

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI**

KUR'ÂN-I KERÎM'DE İMAN-İNFÂK İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Şerafettin GÖLCÜK

Hazırlayan
İsmail TEMİZ
054244051007

KONYA – 2008

ÖZET

Kur'ân-ı Kerim'de imanla alakalı olarak birçok ibadetin yapılmasına geniş ölçüde yer verilmiştir. Bunlardan bir tanesi de infâk ibadetidir. İman-infâk ilişkisi, iman etmenin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak infâk malı, parayı vb. şeyleri hayır yolunda, muhtaç kimselere karşılıksız bir şekilde harcamaktır.

Bu çalışmada Kur'ân-ı Kerim'de iman-infâk ilişkisi konusu ele alınarak öncelikle tefsir ve hadis kaynaklarından ayrıca konu ile alakalı eserlerden hareketle konu incelenmeye çalışılmıştır. Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır.

Girişte iman ve infâk kavramlarının semantik olarak incelenmesi yapılmıştır. Birinci bölümde; iman infâk ilişkisi bağlamında Kur'ân'î nasslar ele alınarak iman etmenin infâk yapma üzerindeki etkileri incelenmiştir. İkinci bölümde; Kur'ân-ı Kerim'de infâk konusu ele alınarak infâk yapmanın gayesi, mükâfatı, infâkın üstünlüğe vesile olması, ihtiyaç fazlası maldan yapılması ve infâk yaparken israftan kaçınılması konuları incelenerek infâkın yapılacağı yerler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise Kur'ân-ı Kerim'de infâk yapanların dikkat etmeleri gereken hususlar üzerinde durulmuştur ve bu hususlar özetle şöyle belirlenmiştir: İnfâk'ın Allah yolunda ve gösteriştan uzak yapılması, infâk yaparken itidalli bir yaklaşım sergilenmesi son olarak infâk yapmayanların ikâz edimesi.

Çalışmanın sonuç kısmında ise konunun genel olarak bulguları ortaya konmuştur. Özetle bu bulgular şöyledir: İman etmenin bir gereği olarak infâk ibadeti, inananlara Allahın yüklediği bir sorumluluktur. Bu mükellefiyet hem ahlaki hem de ameli bir özellik taşımaktadır. Bunun yanında infâk yapmaktan kaçınılması imani bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABSTRACT

It has been widely given place to be done with lots of worship relevant in belief in the Koran. One of those is also the disperse (giving out) worship. The relation of belief and disperse has been meeting us as a need of having faith in God. The disperse is generally to spend something such as goods, money etc. as complimentary in the way of charity for the needy people.

In this study, by being taken up the subject of the belief and disperse relation, first the subject has been tried to study from the commentary and the Prophet Muhammad's besides from the work relevant in the subject. Our thesis has been come into existence in three parts.

In the entry part, it was realized the study of belief and disperse concepts as semantic. In the first section, by taking up the verse of the Koran at the context of belief and disperse, it was studied the effects on giving out of the having faith in God. In the second section, by taking up the disperse matter in the Koran, it was explained the aim and compensation of the disperse, causing superiority of disperse, realizing the need of excess from the goods and by studying the beware subjects of wasting while giving something out. In the third section, it was dwelled upon what kinds of matters the people who gave something out must pay attention in the Koran and these matters were made clear so: realizing the disperse for only Allah and away from showing, performing moderate while giving something out and finally warning those who did not give something out.

Nevertheless in the conclusion part of the study, it was generally put forward the findings of the matter. These findings are briefly so: As a needed of having faith in God, the disperse worship is a responsibility which Allah ordered. This responsibility has been carrying both ethical and practical properties. Besides the abstaining from giving something out has been meeting us as a faithful problem.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
SEMANTİK AÇIDAN İMAN VE İNFÂK KAVRAMLARININ TAHLİLİ.....	1
A. İMAN KAVRAMININ LÜGAT VE İSTİLÂH ANLAMI.....	1
1. Lügat Anlamı.....	1
2. Istilâh Anlamı.....	3
B. İNFÂK KAVRAMININ LÜGAT VE İSTİLÂH ANLAMI.....	5
1. Lügat Anlamı.....	5
2. Istilâh Anlamı.....	5

I. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERÎM'DE İMAN-İNFÂK İLİŞKİSİ

A. İMAN ETMENİN BİR GEREĞİ OLARAK İNFÂK ETMEK.....	7
B. İMAN ETMEKLE İNFÂK YAPMANIN BÜTÜNLÜĞÜ.....	8
C. İNFÂK YAPMAK İÇİN İMAN ETMENİN GEREKLİLİĞİ.....	9
D. İNFÂK YAPMANIN İMAN ETTİKTEN SONRA AMELÎ BİR ÖZELLİK TEŞKİL ETMESİ.....	10
E. İMAN EDENLERE İNFÂK YAPMALARININ TAVSİYE EDİLMESİ.....	13
F. İMANDAN SONRA İNFÂK YAPMANIN AHLÂKÎ BİR DAVRANIŞ OLMASI	17
G. İNFÂK YAPMAMANIN İMANÎ BİR PROBLEM OLMASI.....	19

II. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERÎM'DE İNFÂK KONUSU

I. İNFÂKLA İLGİLİ BAZI DURUMLAR.....	22
A. İNFÂK YAPMANIN GAYESİ.....	22
1. Allâh Rızasını Kazanmak ve İmanı Sağlamlaştırmak.....	22
2. Allâh Korkusu.....	23
3. Allâh'a Yakınlığa ve Peygamber'in Duasına Vesile Olmak.....	24
4. Yoksullara Haklarını Vermek.....	25
5. Yoksulları Doyurmak.....	26
6. Yaratılana Şefkat ve Merhamet Göstermek.....	27
7. Nefisleri Tezkiye Etmek.....	29
8. Allâh'ın Dinini Ayakta Tutmak ve Hâkim Kılmak.....	30
9. Âhîret İçin Sevap Kazanmak.....	31
10. Hidâyete Vesile Olmak.....	33
11. Sosyal Dayanışmayı Sağlamak.....	33
B. İNFÂK YAPMANIN MÜKÂFATI.....	35
C. İNFÂK YAPMANIN ÜSTÜNLÜĞE VESİLE OLMASI.....	40
D. İNFÂK'IN İHTİYAÇ FAZLASI MALDAN YAPILMASI.....	41
E. İNFÂK YAPARKEN İSRAFTAN KAÇINMAK.....	42

<i>F. İNFÂK'IN YAPILACAĞI YERLER</i>	<i>43</i>
--	-----------

III. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE İNFAK YAPANLARIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

<i>A. İNFÂK'IN ALLÂH YOLUNDA YAPILMASI.....</i>	<i>58</i>
<i>B. GÖSTERİŞ İÇİN İNFÂK YAPMAMAK.....</i>	<i>66</i>
<i>C. İNFÂK YAPMANIN BEYHÛDE BİR DAVRANIŞ OLMAMASI.....</i>	<i>69</i>
<i>D. İNFÂK YAPARKEN İTİDALLİ BİR YAKLAŞIM SERGİLEMEK.....</i>	<i>70</i>
<i>E. İNFÂK YAPILACAK MALIN ÖZELLİĞİ.....</i>	<i>72</i>
<i>F. İNFÂK YAPANLARA ÇEŞİTLİ UYARILAR.....</i>	<i>74</i>
<i>G. İNFÂK YAPMAYANLARIN İKÂZ EDİLMESİ.....</i>	<i>76</i>
<i>I. İMAN ETMEYENLERİN İNFÂK YAPMA AMAÇLARI.....</i>	<i>78</i>
SONUÇ	81
BİBLİYOGRAFYA	84

ÖNSÖZ

İslâm dininin en temel kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ân-ı Kerîm incelendiğinde görülecektir ki, Kur'ân-ı Kerîm insanları Allâh'a iman etmeye çağırmaktadır. İman ediş ise sadece iman esaslarını teorik olarak kabul ediş değildir. Bilâkis iman ettikten sonra imanın insan hayatında etkili olması ve insanın hayatını buna göre tânzim etmesidir. Dolayısıyla iman etmek beraberinde birçok davranışla ilişkili bir durum arz etmektedir. Bunlardan bir tanesi iman-infâk ilişkisidir. İman ve infâk kavramları Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok âyet-i kerîmede birbiri ile ilişkili olarak zikredilmektedir. Biz de bu iki kavram arasında nasıl bir ilişki vardır düşüncesinden hareketle, böyle bir çalışma yapmaya karar verdik. Çalışmamızdaki amacımız bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Dolayısıyla dinin teorik boyutuyla pratik boyutu arasındaki bağlarını bir nebze de olsa âcizane âlenî hale getirmektir.

Kur'ân-ı Kerim'de üzerinde fazlasıyla durulan konulardan biri olan infâk hakkında tefsir ve hadis kitapları başta olmak üzere diğer dini eserlerde fazlaca bilgi bulunmaktadır. Araştırmaya ilk başladığımızda iman-infâk ilişkisini konu edinen bir çalışmanın mevcudiyetinin söz konusu olmadığını gördük. Fakat infâk kavramıyla ilgili akademik seviyede hazırlanmış birkaç tane çalışmaya rastladık. Bu çalışmalarda gördük ki, infâk konusu daha ziyade tefsir, hadis sosyal dayanışma ve tasavvuf ağırlıklı olarak incelenmiştir. Tefsir alanında 2001 yılında yapılmış Doç. Dr. Nihat TEMEL'in "Kur'ân'da Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak İnfak" isimli kitabı ve Aziz TEKİNER'in 2006 yılında yapılmış "Kur'ân'da İnfak" isimli yüksek lisans tezi mevcuttur. Hadis alanında ise 1992 yılında Necmettin ŞEKER tarafından yapılmış "Hadisler Işığında İnfak" isimli yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Ayrıca tasavvuf ağırlıklı olarak Kasım YÜREKLİ tarafından kaleme alınıp 2005 yılında yayımlanmış "Mü'minin Temel Özelliği Olarak İnfak" adlı kitap bulunmaktadır. Gerek çalışmamızın konusu gerekse içeriği açısından bu çalışmaların bize engel teşkil etmediğini, bilakis çalışmamızda bize yardımcı olacaklarını gördük ve bu eserlerden de faydalanarak çalışmamıza devam edip çalışmamızı sonuçlandırdık. Çalışmamızın yukarıdaki

bahsettiğim eserlerden farkı ve özgünlüğü infâk konusunu imanla ilişkisi açısından ele almasıdır. Çalışmamızın gayesi, imanın davranışlarımıza etkisinden hareketle infâk davranışı üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu yani iman ile infâk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Araştırmamızda temel kaynağımızı Kur'ân-ı Kerîm teşkil etmektedir. Bunun yanında konu ile alâkalı hadisler araştırmamıza ışık tutmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de ilgili âyetlerin açıklamaları için çeşitli tefsir kitapları yine araştırmamızın temel kaynakları arasında yer almaktadır. Ayrıca konumuzla alâkalı kitaplar ve konuyla alâkalı yapılmış tezler araştırmamızda bize yardımcı olan kaynaklardır.

Çalışmamız, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde “iman” ve “infâk” kavramlarının lügat ve ıstılah manaları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde özellikle iman ve infâk kavramlarının birlikte zikredildiği âyetler ele alınarak âyetler kendi içinde gruplandırılmış ve konu başlıkları haline getirilmiştir. Sonrasında ise iman ile infâk arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; Kur'ân-ı Kerîm'de infâk konusu ele alınmıştır. Bu bölümün birinci kısmında infâk yapmanın gayesi, infâk yaparken nasıl hareket edilmesi gerektiği noktası üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise infâk yaparken kişilerin bir takım uyarılara dikkat etmeleri gerektiği hususu incelenmiştir. Sonuç kısmında ise, elde ettiğimiz bulgulardan hareketle genel bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Bu çalışmamda konunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar rehberliklerinden ve fikirlerinden istifâdede bulunduğum ve her türlü kolaylığı sağlayan kıymetli hocalarımdan başta danışman hocam Prof. Dr. Şerafettin GÖLCÜK Bey'e, Prof. Dr. Süleyman TOPRAK Bey'e ve Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK Bey'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İsmail TEMİZ

Konya, 2008

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.s.	: Aleyhisselam
b.	: Bin, ibn (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
cc.	: Celle Celâlühû
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
haz.	: Hazırlayan, Hazırlayanlar
Hz.	: Hazreti
İfav.	: Marmara Üniverstesi İlahiyat Vakfı Yayınları
nşr.	: Neşreden, neşredenler
ra.	: Radıyallâhu Anh / Anhâ
s.	: Sayfa
s.a.s	: Sallallâhu Aleyhi Ve Sellem
sad.	: Sadeleştiren, Sadeleştirenler
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

SEMANTİK AÇIDAN İMAN VE İNFÂK KAVRAMLARININ TAHLİLİ

A. İMAN KAVRAMININ LÜGAT VE İSTİLÂH ANLAMI

1. Lügat Anlamı

İman kelimesi; “e-mi-ne, ye’-me-nu, e-me-ne-ten, em-nen, e-mâ-nen, e-mâ-ne-ten” fiilinden hemze ile geçişli yapılan “â-me-ne” fiilinin mastarıdır. Başka bir deyişle “e-mi-ne” fiilinin “ifâl” babında mastarıdır. Buradan hareketle iman kelimesi; “güvende olmak, korkusuz ve âsude olmak, birine bir hususta itâat edip boyun eğmek, güvenli olmak” anlamlarını ihtiva etmektedir.¹

İman, inanmak demektir. Kalbin bir şeye kendi isteği ile ve tereddütsüz olarak bağlanması ve o şeyi tasdik etmesidir. Yani iman edilecek bir şeye tereddütsüz olarak ve kesin, içten ve yürekten inanmak, haber verilen şeyin doğru olduğunu tasdik etmek, haber verenin doğru söylediğine inanmaktır.²

¹ İbn Manzûr, Ebû'l Fazl Camâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, I-XV c, Beyrut, Dâru's-Sadr, ts. c.13, s.21; el-Fîruzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, I-III c, Beyrut, 1986, c.3, s.60; Abdalbâki, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, (Yayına haz. Mahmut Çonga), Timaş Yay., İstanbul, 2004, s.66; Sinanoğlu, Mustafa, “İman”, *DİA*, TDV Yay., İstanbul, 1999, c.22, s.212; Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995, s. 27; Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1970, s.40; Karaman, Hayrettin-Topaloğlu, Bekir, *Arapça Türkçe Yeni Kâmus*, Elif Ofset, İstanbul, 1979, s.12; Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001, s.109; Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn el-Kureşî, *el-Muhassal*, (çev. Hüseyin Atay), *Kelâm'a Giriş*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s.268; Erdoğan, Mehmet, *Hukuk ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s.249; Ece, Hüseyin Kerim, *İslâm'ın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000, s.299.

² Özakkaş, Mahmut, “Akaid-İman”, *İslâmî Bilgiler ve Terimler Ansiklopedisi*, I-II c, Sağlam Kitabevi, İstanbul, ts, c.1, s.112.

Başka bir ifadeyle iman, Tanrı'ya tartışmasız ve kesin olarak inanmaktır. Genel olarak iman bütün dinlerin baş koşuludur. Tanrı'ya ve O'nun bildirdiklerine kesin olarak inanmayı ifade etmektedir.³

Kur'ân-ı Kerîm'de iman kavramı 800'den fazla yerde geçmektedir. İman etmeyi ve inananları nitelemek için “doğru söylemek” anlamındaki “sıdk” kökünün, ayrıca kalbin iman sayesinde huzura kavuşmasını ifade etmek için “şüpheden uzak olarak bilmek” manasında yakın (yakîn) kökünün türevleri⁴ ve “huzur bulmak, güven duymak” anlamındaki “itmi'nân”⁵ kavramı kullanılmaktadır.⁶

Bütün dil âlimleri ve diğer ülema “iman” kelimesinin “inkâr”ın zıddı olan “mutlak tasdik” manasına geldiği hususunda ittifak etmişlerdir. Yani buradan hareketle iman; bir kimseye, bir habere veya bir hükme kesin olarak ve içten gelerek inanmak, onu doğrulamak ve doğru söylediğini kabul etmektir.⁷

Haber verenin hükmünü ve kendisini bu şekilde tasdik eden kimse, tasdik ettiğini yalanlamaktan emin kılmış veya kendisi yalandan emin olmuş olmaktadır. İşte iman kelimesi bu manalarda “âmenehû” (ona inandı) gibi bizzat geçişli olur. Bununla beraber “ba” ve “lam” harfleri ile de geçişli olmaktadır. “Ba” harfi ile geçişli olduğu zaman “itiraf” manasını, “lam” harfi ile geçişli olduğu zaman da “iz'an ve kabul” anlamını içine alır. Bunun için “ellezîne yu'minûne bi'l-ğaybi”⁸ âyet-i kerîmesi “onlar ğaybı tasdik ve itiraf ederler” manasına gelmektedir. İman kelimesini “lam” ile geçişli olduğuna delil olarak da Hz. Yusuf'un kardeşlerinin

³ Hançerlioğlu, Orhan, *İslâm İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s.193.

⁴ Bakara, 2/4; Mâide, 5/50.

⁵ Bakara, 2/260; Ra'd, 13/28.

⁶ Sinanoğlu, Mustafa, “İman”, *DİA*, c.22, s.212.

⁷ Tekin, Mustafa, *İslâm'da İman-Amel İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2001, s.56.

⁸ Bakara, 2/3.

babalarına söylediklerini hikâye eden “*vemâ ente bi mü'minin lenâ*”⁹ âyeti zikredilmiştir ki, “*sen bize inanmıyor musun?*” anlamına gelmektedir.¹⁰

2. İstilâh Anlamı

İslâm kültürünün en önemli kavramlarından biri olan “iman” kavramı insanın yaratıcı karşısındaki teslimiyetini ve O’nu Rabb olarak tanınmasını ifade etmektedir. İman; insan olmanın, yaratılış ve oluşu tanımanın, varlık âleminde meydana gelen olayları anlamının, evrendeki sırları bilmenin ve sonunda bütün dengeleri bulmanın yoludur. İnsan önce kendi içerisindeki dengeyi iman düşüncesiyle sağlamaktadır. Çünkü iman, insana kendi gerçeğini ve yeryüzündeki konumunu öğretmektedir. Daha sonra ise yine iman, insanın tabiatla, yaratıklarla, diğer insanlarla ve Yaratıcı ile olan ilişkilerin dengesini sağlamaktadır.¹¹

Yapmış olduğumuz bu girişten sonra iman kavramının ıstilah manasına geçmek istiyoruz. İstilah olarak iman; Allâh Teâlâ’ya ve O’nun kulu ve Rasûlü olan Hz. Muhammed (s.a.s.)’e ve O’nun Allâh tarafından haber verdiği kesin olarak belli olan şeylerin doğru olduğuna tereddütsüz inanmak, bunların hak ve gerçek olduğunu kalben tasdik edip dil ile itiraf etmektir.¹² Başka bir ifadeyle iman; Hz. Peygamber’in Allâh tarafından getirdiği kesin olarak bilinen ve zarûrât-ı dîniyye denilen İslâmî esasların, hükümlerin ve haberlerin doğru ve gerçek olduğuna tereddütsüz inanmaktır.¹³

Râzî, imanın ıstilah anlamı için “Dinde peygamber’in getirdiği zorunlu olarak her nesneye inanmaktır” tarifini yapmaktadır.¹⁴ Bunun yanında imanın şöyle de ıstilah anlamı söz konusudur: “Şeriatta iman, kalp ve dil ile tasdiktir, bu

⁹ Yusuf, 12/17.

¹⁰ Tekin, *a.g.e.*, s.56-57.

¹¹ Ece, *a.g.e.*, s.299-300.

¹² Özakkaş, *a.g.e.*, “*Akâid-İman*”, s.112.

¹³ Gölcük-Toprak, *a.g.e.*, s.110.

¹⁴ Râzî, *Kelâm’a Giriş*, s.318.

da îtikâttir.”¹⁵ Burada şunu belirtmek gerekmektedir: “dil ile ikrar etmek” kalpteki tasdiki haber vermektir. Binâenaleyh bir kişi “inandım” der ve kalbinde tasdik mevcut olmazsa bu kişi vâkıa uygun düşmemektedir.¹⁶

İmanın bir kalp işi ve kalbin tasdiki olduğunu gösteren âyet ve hadislerle şunları örnek gösterebiliriz:

“*Ey Peygamber; kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla inandık diyenlerden ve Yahudilerden küfür içerisinde koşuşanlar seni üzmesin...*”¹⁷

“*Allâh kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm’a açar...*”¹⁸

“*Allâh, cennetlikleri cennete, cehennemlikleri cehenneme koyacak, sonra da, bakın kalbinde hardal tanesi kadar imanı olan birisini bulursanız onu cehennemden çıkarın diyecektir.*”¹⁹

Tüm bu îzâhlardan sonra diyebiliriz ki iman; Allâh’tan başka tanrı olmadığına Allâh’ın kitaplarına, peygamberlerine, meleklerine, hayrı ve şerri yaratanın Allâh olduğuna, âhiret gününe şüphe etmeksizin kalple inanma ve bu inancını dil ile tasdik etmedir.²⁰

¹⁵ Pezdevî, Ebu’l-Yusr Muhammed b. Muhammed el-Hüseyin b. Abdilkerîm, *Usûlü’-d-Dîn*, (trc. Şerafettin Gölcük), *Ehl-i Sünnet Akâidi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1994, s.209.

¹⁶ es-Sâbûnî, Nureddin, el-Bidâye fî Usûli’-d-Din, (trc. Bekir Topaloğlu), *Mâturidiyye Akâidi*, DİB Yay., Ankara, 1978. s.180.

¹⁷ Mâide, 5/41.

¹⁸ En’âm, 6/125.

¹⁹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahîhu’l-Buhârî*, I-VIII c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, İman, 15; Müslim, Ebû’l-Hüseyin Müslim b. Haccac, *Sahîhu’l-Müslim*, I-III c, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, İman, 82.

²⁰ Bkz. Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1.

B. İNFÂK KAVRAMININ LÜGAT VE İSTİLÂH ANLAMI

1. Lügat Anlamı

İnfâk kelimesi, Arapça “ne-fe-ka” fiilinin if’al babından mastardır. “Ne-fe-ka” kelimesi, noksanlaşmak, bitmek, tükenmek, azalmak, elinden çıkmak anlamlarına gelmektedir.²¹

İnfâk kelimesi “en-fe-ka, yun-fi-ku, in-fâ-kan”, rubâi bir fiil olarak if’al babında şu anlamlara gelmektedir: Nafaka vermek, malı uygun bir yere harcamak, malı elden çıkarmak, malı harcamak ve sarf etmek, harcamak, zekât vermek ve yardımda bulunmak, anlamlarına gelmektedir.²²

Başka bir ifadeyle infâk, Allâh yolunda harcama yapma, birini besleme, geçimlik verip geçindirme anlamlarına gelmektedir. Geçimlik için ve zorunlu olarak harcanacak paraya veya aزیğa “nafaka” adı verilmektedir. Türkçe’de kişinin kânun gereği geçindirmek zorunda olduğu yakınlarına mahkeme kanalıyla bağlanan aylığa da “nafaka” denmektedir.²³

İnfâk kelimesi, Kur’ân-ı Kerîm’de Bakara Sûresi 195. ve 254. âyetlerde “*sarfetmek ve harcamak*” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca İsrâ Sûresi 100. âyette ise malın yok olması ve tükenmesi sûretiyle “*yoksul düşme*” anlamında kullanılmaktadır.

2. İstilâh Anlamı

Dini ve ahlâkî bir terim olarak infâk, Allâh’ın hoşnutluğunu elde etmek amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması demektir. Bu bakımdan infâk, farz olan zekâtı ve gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içermektedir.²⁴

²¹ İbn Manzûr, *a.g.e.*, c.10, s.358; el-Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, c.3, s.60.

²² Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn el-Kureşî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, (trc. Suat Yıldırım, vd.), *Tefsir-i Kebîr*, I-XXIII c Ankara, 1988, c.I, s.464; İbn Manzûr, *a.g.e.*, c.10, s.358; Çağrııcı, “infâk” *DİA*, c.22, s.289.

²³ Ece, *a.g.e.*, s.303.

²⁴ Çağrııcı, “İnfâk”, *DİA*, c.22, s.289.

İnfâk kelimesinin diğerk bir tanımı da şöyledir: Aile reisinin bakmakla yükümlü olduğu kişilere verdiği geçimlik olduğu gibi, muhtaçlara, fakirlere verdiği zekât, fitre, sadaka ve yaptığı çeşitli yardımlardır.²⁵

İnfâkta sarf etme, yani harcama anlamı vardır. Harcama tabiri mutlak anlamda olup hayır işleri dışında, hatta hayra zıt işlerde harcamaya da kullanılmıştır. Ancak bu tabirin geçtiği birçok âyet ve hadisin birlikte değerlendirilmesinden çıkan sonuca göre, Allâh'a itâat ve ibadet niyeti taşıyan, İslâm'a ve müslümanlara yardım ve fayda sağlayan her harcama Allâh yolunda infâk sayılmaktadır.²⁶ İnfâk, farz olan zekâtı, vacip olan nafakayı ve gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içermektedir.²⁷

²⁵ Ece, *a.g.e.*, s.304.

²⁶ Çağrııcı, "İnfâk", *DİA.*, c.22, s.289.

²⁷ Temel, Nihat, *Kur'an'da Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak İnfâk*, İfav Yay., İstanbul, 2001, s.29.

I. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERÎM'DE İMAN-İNFÂK İLİŞKİSİ

A. İMAN ETMENİN BİR GEREĞİ OLARAK İNFÂK ETMEK

Yüce Allâh insandan ilk olarak kendisine ve bildirdiği iman esaslarına²⁸ iman etmesini istemektedir. İnsanın Allâh ile ilk ve en önemli bağı Allâh'a iman etmesidir. İmandan sonra ise Allâh'a bağlılığın O'na ibadetle devam ettirilmesi gelmektedir.²⁹ Bu ibadetlerden bir tanesi de infâk yapmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de "Onlar ğaybe inanırlar, namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden infâk ederler"³⁰ buyrulmuştur. Âyet-i kerîmeden de anlaşıldığı üzere iman ettikten sonra iki amel zikredilmiştir ve bunlar diğer amellerden önce farz kılınmıştır. Bu ameller namaz ve infâktır.³¹

İman kelimesi Allâh'ı, kitapları ve peygamberleri dil ile ikrar ve bu ikrarı amel ile doğrulamayı birlikte kapsamaktadır. Bu itibarla âyet-i kerîmeyi "Ğayba iman ettiklerini kalpleriyle tasdik ve dilleriyle ikrar eden ve amelleriyle doğrulayan" şeklinde îzâh etmek mümkündür.³² İman akıl ve vicdanın doğrulaması, dilin bunu itiraf edip söylemesi ve davranışların da bunlara uygun olmasıyla gerçekleşip tamamlanmaktadır. Yalnızca tasdik, fakat söz ve davranış buna aykırı olursa iman zayıf demektir.³³ Görülüyor ki iman etmekle ibadet yapmak arasında sıkı bir ilişki vardır. Zira ibadet etmek imanı bütünleyen bir husustur. Dolayısıyla infâk yapmayı iman etmenin bir gereği olarak düşünebiliriz.

²⁸ Nisâ, 4/136.

²⁹ Tekiner, Aziz, *Kur'an'da İnfâk* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.44.

³⁰ Bakara, 2/3.

³¹ Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X c, (sad. İsmail Karaçam, vd.), Azim Yay., İstanbul, 1992. c.1, s.181.

³² Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, (trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya), *Taberî Tefsiri*, I-IX c, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1996. c.1, s.111-114.

³³ Karaman, Hayrettin, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, I-V c, DİB Yay., Ankara, 2003, c.1, s.18.

B. İMAN ETMEKLE İNFÂK YAPMANIN BÜTÜNLÜĞÜ

Yüce Allâh Kur'ân-ı Kerîm'de iman etmekle infâk yapmayı birçok âyet-i kerîmede bir bütünlük içinde belirtmiştir.³⁴

“*Ey iman edenler, kendisinde artık alışveriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan hayırlara harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zalimlerdir.*”³⁵ âyetinde, iman etmekle alâkalı olarak âhîret inancı kastedilerek iman edenlerden infâk yapmaları istenmektedir. Râzî, âyetten kastedilen manayı şöyle îzâh eder: “Herhangi bir ticaretin ve alış-verişin olmayacağı, böylece mal namına hiçbir şeyin kazanılmayacağı gün gelmeden önce, mülkünde olan mallardan kendiniz için önceden yollayın, infâk edin.”³⁶ Belirttiğimiz âyetin tefsirinde Mevdûdi, “Mü'minler inandıkları gayeye ulaşabilmeleri için mâli fedakârlıkta bulunmaya teşvik ediliyorlar”³⁷ demiştir. Kanâtımızca bu ulvî gaye Allâh'ın rızasından başka bir şey olamaz. Bu ulvî gaye için Muhammed Esed, “Allâh yolunda her türlü harcama”³⁸ olarak âyeti yorumlamıştır.

İman etmekle infâk yapmanın bütünlüğü bağlamında Kur'ân-ı Kerîm'de başka bir âyette şöyle buyrulmaktadır: “*Allâh'a ve Rasûlüne itâat edin. Sizi üzerinde tasarrufta yetkili kıldığı şeylerden harcayın. Sizden iman edip de harcayan kimselere büyük mükâfat vardır.*”³⁹ Yine bu âyette de açıkça görülüyor ki Allâh'a iman ettikten sonra inanan kimselerden infâkta bulunmaları istenmektedir. Bu da bize iman etmekle infâk yapmak arasında çok sıkı bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Belirttiğimiz âyetin tefsirinde Râzî şöyle bir îzâhta bulunmaktadır: “Allâh, insanlara ilk önce kendisine tâatle meşgul

³⁴ Bakara, 2/254, 267; Hadîd, 57/7.

³⁵ Bakara, 2/251.

³⁶ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.398; Ayrıca bkz. Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.106.

³⁷ Mevdûdi, Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I-VII c,(trc. Muhammed Han Kayani, vd.), İnsan Yay., İstanbul, 1996, c.1, s.198-199.

³⁸ Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir*, I-III c, (çev. Cahit Kaynak, Ahmet Ertürk), İşaret Yay., İstanbul, 1999, c.1, s.76.

³⁹ Hadîd, 57/7.

olmalarını emretmiş, ikinci olarak da dünyaya fazla iltifat etmemelerini ve dünyayı Allâh yolunda harcamalarını emretmiştir.⁴⁰

Netice olarak şöyle söyleyebiliriz: Allâh'a imanla birlikte O'nun Rasûlüne inanmak da şarttır. İnfâk, kişinin sahip olduğu imkânları paylaşmaya başkaları için ve özellikle Allâh ve Rasûlünün hoşnut olacağı biçimde yapmaya razı olması bu imanın gereklerindedir.⁴¹

C. İNFÂK YAPMAK İÇİN İMAN ETMENİN GEREKLİLİĞİ

İnfâk, Allâh rızası için yapılan ve mükâfatı ahîrette alınan bir amel olduğu için kişinin infâkta bulunabilmesi için özellikle hiçbir şeyi karşılıksız bırakmayan bir ilâha, mükâfat ve ceza yeri olan âhîret gününe inanması gerekmektedir.⁴² Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususta şöyle buyrulmaktadır: “*De ki; ister gönüllü verin ister gönülsüz sizden (sadaka) asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz yoldan çıkan bir topluluk oldunuz. Onların harcamalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allâh ve Rasûlünü inkâr etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek harcamalarından başka bir şey değildir.*”⁴³ Râzî zikrettiğimiz bu âyetlerin îzâhında şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: “Bu âyet, Allâh'ı inkâr eden kimsenin iyi amellerinden herhangi bir şeyin Allâh katında makbul olmayacağına delalet etmektedir.”⁴⁴ İman etmeden infâk yapmayı Yüce Allâh kabul etmemiş, böyle yapanların infâklarının boşa gideceğini bizzat vurgulamıştır. Bu tür davranışların münafıkların özelliklerinden olduğu, âyetlerin tefsirlerinde ifade edilmiştir. Bu konuda İsmail Hakkı Bursevî şöyle bir

⁴⁰ Râzî, *a.g.e.*, c.21, s.219.

⁴¹ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c.7, s.176-177.

⁴² Yürekli, Kasım, *Mü'minin Temel Özelliği İnfâk*, Ensar Yayıncılık, Konya, 2005, s.29.

⁴³ Tevbe, 9/53-54.

⁴⁴ Râzî, *a.g.e.*, c.12, s.21; Ayrıca bkz. Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XIX c, (trc. Muhammed Beşir Eryarsoy), Buruç Yay., İstanbul, 1997, c.8, s.261; Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, I-VII c, (trc ve tahrir: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz), Ensar Neşriyat, İstanbul, 1990, c.2, s.493.

değerlendirmede bulunmaktadır: “Onların harcamalarının kabul edilmemesinin sebebi, inkârlarından başka bir şey değildir. Namazlarına da hiçbir zaman tam olarak gelmezler. Daima ağırdan alırlar, tembel davranırlar. Buradaki gerilme tembelliğe iten inkârdan kaynaklanıyor. Çünkü inkâr, tembelliğe sevk eder. İman ise aktivite kazandırır. İbadetleri yerine getirmedeki istek ve gayret, onların yapılmasından dolayı azaptan korkulmasından kaynaklanmaktadır. Mü’min, Peygamberin Allâh’tan getirdiklerine bu anlayışı ile inanır ve onları kendi içerisinde dal budak salmış hale getirir. Münafık ise bu şekilde inanmaz ve âhiret için de münafıkta ne bir sevap ümidi ne de bir ceza korkusu vardır. Onun içindir ki, namazda ağır ve tembel davranır, Allâh yolundaki harcamayı da gönülsüz yapar. Çünkü o namaz kılmak suretiyle bedeninin boşuna yorulduğuna, malın da boşuna harcandığına inanır. Buradaki tembellik yerilmiştir. Tembelliğe devam eden kimsenin ameli boşa çıkar.”⁴⁵

Yüce Allâh, yapılan infâkın kabul olması için kesinlikle iman etmeyi ön şart kabul etmiş haricinde yapılan infâkın kendi nezdinde, gösteriştten başka hiçbir anlam ifade etmeyeceğini şu âyeti kerime ile bir kez daha belirtmiştir: *Allâh’a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını insanlara gösteriş için sarf edenler de (âhirette azaba düçar olurlar). Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaşdır o! Allâh’a ve âhiret gününe iman edip de Allâh’ın kendilerine verdiğiinden harcasalardı ne olurdu sanki Allâh onların durumunu hakkıyla bilmektedir.*⁴⁶

D. İNFÂK YAPMANIN İMAN ETTİKTEN SONRA AMELÎ BİR ÖZELLİK TEŞKİL ETMESİ

Kâinat varolalı, varlıklı insanlar yanında sürekli yoksul insanlar da var olagelmiş ve hep birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu gâyet normal bir husustur; normal olmayan dinden uzak bazı eski toplum ve devirlerde olduğu gibi

⁴⁵ Bursevî, İsmail Hakkı, *Tefsîru Rûhu’l-Beyân*, (trc. Abdullah Öz, vd.), *Rûhu’l-Beyan Tefsiri*, I-X c, Damla Yay., İstanbul, 1996. c.3, s.447; Ayrıca bkz. Elmalılı, *a.g.e.*, c.4, s.363.

⁴⁶ Nisâ, 4/38-39.

fakirlerin kendi hallerine terk edilmemesidir. ⁴⁷ Kur'ân-ı Kerîm'in inen ilk âyetlerinde adeta bu durum ifade edilircesine iman ve namazdan hemen sonra amelî bir özellik olarak infâk yapılması belirtilmiştir.

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki, Allâh zengindir. Övgüye layıktır.”⁴⁸ Âyetteki infâk hakkında Hasan el-Basrî şöyle demiştir: “Bundan murad, farz kılınmış olan zekâttır.” Başkaları ise bundan muradın, “tatavvu (gönüllü, nafîle) olarak verilen sadakalardır” demişlerdir. Diğer bir görüş ise, bu tabirin hem farz olan zekâta, hem de nafîle olan infâka şamil olduğu şeklindedir.⁴⁹ Belirttiğimiz âyette ifade edilen “Allâh için harcayın” ifadesini Taberî, “buradan maksadın zekâtınızı verin ve tasaddukta bulunun” olduğu şeklinde açıklamıştır.⁵⁰ Elmalılı da âyetin tefsirinde şöyle bir îzâhta bulunmaktadır:

“Ey mü'minler, sizin kazandıklarınızdan ve bizim yerden çıkardıklarımızın temizlerinden infâk ediniz ve kendinizin ve kendinizin gönül rahatlığı ile almadığınız, kabul etmediğiniz kötü şeylerden zekât ve sadaka vermeye kalkışmayınız. Biliniz ki, Allâh, kesinlikle zengindir, sadakalarınıza muhtaç değildir, sadakalarınız kendi faydanız, kendi menfaatiniz içindir. Ayrıca Allâh, hamiddir. Yani övgüye lâyıktır. Herkes O'na şükür ve hamd borçludur. İşte böylesine zengin ve övülmüş olan Allâh'ın rızasına ermek için kötü ve bayağı şeyler nasıl olur da sunulabilir? Diğer bir mana ile Allâh hamiddir. Kendi adına yapılan hayır ve hasenâtı daha yüksek ikram ve ihsanlarla karşılar. Rızası uğruna

⁴⁷ Özek, Ali, vd., *İbadet ve Müessese Olarak Zekât*, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul, 1984, s.5.

⁴⁸ Bakara, 2/267; Ayrıca bkz. İbrâhim, 14/31.

⁴⁹ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.504.

⁵⁰ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.143-145.

ortaya konan emekleri ve çabaları makbul ve meşkûr eder. Böyle bir Allâh adına en temiz, en güzel şeyler sunulmalı değil midir?”⁵¹

Gerçek bir iman mutlaka insanı iyi ameller yapmaya sevk eder. Kur’ân-ı Kerîm değişik âyetlerde mü’min kişinin niteliklerine yer verir ve gerçek bir iman mutlaka kişiyi iyiliklere sürüklediğini belirtir.⁵²

“Mü’minler ancak Allâh anıldığı zaman kalpleri titrer. Kendilerine Allâh’ın âyetleri okunduğu zaman imanları artar ve yalnız Rablerine dayanıp güvenirler. Onlar, namazlarını dosdoğru kılar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden infâk ederler. İşte onlar gerçek mü’minlerdir. Onlar için Rableri katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”⁵³ Âyetteki zikredilen vasıfları taşıyan mü’min mal ve makamı, servet ve ihtişamı, şöhret ve bencilliği birer adi araç olarak görür; bunların hepsinin gayeler gayesi olan ilâhî rızaya uygun şekilde kullanır. Öylesi malın ve makamın bekçisi değil, mal ve makam onun hizmetçisidir. Bu düzeye gelip ruhunun kanatlarını açarak Hakk’a doğru durmadan yükselen kimse her işinde Allâh’ı görürcesine hareket eder ve yaptığı iyilik ve de işlediği hasenât dolayısıyla fânilerden hiçbir şey beklemez. İşte bu vasıflarla kendini donatan mü’minler gerçekten iman zevkini almış kimselerdir.⁵⁴

Hız. Peygamber (s.a.s)’in infâkın mü’minin temel amelî bir özelliği olduğunu şöyle vurgulamıştır: “Her müslümanın vermesi gereken bir sadaka vardır.” buyurmuştur. Oradakiler: “Ey Allâh’ın Rasûlü! Bir kimse imkân bulamaz ise?” dediler: “Eliyle çalışır, hem kendi nefesine fayda verir, hem sadaka dağıtır” buyurmuştur: “Buna da imkân bulamaz ise?” dediler: “İyi şeyler ister, kötülüklerden geri durur, çünkü bu da kendisi için sadakadır.” buyurmuştur.⁵⁵

⁵¹ Elmalılı, a.g.e, c.1, s.198-199.

⁵² Şimşek, Sait, *Kur’ân’ın Ana Konuları*, Beyan Yay., İstanbul, 2005, s.28.

⁵³ Enfâl, 8/2-4; Ayrıca bkz. Ra’d, 13/22; Hac, 22/35; Secde, 32/16; Şûrâ, 42/38; Hucurât, 49/15.

⁵⁴ Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsîri*, I-XIV c, Anadolu Yay., İzmir, 1991., c.5, s.2323-2324.

⁵⁵ Buhârî, Zekât, 30.

Allâh Teâlâ kullarına, kendisine iman etmelerini istedikten sonra, onların amelî bir özellik olarak infâk yapmalarını istemiş ve yapacakları infâkın karşılıksız kalmayacağını şu âyette ifade etmiştir:

*“Allâh’ın kitabı okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık sarf edenler asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler. Çünkü Allâh, onların mükâfatlarını tam öder ve lütfundan onlara fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, şükürün karşılığını bol bol verendir.”*⁵⁶ İfade ettiğimiz âyette geçen “kazanç” konusunda müfessirlerin farklı görüşleri söz konusudur. Taberî, “Allâh Teâlâ, bu âyetlerde kendisine kulluk eden mü’min kullarını arkası kesilmeyen cennet nimetleriyle müjdelemektedir”⁵⁷ demektedir. Kurtubî, Ahmed b. Yahya’nın kazançtan kastedilen şeyin âhirette şefâat” olduğunu rivâyet etmektedir.⁵⁸ Ayrıca âyetteki ecirden kastedilen şeyin “Allâh’ın yüzüne bakmak” olduğu da ifade edilmiştir.⁵⁹ Bursevî bu âyet hakkında değişik bir îzâhta bulunmuş ve şöyle demiştir: “Allâh kereminden ve rahmet hazinelerinden amelleri esnasında hatırlarına gelmeyecek derecede dilediği kadar verir. Oysa onlar bunu hak etmemişlerdir. Doğrusu bu sadece bir lütuf ve ikramdır. Allâh Teâlâ yine lütfu sayesinde kıyamet günü onlara şefaet yetkisi verir ve böylece onlar yakınlarından ve diğerlerinden cehennemlik olanlara şefaet ederler.”⁶⁰ Elmalılı da âyetteki ecir ifadesini “infâk edenler için batmak, iflas etmek ihtimali yoktur” şeklinde îzâh etmiştir.⁶¹

E. İMAN EDENLERE İNFÂK YAPMALARININ TAVSİYE EDİLMESİ

Genel anlamda diğer ibâdet ve amellerle karşılaştırıldığında infâka ilişkin mükâfatlara yönelik âyetler sayı ve keyfiyet açısından ilk sırada yer almaktadır.

⁵⁶ Fâtır, 35/29-30; Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/92; Sebe’, 34/39; Bakara, 2/268.

⁵⁷ Taberî, *a.g.e.*, c.7, s.21.

⁵⁸ Kurtubî, *a.g.e.*, c.14, s.341-341.

⁵⁹ Sâbûnî, *a.g.e.*, c.5, s.176.

⁶⁰ Bursevî, *a.g.e.*, c.7, s.14.

⁶¹ Elmalılı, *a.g.e.*, c.6, s.387.

Özellikle Hicrî 9. yılda Bakara Sûresi çerçevesinde nâzil olan teşbih ve temsil âyetleri eşsiz olup Kur'ân'ın mü'minleri infâk ve ihsâna yönlendirerek bu konuda duyarlılıklarını sağlama ve bu amelin oldukça yüksek bereketine dikkat çekme bağlamındaki olağanüstü ısrarını göstermektedir.⁶²

“*Allâh yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allâh dilediğine kat kat fazlasını verir. Allâh'ın lütfü geniştir. O, her şeyi bilir*”⁶³ âyetinde infâk edenlerin infâkı habbeye benzetilmiştir. Yedi dal çıkar, ifadesi katlanmayı tasvir etmektedir.⁶⁴ Âyetteki “*yedi başak*” örneğiyle yerleştirmek istenen ilke farz ve sorumlulukla başlamayıp insanın yapısındaki canlı tepki ve duyguları harekete geçirmek suretiyle yakınlık ve teşvik havasıyla başlamaktadır. Âyet, hayattan hareketli, gelişmekte olan verimli ve cömert bir tablo sunmakta; ziraat tablosunu, toprağın aracılığıyla Allâh'ın hibesini gözler önüne sermektedir. Çünkü ziraat, aldığından fazlası verir, mahsulünü tohumuna kıyasla kat kat fazlası verir. İşte bu canlı manzara, mallarını Allâh yolunda infâk edenlere örnek olarak sunulmaktadır.⁶⁵

“*Allâh yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allâh güzel yapanları sever.*”⁶⁶ buyrulurken infâk edilmediği takdirde bunun tehlikeli sonuçlara yol açacağına dikkat çekilmektedir.⁶⁷ Âyetin îzâhını Kurtubî şöyle yapmaktadır: “Siz mallarınızı sizin için şeriat kıldığım dininizi yüceltmek ve kuvvetlendirmek yolunda harcayın. Bu da inkârcılık uğrunda size karşı düşmanlık ilan etmiş olanlara karşı, cihat etme yolunda harcamanızla olur. “*Kendinizi tehlikelere teslim etmeyin*” ifadesi de Allâh yolunda infâk etmemek, tehlikeye teslim olmak demektir.⁶⁸

⁶² Tekiner, *a.g.e.*, s.41.

⁶³ Bakara, 2/261.

⁶⁴ Tekiner, Aziz, *a.g.e.*, s.42.

⁶⁵ Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, I-XVI c, (trc. M. Emin Saraç, vd.), Hikmet Yay., İstanbul, 1968, c.1, s.485.

⁶⁶ Bakara, 2/195.

⁶⁷ Bursevî, *a.g.e.*, c.8, s.525.

⁶⁸ Taberî, *a.g.e.*, c.1, s.460-462.

“Allâh mü’minlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır”⁶⁹ âyetinde insanların sanki Allâh (cc) ile alış-veriş muamelesi yaptıkları bildirilerek infâk yapmak tavsiye edilmektedir.⁷⁰

“Ey iman edenler! Kendisinde artık alış-veriş, dostluk ve kayırma olmayan gün (kıyamet) gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zalimlerdir.”⁷¹ buyrularak kişisel çıkarların bir tarafa itilmesi iman gücü ile ekonomik gücün bir araya getirilmesi; Allâh için Allâh yolunda bilerek harcamada bulunulması, böylece hem dünya hayatında dengeli, seviyeli ve düzenli bir devreye girilmesinin gerçekleştirilmesi hem de dünya ile âhîret arasında sağlam bir ilginin kurulmasının sağlanması tavsiye edilmektedir.⁷²

Kur’ân-ı Kerîm’de yer yer dünyaya aşırı düşkünlük göstermenin tehlikelerine ve dünya hayatının varlık sebebi olan sınavın icaplarından olarak insana bazı şeylerin cazip gösterildiğine sık sık değinilmiştir.⁷³ Bunu ifade eden âyetlerden bir tanesi de şöyledir: “Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allâh’ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.”⁷⁴ Bu âyetin devamındaki âyette de adeta insanları uyarmak ve insanlara infâk yapmayı tavsiye edercesine Yüce Allâh şöyle buyurmuştur: “Herhangi birinize ölüm gelip de; Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam, demesinden önce size verdiğimiz rızıktan harcayın.”⁷⁵ İbn Abbas (ra) da şöyle demiştir: “Ölüm gelmezden önce

⁶⁹ Tevbe, 9/111.

⁷⁰ Bursevî, a.g.e., c.1, s.422.

⁷¹ Bakara, 2/254.

⁷² Yıldırım, a.g.e., c.2, s.708.

⁷³ Karaman, vd., Kur’an Yolu Türkçe Meâl Tefsir, c.7, s.229.

⁷⁴ Münâfikûn, 63/9; Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/14; Enfâl, 8/28; Sebe, 34/37; Teğâbun, 64/14.

⁷⁵ Münâfikûn, 63/10.

tasadduk edin. Ölüm gelince ne tevbe kabul edilir, ne de amel fayda verir.”⁷⁶ Allâh, zikrettiğimiz âyette insanlara ellerindeki rızkın kaynağını hatırlatmaktadır. Buna göre bu rızkı veren iman ettikleri Allâh’tır. Yine insanlara infâk yapmalarını da tavsiye etmektedir.⁷⁷

İnsanın mala ve evladına olan düşkünlüğü kişinin infâk etmesine engel teşkil etmektedir. Allâh (cc) “*Doğrusu mallarını ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allâh’ın yanındadır. O halde gücünüz yettiğince Allâh’a isyandan kaçınınız. Dinleyin, itâat edin, kendi iyiliğinize olarak harcayın. Kim nefsinin cimliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.*”⁷⁸ buyurarak buna dikkat çekiyor. İnananlara infâk yapmalarını tavsiye ediyor. Mallar iyi gelir getirmesi için işlerini düzenlemeye çalışmakta; evlatlar onlarla sevinmekle, onlara şefkat göstermekle, kendi âhîreti için hazırlık yapmak yerine onların işlerini yapmaya çalışmakla Allâh’ın zikrinden engel olurlar. Böyle yapanlar bâkî olanı verip fânî olanı almış ve ticaretlerinde büyük zarar etmiş olurlar.⁷⁹

İnfâk yapmanın tavsiye edilmesi noktasında Hz. Peygamber (s.a.s)’in tavsiyeleri de söz konusudur. “Esmâ binti Ebû Bekir (ra), Hz. Peygamber (s.a.s) bana: “*Kesenin ağzını bağlı tutma, sana da bağlı tutulur*” buyurdu.” demiştir. Diğer bir rivâyette ise: “*Sayısını sayma, Allâh da sana karşı sayar*” buyurdu, demiştir.⁸⁰ Yine Hz. Peygamber (s.a.s); “*Kim şöyle şöyle ya da şu şu halde bir yoksula tasaddukta bulunursa, onun ameli kabul olunur*” buyurarak infâk yapmayı tavsiye etmiştir.⁸¹ Kur’ân-ı Kerîm’de, Hz. Peygamber döneminde mala son derece düşkün olup faizsiz borç veya güzel bir şekilde sadaka vermeyenler

⁷⁶ Ayıntabî, Mehmed Efendi, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsiri-Tıbyan Tefsiri*, I-IV c, (Yayına haz. Ahmed Davudoğlu), Akpınar Yayınevi, İstanbul, 1989, c.4, s.325.

⁷⁷ Kutub, *a.g.e.*, c.14, s.509.

⁷⁸ Teğâbûn, 64/16-17.

⁷⁹ Tekiner, *a.g.e.*, s.79.

⁸⁰ Buhârî, Zekât, 21.

⁸¹ Dihlevî, Şah Veliyyullâh, *Hüccetullâhi’l-Bâliğa*, (trc. Mehmet Erdoğan), *İslâm Düşünce Rehberi*, I-II c, İz Yay., İstanbul, 1994. c.1, s.273.

anlatıldığı gibi mallarını cömertçe infâk eden güzel örneklerde anlatılarak infâk, insanlara tavsiye edilmiş ve insanlar infâka teşvik edilmiştir.⁸²

F. İMANDAN SONRA İNFÂK YAPMANIN AHLÂKÎ BİR DAVRANIŞ OLMASI

Kur'ân-ı Kerîm'de üzerinde önemle durulan, imana canlılık ve olgunluk kazandıran ahlâkî prensiplerden biri de infâk etmektir.⁸³ Başta zekât olmak üzere infâk insana üstün bir ahlâkî kişilik kazandırır. Zira Allâh yolunda yapılan infâk kalbi cimrilikten arıtır ve ruhu yüceltir. Şeytanın ileriye sürdüğü fakirlik vesvesesinden insanı uzaklaştırır. Allâh'ın nezdindeki mükâfata güvenmeyi temin eder.⁸⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmaktadır:

*“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allâh'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanır. Yakınlarına, yetimlere-yoksullara, yolda kalmışlara dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar bu vasıfları taşıyanlardır. Müttâkîler ancak onlardır.”*⁸⁵ Bu âyet açık ya da dolaylı olarak yüksek insanî değer ve üstünlükler içermektedir. Bunları kısaca üç grupta ele alabiliriz: inanç düzgünlüğü, davranış güzelliği ve nefis temizliği. Birincisine âyetin “...Allâh'a, âhiret gününe, ...peygamberlerine iman edenin” bölümü; ikincisine, âyetin “...sevdiği mallardan akrabaya...köle âzat etmeye verenin...” bölümü, üçüncüsüne de, âyetin “...namaz kılanın...sabredenlerin yaptıklarıdır” bölümü işaret etmektedir. Dolayısıyla kişinin iman ve itikâdına bakılarak bu nitelikleri kendisinde toplayana

⁸² Kutub, *a.g.e*, c.1, s.483.

⁸³ Yazıcı, Hamza, *Kur'ân'da İman-Ahlâk İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1999, s.194.

⁸⁴ Yürekli, *a.g.e.*, s.65.

⁸⁵ Bakara, 2/127.

doğru ve samimi vasfı verilmiştir. Takva ile de halk ile münasebetleri ve hak ile muamelesi dile getirilmiştir.⁸⁶

Yüce Allâh, iman eden kimsenin ahlâkî bir davranış olan “iyi” vasfını kazanabilmesi için infâk etmesi gerektiğini şu âyet-i kerîmede bildirmiştir:

*“Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe iyiye eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allâh onu bilir.”*⁸⁷ âyette geçen “birr” kelimesini Râzî; insanların yaptığı makbul ameller, mükâfat ve cennet olarak îzâh etmektedir.⁸⁸ Allâh’ın rızasına, cennetine lütuf ve inâyetine ulaşabilmenin şartlarından biri, kişinin sahip olduğu ve sevip bağlandığı nimetleri Allâh yolunda kullanmasıdır. Kişi ancak bu takdirde iyiliğe yani erdemliliğe ihsân ve sevaba erer ve cennete girmeye hak kazanır. Bu sebeple “iman, dinin başlangıcı, iyilik (birr) de gayesi” olarak nitelenmiştir.⁸⁹

İnfâk yapmak Kur’ân-ı Kerîm’de başka bir âyette güzel davranış olarak nitelendirilmiştir: *“O takvâ sahipleri ki, bollukta ve darlıkta da Allâh için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allâh da güzel davranışta bulunanları sever.”*⁹⁰

İnfâk Allâh (cc)’ın ahlâkî ile ahlâklanmayı sağlar. Allâh’ın yüce isimlerinde hep ihsan etme, verme yönü vardır. Allâh, yarattığı mahlûkâtın rızkını karşılıksız olarak vermektedir. Allâh çok cömerttir, kerem sahibidir, lütfedendir, ganîdir. İnsanların da Allâh’ın mahlûkâtına şefkat etmesi gerekir. Bu ameli kuvvetin kemal noktasıdır. İnsanın Allâh’a yaklaşması, ilâhî vasıf ve isimlerini kendinde ve davranışlarında gerçekteşirmek sûretiyle husûle gelir. Buna Allâh’ın sıfatlarıyla ittisaf, ahlâkî ile tehalluk (ahlâklanma) denir. Allâh (cc) “ganî” olunca, kulunda Allâh’ın ahlâkî ile ahlâklanarak gönlü zengin olması gerekir. Bu nedenle Allâh (cc) infâkı, dağıtmayı ve cömertliği emretmiştir. Malı infâk etmek, aynı

⁸⁶ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.301.

⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/92.

⁸⁸ Râzî, *a.g.e.*, c.6, s.465-466.

⁸⁹ Karaman, vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl Tefsir*, c.1, s.466.

⁹⁰ Âl-i İmrân, 3/134.

zamanda meleklerin, peygamberlerin ve İslâm büyüklerinin ahlâkı ile ahlâklanmak demektir. Malı harcamayıp tutmak ise kınanmış olan cimri kimselere benzemek demektir.⁹¹

G. İNFÂK YAPMAMANIN İMANÎ BİR PROBLEM OLMASI

Müslümanın ihtiyaçlarından fazla olan malını Allâh yolunda, yoksul ve fakirlere vermesi Kur'ân'ın hemen hemen iman ile özdeş tuttuğu bir ibadettir. Kur'an'da infâk, imanla özdeş bir ilişkiye sokulmuştur.⁹² Özellikle Mekke döneminde inen âyetlerde ağırlıklı olarak biri iman biri de ahlâkla ilgili iki büyük yanlışlığın düzeltilmesine önem verildiği görülmektedir. Bu iki yanlışlığı, “Allâh'a kullukla yetinmeyip O'na eş-ortak aramak ve sahip olduğu imkânları başkaları ile paylaşmaktan kaçınmak” şeklinde özetlemek mümkündür. Kur'ân'ın ilk muhataplarını oluşturan Mekke toplumunda olduğu gibi Kur'ân, tarih boyunca hemen hemen bütün toplumlarda görülen bu durum üzerinde durmuş, bir yandan tevhîd inancını pekiştirerek insanı Allâh'tan başka gerçek mâlik bulunmadığını kavramaya, diğer yandan da onu kendinden bir şeyler vermeye alıştırmak için iman ve ahlâkındaki yanlışlardan arındırmaya yönelmiştir.⁹³ İman noktasında problem yaşayan Mekkelî müşrikler Kur'ân-ı Kerîm'in bu teşvikine karşı çıkmışlardır. Kur'ân-ı Kerîm bunu şu âyet-i kerîme ile ifade etmektedir.

*“Allâh'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfediniz, denildiğinde kâfirler mü'minlere dediler ki: Allâh'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.”*⁹⁴ Râzî, Cenâb-ı Hakk'ın bu âyeti onların mükellefin yapması gerekli olan şeylerin tamamında cimri davrandıklarına bir işarettir. Çünkü her mükellefin görevi bütün gücüyle Allâh'ın cihetine saygı duymak; Allâh'ın mahlûkâtına da şefkat etmektir. Hâlbuki onlar Allâh tarafına tazimde bulunmayı bırakmışlardır. Çünkü onlara “ittikâ ediniz (korkunuz) denildi de onlar bunu yapmadılar. Allâh'ın mahlukâtına şefkat

⁹¹ Râzî, *a.g.e.*, c.12, s.39; Bursevî, *a.g.e.*, c.8, s.525.

⁹² Güler, İlhamî, *İman Ahlâk İlişkisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2003, s.127.

⁹³ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl Tefsir*, c.4, s.444-445.

⁹⁴ Yâsîn, 36/47.

etmeyi de terk ettiler. Çünkü onlara, “infâk ediniz” denildi de infâk etmediler”⁹⁵ diyerek infâk yapmaya karşı çıkmanın imanî bir problem olduğunu vurgulamaktadır. İnfâk yapmaya karşı çıkış imanî bir problem teşkil etmesi açısından, kâfirler âhîrete iman etmedikleri için harcadıkları mallarından sevap beklememektedirler. Bu itibarla infâk yapmaya karşı çıkmaktadırlar.⁹⁶

İman etmeyenlerin infâk etmeye karşı çıktıklarını açıkça ifade eden zikrettiğimiz âyetin inmesine şöyle bir olay sebep olmuştur: Hz. Ebû Bekir es-Siddîk (ra), yoksul müslümanlara yemek yedirir, onları doyururdu. Bir gün yolda ona rastlayan Ebû Cehil: “Ey Ebû Bekir, Allâh’ın bu yoksulları doyurabileceğini mi sanıyorsun?” diye sordu. Ebû Bekir: “Evet” dedi. Ebû Cehil: “O halde neden onları yedirip doyurmuyor?” diye sordu. Hz. Ebû Bekir: “Allâh bir kavmi fakirlikle diğer bir kavmi de zenginlikle imtihan etmiş; fakirlere sabretmeyi, zenginlere de yedirmeyi emretmiştir” dedi. Ebû Cehil: “Vallâhi ey Ebû Bekir! Sen olsa olsa sapıklık içindesin. Sen sanıyor musun ki, Allâh bunlara yedirmeye gücü yeterken yedirmemiş de sen onlara yediriyorsun?” dedi ve işte bunun üzerine bu âyet-i kerîme ile “*Bundan sonra her kim de verir ve sakınırsa, bir de en güzeli tasdik ederse Biz de onu en kolayla hazırlarız.*”⁹⁷ âyet-i kerîmeleri nâzil oldu.⁹⁸

İman etmeye yanaşmayan kâfirlerin infâk yapmadıkları gibi mallarını, insanları Allâh’a tâbî olmaktan alıkoymak için harcayacaklarını⁹⁹ Allâh Teâlâ şu âyet-i kerîme ile bildirmektedir: “*Doğrusu o kâfirler mallarını, Allâh’ın yolundan alıkoymak için harcarlar. Daha da harcayacaklar. Sonra da içleri yanacak,*

⁹⁵ Râzî, *a.g.e.*, c.18, s.551.

⁹⁶ Taberî, *a.g.e.*, c.7, s.51; Ayrıca bkz. Derveze, M. İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, (trc. Şaban Karataş, vd.), *Nüzûl Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, I-VII c, Ekin Yay., İstanbul, 1988, c.2, s.26.

⁹⁷ Leyl, 92/5-7.

⁹⁸ Çetiner, Bedreddin, *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzul*, I-II c, Çağrı Yay., İstanbul, 2002. c.2, s.750.

⁹⁹ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (trc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner), *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, I-XV c, Çağrı Yay., İstanbul, 1986, c.7, s.3299; Elmalılı, *a.g.e.*, c.4, s.229.

sonra da mağlup olacaklar. İşte o küfretmiş olanlar cehenneme sürülüp toplanacaklardır.”¹⁰⁰

İman kaynaklı infâk etmeme problemi aynı zamanda inanmayan kişinin âhîreti inkâr etmesiyle de alâkalı bir durumdur. Bu konuda Yüce Allâh: “*Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o yetimi itip kakar, yoksulu doyurmaya teşvik etmez... Yardımı da (zekâtı) engellemektedir.”¹⁰¹* buyurmuştur. Âyette geçen “din” kelimesi hakkında Râzî şu açıklamaları yapmaktadır: “Bu ifadeyle “dinin ve İslâm’ın bizzat kendisini yalanlayan” kimse kastedilmiştir. Bu, bu kimsenin ya Yaratıcıyı yahut nübüvveti ya da kıyamet gününü yahut da sert hükümlerden herhangi bir şeyi inkâr etmesinden dolaydır.¹⁰² Dinin gerçek manada tasdiki dille söylenen bir laf değildir. Bilakis o, kalbe yerleşen bir kuvvettir. Sahibini hemen beşer olan kardeşlerine iyiliğe ve ihsâna, muhtaçları korumaya ve himayeye sevk eder. Şüphesiz ki dini yalanlayan, yetimi şiddetle iten ve onu horlayıp işkence çektirendir. O kişi miskinleri doyurmaya teşvik etmediği gibi korunmalarına da dikkat etmez. Çünkü dini doğrulasa ve gerçek manada din kalbine yer edecek olsaydı, miskinleri doyurmak için böylece oturup durmazdı.¹⁰³

Allâh’a ve âhiret gününe inanmayanlar Allâh’ın kendilerine verdiği nimetleri hayvanların yediği gibi bu nimetlerin gerçek sahibini bilmeden, bunları verene teşekkür etmeden yer ve zevk alırlar. Onlar, ahlâkî amaçla sarf etmeye gelince aşırı cimri kesilirler. Nefisleri uğruna ise diyar diyar dolaşırlar. Allâh ile karşılaşmayı ummadıkları için dünya hayatından memnundurlar, onunla tatmin olurlar ve onunla sevinirler. Dolayısıyla işleri çoğunlukla aşırılıktır. Ahlâkî davranmakta ise oldukça duyarsız ve şımarıktırlar.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Enfâl, 8/36.

¹⁰¹ Mâûn, 107/1-7.

¹⁰² Râzî, *a.g.e.*, c.23, s.440.

¹⁰³ Kutub, *a.g.e.*, c.16, s.391.

¹⁰⁴ Güler, *a.g.e.*, s.128-129.

II. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERÎM'DE İNFÂK KONUSU

I. İNFÂKLA İLGİLİ BAZI DURUMLAR

A. İNFÂK YAPMANIN GAYESİ

1. Allâh Rızasını Kazanmak ve İmanı Sağlamlaştırmak

İnfâkı emreden Allâh aynı zamanda infâk yaparken kalp kırılmaması, fakirin küçümsenmemesi, eziyet edilmemesi ve yapılan iyiliğin başa kakılmamasını da emretmiştir. Mülk, Allâh'ın olduğu için veren de Allâh'ın mülkünden verdiğini bilmeli ve O'nun rızası dışında bir gaye gütmemelidir.¹⁰⁵ Allâh Teâlâ bunu şöyle haber vermektedir: “*Allâh'ın rızasını istemek ve içlerindeki kökleştirip sağlamlaştırmak için mallarını harcayanların durumu da bir tepe üzerinde bulunan, bal yapmış yapınca ürünlerini iki kat veren, ona bol yağmur yağmasa bile, çisentisiyle de yetinen bir bahçenin durumu gibidir. Allâh işlediklerinizi hakkıyla görendir.*”¹⁰⁶ Âyetteki “*kökletirip sağlamlaştırmak*” anlamı, bir şeyi doğru kılmak, gerçekleştirmek ve sabit kılmak şeklinde olabilmektedir. Buna göre âyetin anlamı: “*Nefislerinin aslından kaynaklanan İslâm'ı tasdik etmek için...*” şeklinde olmaktadır. Çünkü Allâh yolunda yapılan harcama, kişinin nefsinin aslından ve kalbinin derinliğinden kaynaklanan bir İslâmî anlayışa sahip olduğunun belirtisidir.¹⁰⁷

Allâh rızasını gözetmek ve içlerindeki imanı kökleştirip sağlamlaştırmak için mallarını harcayanların mallarının çoğalacağı, Allâh katında hiçbir şekilde kaybolmayacağı, giderek üreyip çoğalacağı ve çoğalmada harcayanların sıdk ve ihlâslarına göre farklı olacağı durumu, yüksek yerde olması bol yağmur veya çisenti olması sebebiyle verimli olan bir bahçenin durumuna benzetilmiştir.¹⁰⁸ Bu

¹⁰⁵ Temel, *a.g.e.*, s.37-38.

¹⁰⁶ Bakara, 2/265.

¹⁰⁷ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.461.

¹⁰⁸ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.462; Ayrıca bkz. Toptaş, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerîm Şifa Tefsiri*, I-VIII c, Cantaş Yay., İstanbul, 1997, c.1, s.522-523.

benzetmeyi şöyle îzâh edebiliriz: “Malını Allâh rızasını kazanmak için Allâh yolunda sarf eden ve böyle yapmakla da nefsinin hayır işleme konusunda eğitmeyi ve imanını sağlamlaştırmayı amaçlayan kimse toprağı verimli büyük bir arazi gibidir. O, kapasitesi ve elindeki imkânları oranında iyilik eder, cömertlikte bulunur. Kendisine çok mal gelirse, Allâh yolunda o kadar çok mal sarf eder. Kendisine az mal gelirse, malî gücü oranında malını Allâh rızasını kazanmak için sarf eder. Onun hayır ve iyiliğı, az yağmur da olsa mutlaka ürün veren bahçe gibi kesintiye uğramaz.”¹⁰⁹

“İnfâk ederken asıl maksat, Allâh’ın rızasını kazanmak ve ona olan inancımızı güçlendirmektir. Çünkü infâk yapmayı emreden yüce Allâh’tır. Mülk, Allâh’ın olduğu için veren de Allâh’ın mülkünden verdiği için en temel gaye Allâh’ın rızası”¹¹⁰ ve imanını sağlamlaştırmaktır. Zaten yukarıda bahsettiğimiz âyet de bunu bize açıkça bildirmektedir.

2. Allâh Korkusu

İnfâk yapmanın gayelerinden biri de Allâh korkusundan emin olmaktır. Allâh Teâlâ bunu açıkça şöyle ifade etmektedir:

*“Onlar kendi canları çekmesine rağmen yemeğı yoksula, yetime ve esire yedirirler. “Biz sizi Allâh rızası için doyuruyoruz, sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz çetin ve belalı bir günde Rabbimizden (onun azabına uğramaktan) korkarız.” (derler).”*¹¹¹ Âyette geçen *“Biz Rabbimizden korkarız”* ifadesi hakkında şu îzâhlar yapılmıştır:

a. Bizim size olan bu iyiliğimiz, sizin karşılıklıta bulunmanızı beklemek suretiyle, o günün şiddetinden korktuğumuz içindir.

b. Biz, sadaka vermek suretiyle, karşılık bekleme hususundaki Allâh’ın cezasını nazar-ı itibâra aldığımız için sizden bir karşılık beklemiyoruz. Buna göre

¹⁰⁹ Hicâzî, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, I-VI c, (trc. Mehmet Keskin), İlim Yay., İstanbul, ts. c.1, s.218-219.

¹¹⁰ Şeker, Necmettin, *Hadisler Işığında İnfâk ve Tasadduk*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1992, s.26.

¹¹¹ İnsan, 76/8-10.

Allâh infâkın bir gayesini de kıyametten duyulan endişeye (korkuya) bağlamaktadır.¹¹²

Âyetten anlaşıldığı kadarıyla burada ince ve cana yakın kalplerden taşan bir merhamet söz konusudur. Bu merhamet Yüce Allâh'a yönelmektir. O'nun hoşnutluğu aranıyor, insanlar ne teşekkür ne de ödül beklemektedir. Yoksullara tepeden bakmak ve onlara hava atmak gibi bir amaç da söz konusu değildir. Burada Allâh'ın azabından korkma ve infâk sayesinde azaptan kurtulma söz konusudur. Aynı zamanda Allâh'ın hoşnutluğunu kazanma da söz konusudur.¹¹³

3. Allâh'a Yakınlığa ve Peygamber'in Duasına Vesile Olmak

İnfâk yapmak, Yüce Allâh ile adeta insan arasında bir köprü vazifesi yaparak insanı Allâh'a yaklaştırmaya vesile olmaktadır. *“Bedevilerden öylesi de var ki, Allâh'a ve âhiret gününe inanır, (hayır için) harcayacağını Allâh katında yakınlığa ve Peygamber'in dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki o (harcadıkları mal),(Allâh katında) onlar için yakınlıktır. Allâh onları bağışlayan, esirgeyendir.”*¹¹⁴ âyeti, tasaddukta bulunan kimse için infâkının Allâh'a gerçekten yakınlığa, Peygamberi'nin dualarına vesile olduğuna, ümit ettiklerinin ve dilediklerinin gerçekleşeceğine delildir. Çünkü âyette iki tane te'kid (kuvvetlendirme) edatı vardır. Âyetteki *“Salavâtu'r-Rasûl”*, Hz. Peygamber (s.a.s)'in duasıdır. Çünkü Hz. Peygamber: *“Allâh'ın Ubeyy ailesine salât eyle”* duasında olduğu gibi tasadduk edenlere hayır ve bereket duası eder ve onlar için bağışlanma dilerdi.¹¹⁵

Allâh'a ve âhiret gününe imandan sonra yapılan infâk Allâh'a ibadet etmek ve Rasûlullah'ın duasına nâil olmak amacı ile yapılmaktadır. Bu dua şüphesiz ki Allâh indinde makbuldür. Çünkü peygamber yapmaktadır o duayı, hem de Allâh'a ve âhiret gününe inananlar için yapmaktadır.¹¹⁶ Dolayısıyla infâk

¹¹² Râzî, *a.g.e.*, c.22, s.340.

¹¹³ Kutub, *a.g.e.*, c.10, s.304-305.

¹¹⁴ Tevbe, 9/99.

¹¹⁵ Tekiner, *a.g.e.*, s.185-186.

¹¹⁶ Kutub, *a.g.e.*, c.7, s.382.

yapmak Allâh'a yakınlığa ve Hz. Peygamber (s.a.s)'in duasını almaya vesile teşkil etmektedir.

4. Yoksullara Haklarını Vermek

Allâh (cc) bu dünyadaki her şeyi bütün insanların hizmetine sunmuştur. Ancak bir kısım insanlar bu nimetlerden yeteri kadar yararlanamaz olmuşlardır. Dünya nimetlerine sahip olamayanların da, Allâh'ın onlara öğrettiği tarzda dünya nimetlerinden faydalanmada eşit şekilde olmaları için zenginler şükür ile emrolunmuşlardır.¹¹⁷ Dolayısıyla dünya nimetlerine kavuşanların malları üzerinde, bu nimetlere kavuşamayanların hakkı söz konusudur.¹¹⁸ Allâh (cc) bunu şöyle bildirmektedir.

*“...Ancak şunlar öyle değildirler: Namaz kılanlar ki onlar namazlarında devamlıdırlar. Mallarında sâile ve mahruma vermek için belli bir hak vardır.”*¹¹⁹ Âyette zikredilen “sâile ve yoksul için hak vardır”dan kastedilen manayı, hısımlara yapılması gereken yardımlar, misafirleri ağırlamak için yapılan masraf, muhtaç olan aileleri sıkıntıdan kurtaracak kadar aynî ve nakdî yardım, malî durumları zayıf olan hısımlara, muhtaçlara verilecek sadaka ve zekât olarak ifade edebiliriz.¹²⁰

Yine Kur'ân-ı Kerîm'de Allâh (cc), yoksulların, zenginlerin mallarında haklarının olduğunu başka bir âyet-i kerîmede şöyle ifade etmektedir: *“...Mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır.”*¹²¹ Âyetten anlıyoruz ki; zenginlerin mallarında fakirlerin hakkı söz konusudur. Dolayısıyla zenginler fakirlere infâkta bulunarak bu haklarını onlara vermek zorundadırlar ki bu da infâk yapmanın başka bir gayesidir.

¹¹⁷ Mâturîdî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, I-IV c, (nşr. Ahmet Vanlıoğlu, Mehmet Boynukalın), Mizan Yayınevi, İstanbul, 2005, c.1, s.209.

¹¹⁸ Tekiner, *a.g.e.*, s.69.

¹¹⁹ Meâric, 70/22-25; Ayrıca bkz. Zâriyât, 51/17-19.

¹²⁰ Râzî, *a.g.e.*, c.20, s.352-353.

¹²¹ Zâriyât, 51/19.

5. Yoksulları Doyurmak

İnsanın var olup yaşayabilmesi için, toplumsal hayatın gerekliliği öteden beri: “İnsan tabiatı itibariyle medenîdir” sözüyle ifade edilir. Bu bakımdan tek tek kişiler bireysel farklılıklarını devam ettirebilmek için bir topluma, toplumsal organizmaya katılmak durumundadırlar. Bu katılım, kendi varlığını sadece içinde sürdürebildiği topluma karşı fertlere bir takım görevler yükler. Başka bir ifadeyle, tek tek her birinin sosyolojik atmosferi olan toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için fertlerin, kendilerinden oluşan bu topluma karşı sorumlulukları vardır.¹²² Bu sorumluluklardan bir tanesi de toplumdaki fakir insanlara yardım etmektir. Bu sorumluluğu Allâh Teâlâ şöyle bildirmektedir:

“İyiler ise, kâfîr katılmış bir kadehten (cennet şarabını) içerler. (Bu) Allâh’ın has kullarının içtikleri ve istedikleri yere akıttıkları bir pınardır. O kullar, verdikleri sözü yerine getirirler; fenalığı oldukça yaygın bir günden korkarlar. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.”¹²³

Yoksulları doyurma noktasında Abdullah b. Âs’ın bildirdiğine göre; adamın biri Hz. Peygamber (s.a.s)’e gelir ve şöyle sorar: “İslâm’ın (tavsiye ettiği amellerin) en üstünü hangisidir” der. Hz. Peygamber de: “*Yemek yedirmen, tanıdığına tanımadığına selam vermendir*” buyurmuştur.¹²⁴

İnfâk yapmanın gayelerinden biri olan yoksulu doyurmak, mü’minin özelliği olduğu gibi bunun tam tersi olan yoksulu doyurmamak, imanî bir problem olarak nitelendirilmiş ve cennete girmeye engel davranışlardan biri olarak ifade edilmiştir. Nitekim bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmuştur:

¹²² Algül, Hüseyin, vd., *İlmihal*, I-II c, TDV Yay., Ankara, 2006, c.1, s.419.

¹²³ İnsan, 76/5-8.

¹²⁴ Buhârî, isti’zan, 9; Müslim, İman, 14; Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’âs es-Sicistânî, *Sünen*, I-V c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, Edeb, 142 ; İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *Sünen*, I-II c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, Et’ime, 1.

*“Onu yakalayın da ellerini boynuna bağlayın, sonra alevli ateşe atın onu. Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun. Çünkü o, Allâh’a iman etmezdi, yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi.”*¹²⁵

İslâm’ın yoksulu doyurmaya verdiği önemi farz kıldığı oruçtan da anlamak mümkündür. Zira İslâm’ın beş şartından biri olan orucun farz kılınmasın hikmetlerinden bir tanesi de, oruç tutan kimsenin kendisinde hissedeceği açlık duygusundan hareketle fakirlere acıyıp onları yedirmeye teşvik etmektir.¹²⁶ İşte teşvik edilen bu davranışın fazilet ve öneminden dolayı müslümanlardan hali vakti yerinde olanlar sürekli yemek yedirmeyi istemiş, zenginler ise birçok faydalı işler arasında dar anlamıyla aşevleri demek olan imâretler yaptırıp yoksulların karnını doyurmayı kendileri için birer âhiret azığı saymışlardır. Nitekim her yerde imâret sitelerinin kurulması, kısa bir müddet sonra öyle bir artış gösterdikleri XVIII. asrın sonların, sadece İstanbul imâretleri her gün otuz binden fazla insanı doyurmuştur.¹²⁷ Dolayısıyla bu tür uygulamalar müslümanların, infâkın gayelerinde olan yoksulu doyurmaya ne kadar büyük önem verdiklerinin göstergesidir.

6. Yaratılana Şefkat ve Merhamet Göstermek

İnfâk yapmanın bir gayesi de Allâh Teâlâ’nın yarattıklarına şefkat göstermek “böylece Rahman ve Rahim olan Allâh’ın yüce ahlâkı ile ahlâklanmaktır.”¹²⁸

*“Sonra onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya (cehenneme) sokun! Çünkü o, Allâh’a iman etmezdi, yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi.”*¹²⁹ âyetinde yoksulun gözetilmemesi onun haline hiç aldırış edilmemesi, Allâh’a

¹²⁵ Hâkka, 69/30-34.

¹²⁶ Mâverdî, İmam Ebû’l-Hasan, *Edebû’d-Dünya ve ’d-Dîn*, (trc. Ali Akın), *İslâm’da Dünya ve Din Edebi*, Temel Neşriyat, İstanbul, 1982, s.123.

¹²⁷ Kazıcı, Ziya, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 2003, s.311.

¹²⁸ Tekiner, *a.g.e.*, s.71.

¹²⁹ Hâkka, 69/32-34.

iman etmemenin hemen akabinde en büyük günah olarak zikredilmiştir. Gerçekten İslâm ahkâmı içinde yer alan mükellefiyetlerin, Allâh'ın emrini büyük tanımak ve Allâh'ın yarattıklarına şefkat göstermek noktasında merkezileştiği görülmektedir.¹³⁰

“Gerçekten, Allâh'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerini rızıklandırdığımız şeyden gizli ve aşikâr infâk edenler, katiyyen kesada uğramayacak bir ticaret umabilirler. Çünkü Allâh onların mükâfatını eksiksiz öder. Onlara fazl-u kereminden fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan ve şükriün karşılığını bol bol verendir.”¹³¹ Bu âyette sayılan üç şey, Allâh'a tazim göstermeyi ve mahlukâta şefkat duymayı alâkadar etmektedir. Çünkü bir padişaha saygı göstermenin onun adamlarından birini bir ihtiyaç içinde gördüğünde onun ihtiyacını gidermesi gerekir, eğer bu hususta aldırma ederse onun padişaha olan saygısını zedeleyecektir. İşte buna Cenâb-ı Hakk, şu hadîs-i kudî ile işaret etmiştir: “O, ey kulum, ben hastalandım da beni ziyaret etmedin” der. Kul, “Âlemlerin Rabbi olduğun halde nasıl hastalanırsın?” deyince, Allâh, “Falanca kulum hastalandı da, onu ziyaret etmedin. Eğer onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun” buyurur.¹³² Demek ki, Cenâb-ı Hakk'a itâat, O'nun mahlûkâtına şefkat duyma ile ilgilidir. Allâh'ın mahlûkâtına şefkat olmayan yerde Allâh'a tazimde yoktur.¹³³

İslâm dininin infâk hususundaki teşviki o kadar geniştir ki bu noktada küfür ve şirk bile engel sayılmamıştır. Çünkü maksat insanlığa hizmet etmektir.¹³⁴ “İhsanın karşılığı ancak ihsandır.”¹³⁵ Bunun sonucunda, bütün insanlar ve hatta bütün varlıklar arasında şefkat, sevgi, dünya barışı ve huzuru oluşacaktır.¹³⁶

¹³⁰ Karaman, Hayrettin, vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yay., Ankara, 2002, s.566.

¹³¹ Fâtır, 35/29-30.

¹³² Müslim, Birr, 43.

¹³³ Râzî, *a.g.e.*, c.18, s.405.

¹³⁴ Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 1998, s.177.

¹³⁵ Rahman, 55/60.

¹³⁶ Tekiner, *a.g.e.*, s.72.

7. Nefisleri Tezkiye Etmek

İnfâk'ın gayelerinden biri de nefisleri tezkiye etmektir. Nitekim bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

*“Onların mallarından sadaka al, bununla onları (nefislerini) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin ve onlar için dua et, çünkü senin duan onlar için huzur olacaktır. Allâh işitendir, bilendir.”*¹³⁷ İbn Abbas'tan rivâyet edildiğine göre Tebük seferinden geri kalan Ebû Lübâbe ve arkadaşları daha sonra cihattan geri kalmalarına pişman olmuşlar ve kendilerini mescidin direğine bağlayarak Allâh tarafından affedilinceye kadar kendilerini çözmeyeceklerine dair yemin etmişlerdir. Allâh Teâlâ bunların tevbelerini kabul etmiş, onlar da kendilerini bağladıkları direktten çözmüş ve mallarını getirip Hz. Peygamber (s.a.s)'e vermek istemişler ve O'na “Ey Allâh'ın Rasûlü, işte mallarımız, bunları al, sadaka olarak dağıt ve bizim için af dile” demişlerdir. Rasûlullah da *“Ben, sizin mallarınızdan bir şey almakla emrolunmadım”* buyurmuş, bunun üzerine âyet nâzil olmuştur. Hz. Peygamber de onların mallarının bir kısmını dağıtmıştır.¹³⁸

Zekât (infâk) bir nevi cimrilikten temizlenme ameliyesidir. Allâh'ın emrini yerine getirmek ve O'nun rızasını kazanmak için müslümanın ödediği zekât, onu bütün kirlilerden özellikle cimrilik ve başkalarını hor görme gibi kötü huylardan temizlemekten başka bir şey değildir. Nefislerin hazırladığı ve insanın kendisi sebebiyle imtihana çekildiği bu çirkin huy cimrilik, onu yeryüzünde çalışmaya ve toprağı imar etmeye de sevk eder. Mülkiyet, şahsiyet kazanma ve devamlılık sevgisi, bu itici kuvvetlerdendir. İnsanın elindeki varlığı esirgeyip faydayı yalnız kendisine ayırmasında yine bu kötü huyun eseridir.¹³⁹

İlahî emirlere uyarak zekâtını ve sadakasını verenler, bu dünyada bile mutluluğa ererler. Onların gönülleri sevgi dolu, iç dünyaları aydınlı, ruhları huzur ve sükûn içindedir. Hayatları endişesiz ve rahat, ömürleri bereketlidir. Herkes

¹³⁷ Tevbe, 9/103.

¹³⁸ Çetiner, a.g.e., c.1, s.479.

¹³⁹ Yavuz, Yunus Vehbi, *İslâm'da Zekât Müessesesi*, Çağrı Yay., İstanbul, 1980, s.65-66.

tarafından sevilip sayılırlar. Bu yüzden cennet bahçelerinin güllerini daha dünyada dermeye başlamışlardır. Zekâtını verebilecek cömertliği gösteremeyen mutsuzlara gelince; onların nasîbi, hırs ve kıskançlık ateşiyle kıvrılmak ve sürekli bir sinir gerginliği içinde olduklarından sağlıklarını her an kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.¹⁴⁰

8. Allâh'ın Dinini Ayakta Tutmak ve Hâkim Kılmak

İnfâkın gayelerinden birisi de Allâh'ın isminin dünyada en yüce olması ve İslâm'ın bütün müslümanlara ulaşmasını sağlamak içindir. Bunun sağlanabilmesi birçok faaliyetin yapılmasını, gerekirse savaşılmasını gerektirmektedir.¹⁴¹

Seyyid Kutub'a göre; *“Ey iman edenler! Kendisinde artık alışveriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zalimlerdir.”*¹⁴² âyetinde, Allâh uğrunda infâk etmek için davet ettiği mevzuda işaret etmektedir, bu da cihattır. Çünkü inkâr ederek nefislerine zulmetmişlerdir. Doğru yoldan men edip imanlara fitneler serptikten sonra halka yanlış yol gösterdiklerinden insanlara zulmetmişlerdir ve dengi hiçbir hayrın bulunmadığı bu hayırdan beşeriyeti mahrum ederek insanlığa zulmetmişlerdir. Bu hareketleri ise sulh, selâmet, rahmet, huzur ve istikrar hayrından beşeriyeti mahrum bırakmışlardır.”¹⁴³ diyerek cihadın nedenlerini bir anlamda ifade etmektedir.

İslâm dini, aslî olarak fitne, bozgunculuk ve kötülükleri eğitim yoluyla irşat ve tebliğle gidermeye, dünyaya sulh ve sükûnet getirmeye çalışır. Buna rağmen inkârcı bir kavim veya bir millet, fitne ve kötülükleri zulüm ve tecavüzleri artırıp din, ahlâk ve fazileti yıkmaya yönelirse İslâm, fitneyi kaldırmak, zulüm ve tecavüzü durdurmak için savaşı emreder. Bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

¹⁴⁰ Yürekli, *a.g.e.*, s.67.

¹⁴¹ Tekiner, *a.g.e.*, s.73.

¹⁴² Bakara, 2/254.

¹⁴³ Kutub, *a.g.e.*, c.2, s.33.

“Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allâh’ın oluncaya kadar onlarla savaşın! (inkâra) son verirlerse şüphesiz ki Allâh onların yaptıklarını çok iyi görür.”¹⁴⁴ Allâh Teâlâ, dini ayakta tutmak, onu yok etmek isteyen düşmanlar karşısında savunmak için yani cihat etmek için savaş araç gereçleri ve kuvvet hazırlamamızı şu âyette bize bildirmektedir.

“Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihat için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allâh’ın düşmanı, sizin düşmanınızı ve onlardan başka bilmediğiniz, Allâh’ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allâh yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir. Siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.”¹⁴⁵ Âyette müslümanların düşmanlarına karşı savaş hazırlığı ve kuvveti hazırlaması emredilmektedir. Allâh yolunda infâk; Yüce Allâh’ın müslüman ümmete farz kıldığı, onunla davet emanetini omuzlara yüklediği, mü’minleri onunla koruduğu, kötülük, fesat ve azgınlığı onunla defettiği; mü’minlere galip gelip yeryüzünü fesada boğan, Allâh’ın yoluna engel olan ve İslâm düzeninin taşıdığı iyilikten beşeriyeti yoksun kılan güçleri bertaraf ettiği cihadın ikiz kardeşi olan bir sorumluluktur. Oysa beşeriyeti bu iyilikten yoksun kılmak bütün suçlardan daha büyük bir suç; cana ve mala yönelik saldırıdan daha korkunç bir saldırıdır.¹⁴⁶

Anlaşılacağı üzere müslümanların kendilerini, dinlerini ve mukaddesatını korumaları için bazen savaş kaçınılmaz olmaktadır. Ancak savaş parasız ve malsız olmamaktadır. Bu sebeple Yüce Allâh gerektiği zaman cihat emrettiği gibi bu yolda infâk yapmayı da emretmekte ve bunu sadakanın en faziletlisi olarak kabul etmektedir.¹⁴⁷

9. Âhiret İçin Sevap Kazanmak

İnfâk yapmanın gayelerinden bir tanesi de âhiret için sevap kazanmaktır. Nitekim bu durum Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle ifade edilmektedir:

¹⁴⁴ Enfâl, 8/39.

¹⁴⁵ Enfâl, 8/60.

¹⁴⁶ Tekiner, *a.g.e.*, s.74.

¹⁴⁷ Yürekli, *a.g.e.*, s.109.

“Doğrusu dünya hayatı ancak oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder sakınırsanız, Allâh size mükâfatlarınızı verir ve sizden mallarınızın tümünü sarf etmenizi istemez.”¹⁴⁸ Âyetin açıklamasında Seyyid Kutub şöyle bir değerlendirme yapmıştır: “Dünya hayatını oyun ve eğlence olmaktan çıkartıp ciddiyet damgasını vuran, hayvanî seviyenin üzerinde yüce hilafet seviyesine ulaştıran ve oradan yücelerin yücesine bağlayan husus iman ve takvadır. İşte o gün Allâh’tan korkan mü’minin bu dünya hayatında feda ettiği eşyanın hiçbirisi boşa gitmez, yok olmaz. Çünkü o en yüce mükâfatı getirir, en ebedi diyarda en uygun lütufları çağırır.”¹⁴⁹

Yüce Allâh, kişinin yaptığı iyilikleri ve infâkları bilmekte ve karşılığını vereceğini bildirmektedir. Nitekim “*Her ne infâk ederseniz Allâh onu hakkıyla bilir*”¹⁵⁰ buyurmaktadır. Âyette ifade edilen “ceza” kelimesi karşılığını verme manasında kullanılmıştır. Infâkın Allâh’a gizli kalmaması ve Allâh’ın yapılan infâkı bilmesi, o infâka sevap vermesi manasında kinaye olarak kullanılmıştır.¹⁵¹ Çünkü Allâh yolunda yapılan zekât ve sadakayı sevap vermek için emretmektedir.¹⁵²

Infâk eden müslümanlar bu gün ellerinde olan dünya varlıklarının bir kısmını Allâh yolunda vermekle onları Allâh’a ödünç vermiş gibi olmaktadır. Allâh Teâlâ da bu infâkları karşılığında onlara âhirette kat kat sevap verecektir. Yani insanlar Allâh’ın kendilerine ihsan ettiği dünya varlığını bu dünyalarında kullanmakla birlikte aynı zamanda âhiretleri için de sermaye yapabilmektedirler. Bu durumda zenginlerin verdiklerini kabul eden fakirler de o mal mülkü zenginlere azık olmak üzere âhirete taşımaya birer vesile olmaktadır.¹⁵³

¹⁴⁸ Muhammed, 47/36.

¹⁴⁹ Kutub, *a.g.e.*, c.13, s.409.

¹⁵⁰ Âl-i İmrân, 3/92.

¹⁵¹ Râzî, *a.g.e.*, c.6, s.468.

¹⁵² Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.484.

¹⁵³ Tekiner, *a.g.e.*, s.76.

10. Hidâyete Vesile Olmak

İnfâk yapmanın gayelerinden bir tanesi de yapılan infâkın kişinin hidâyete vesile olmasına neden olmasıdır.

Hiz. Peygamber, gayr-i müslimlerin muhtaçlıklarında dolayı müslüman olmalarını kolaylaştırmak için “*Ancak kendi dininizden olanlara sadaka veriniz*” buyurması üzerine şu âyet-i kerîme nâzil olmuştur.¹⁵⁴

“(Ya Muhammed)! Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lakin Allâh dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allâh rızası için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılamazsınız.”¹⁵⁵ Bu âyet-i kerîmenin nazil olmasından sonra Hiz. Peygamber, hangi dinden olursa olsun, isteyene sadaka verilmesini emretmiştir.¹⁵⁶

Yukarıda zikrettiğimiz âyet ve âyetin nüzul sebebinden de anlaşılacağı üzere, İslâm dışı unsurlardan olan kimselere hidâyete vesile teşkil etmesi için infâk yapmak söz konusudur.

11. Sosyal Dayanışmayı Sağlamak

İnsan yaratılış itibariyle medenîdir, insanın yaşantısını düzgün biçimde sürdürebilmesi için mutlaka insanların aralarında yardımlaşma olması gerekmektedir. Yardımlaşma ise ancak, aralarında oluşacak ülfet ve merhametle oluşmakta, ülfet ise iyilik ve karşılıklı saygı sonucu oluşmaktadır. Bunu sağlayacak en büyük amillerden biriside maldır. Zira bir aç ile bir tokun bir sevgi ve kardeşlik duygusu ile birbirine kalben perçinlenmesi mümkün olmadığı gibi böyle bir toplumun haset, kin, nefret ve bunların sonucu olarak da fesat ve anarşiden kendilerini kurtarmaları da mümkün değildir. İşte bu açıdan bakıldığında infâk sosyal dayanışmanın oluşumunda önemli bir yer işgal etmektedir. Bu sebeple Mekke’de inen ilk âyetlerde infâkın ön plana çıktığı gibi,

¹⁵⁴ Çetiner, *a.g.e.*, c.1, s.117.

¹⁵⁵ Bakara, 2/277.

¹⁵⁶ İbn Kesîr, *a.g.e.*, c.3, s.1059.

Hız. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında Kuba'da verdiği ilk Cuma hutbesinde *“Bir hurma parçacığı ile de olsa kendisini ateşten kurtarabilen kurtarsın. Bunu da bulamayan bunu güzel bir sözle yapsın”* buyurmak sûretiyle infâka öncelik verdiğini görmekteyiz.¹⁵⁷

İslâm dini, ilk andan itibaren ırk, renk ve memleket ve dil farklılıklarını, mü'minleri kardeş sayarak kaldırıp bunlar arasında dostluk kurarak barış halinde bulunma düsturunu geliştirerek insana ne kadar çok değer verildiğini ortaya koymaktadır.¹⁵⁸ Nitekim bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmaktadır.

*“Fakat tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir.”*¹⁵⁹

Sosyal dayanışma sisteminin temelini oluşturan zekâtın (infâkın) bir ibadet anlayışıyla ele alınması ve fakir, kimsesiz, muhtaç, yetim, yolda kalmış ve borçlu gibi yardıma muhtaç bütün sınıfları kapsayacak kadar geniş olması İslâm dininin toplumsal bütünleşme, kaynaşma ve dayanışmaya büyük bir önem attediğini gösterir.¹⁶⁰ Zekât vasıtası ile ihtiyaç ve sıkıntı içinde bulunan kimselerin zarûrî ihtiyaçları karşılandığından zengin ile fakir arasında bir yaklaşma ve kaynaşma olur. Yoksul kimseler varlıklı kişilere haset etmez, bilâkis onların daha çok kazanıp kendilerine daha çok pay vermeleri için dua ederler. Bu suretle servet emniyete alınmış, mülkiyet düşmanlığının önüne geçilmiş olur. Zekâtın verilmemesi yoksullarla varlıklılar arasındaki uçurumu derinleştireceğinden bu durum pek çok içtimai patlamalara yol açar, sınıf mücadelesine sebep olur. Bu türlü patlamalar neticesinde yağma edilen maldan, fakirler de cemiyet de zarar görür. Zekât (infâk) bu tür patlamalara karşı emniyet subabı görevini yapar. Zekât içtimai dayanışmayı ve yardımlaşmayı sağlar, fertleri yekdiğerine kenetler, birlik ve beraberlik ruhunu yerleştirir. Böylece infâk edenlerin mallarında meydana

¹⁵⁷ Yürekli, *a.g.e.*, s.74.

¹⁵⁸ Temel, *a.g.e.*, s.124.

¹⁵⁹ Tevbe, 9/11.

¹⁶⁰ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.425.

gelen eksilme, içinde yaşadığı topluma yarar, dirlik ve sosyal barış olarak geri dönmüş olur.¹⁶¹

B. İNFÂK YAPMANIN MÜKÂFATI

Allâh Teâlâ, kendisine inananları daha önce belirttiğimiz gibi birçok âyet-i kerîmede infâk yapmaya teşvik etmiştir. Yapılan infâkın mükâfatlandırılacağı birçok âyet-i kerîmede ise bize haber verilmiştir. Bu âyetlerden bir tanesi şöyledir:

*“Mallarını Allâh yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gölünü kırmayan kimseler var ya, onların Allâh katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü çekmeyeceklerdir.”*¹⁶² Âyet-i kerîmede infâk yapanların korkmayacakları ve üzüntü çekmeyecekleri ifade edilmektedir. Bu hususu şöyle îzâh edebiliriz: Dünyevî korku ve üzüntü, yaptığı iyiliği başa kakmak ve gönül kırmak sûretiyle boşa çıkarmayan kişinin, bu amelinin Allâh tarafından değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunda korkusu ve üzüntüsünün olmaması. Bu dünyada güzel amel yapan ve ona minnet ve eziyet katmayan kimsenin mahşerde amel defteri dağıtılırken infâk ameli konusundaki notu konusunda ne korkusu ne de üzüntüsü olacaktır. Korku, amel defterini almadan önceki psikolojik durumu; üzüntü ise amel defterindeki değerlendirmeyi gördükten sonraki durumu ifade etmektedir. Demek ki mahşerdeki değerlendirmenin öncesinde korku, sonrasında da korku olmayacaktır.¹⁶³

Zikrettiğimiz bu âyet Hz. Osman (ra) ve Hz. Abdurrahman b. Avf (ra) hakkında nâzil olmuştur. Hz. Osman, Tebük seferinde Ceyşû'l-Ûsra adı verilen güçlük ordusuna üzerindeki yükleri ile birlikte bin deve ve bin dinar bağışlamıştır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s), elini kaldırıp şöyle dua etmiştir: *“Ey Rabbim! Ben Osman'dan razıyım. Sen de ondan razı ol.”* Abdurrahman b.

¹⁶¹ Tekiner, *a.g.e.*, s.185.

¹⁶² Bakara, 2/262.

¹⁶³ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsîri*, I-XIV c, Bayraklı Yay., İstanbul, 2006., c.3, s.324.

Avf da malının yarısı olan dört bin dirhem bağışta bulunmuş ve şöyle demiştir: “Yanımda sekiz bin dirhemim var. Bunun dört bin dirhemini de Rabbim’e ödünç verdim.” Abdurrahman b. Avf hakkında Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur. *Allâh, yanında alıkoyduğunu da Allâh için verdiğini de senin hakkında bereketli kılsın.*”¹⁶⁴

Yapılan tüm bu yapılan îzâhlardan sonra diyebiliriz ki, Allâh Teâlâ kendi yolunda infâkta bulunan ve sonra da sadaka verdiği kimselerin başına kakmayan, yaptığından dolayı hiç kimseye ne sözle ne de işiyle başa kakmayan kimseleri överek buyuruyor ki: Mallarını Allâh yolunda infâk edip de sonra infâk ettikleri şeyin arkasından başa kakmayan ve (iyilik yaptıkları kimseye daha önceki iyiliğin ecirini düşüren) eziyette bulunmayanların mükâfatı Rableri katındadır. (Onların sevabı ancak Allâh’adır, ondan başka hiç kimseye değil.) Onlara (kıyamet günü meydana gelecek kıyamet korkularından) hiçbir korku yoktur. (Geride bırakıldıkları çocuklarından dünya hayatı ve nimetlerinden dolayı) mahzun da olacak değildirler. (Çünkü kendileri için bunlardan daha hayırlı olan şeylere kavuşacaklar).¹⁶⁵

Allâh Teâlâ başka bir âyet-i kerîmede “*Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açıktan verenlerin, işte onların Rableri katında büyük mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.*”¹⁶⁶ buyurarak infâk yapanların mükafatının kendi katında olduğunu, hem dünyada hem de âhirette kendilerini üzecek şeylerden onlar için bir korkunun söz konusu olmadığını tekrar vurgulamıştır.¹⁶⁷ Bursevî bu âyetin îzâhında şöyle bir değerlendirme bulunmuştur:

Şüphesiz Allâh sevgisi ve Rasûlullah’ın sünnetine uyularak yapılan bir infâkın ecri çok büyüktür. Nitekim şöyle denilmiştir: “Altı güzellik altı şeydedir, bu altı şey: İlim, adalet, cömertlik (sahavet), tevbe, sabır ve hayâdır. İlim amelde, adalet hükümdarda, cömertlik zenginlerde, tevbe gençlerde, sabır fakirde, namus

¹⁶⁴ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.456; Çetiner, *a.g.e.*, c.1, s.114.

¹⁶⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, c.3, s.1043.

¹⁶⁶ Bakara, 2/274.

¹⁶⁷ Kutub, *a.g.e.*, c.2, s.103.

kadınlarda daha güzeldir. Amelsiz ilim tavansız ev gibi, adaletli olmayan devlet başkanı susuz kuyu gibi; cömert olmayan zengin yağmursuz bulut gibi; tevbe etmeyen genç, meyvesiz ağaç gibi; sabretmesini bilmeyen fakir, ışiksiz lamba gibi; hayâ sahibi olmayan kadınlarda, tuzu olmayan yemek gibidir. Zengine düşen, zengin bir bulut gibi, din ve dünya bereketlerini yağdırmak olmalıdır ki, fakirlik ve ihtiyaç dolayısıyla kalpleri ölmüş olanları diriltsin. Çünkü Allâh, hiçbir ihsan sahibinin iyiliğini asla zayi etmez.¹⁶⁸

Kur'ân-ı Kerîm takvaya geniş yer vermiş ve takva sıfatına sahip olanları birçok âyet-i kerîmede övmüştür. Bu yüzden takva, hem anlamı hem de alanı çok geniş bir deyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Allâh dostlarından söz edilirken onların iki önemli sıfatlarından birinin Allâh'a dosdoğru iman, diğerinin de takva olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁹ Bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“(Rasûlüm) De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takva sahipleri için Rableri yanında, altından ırmaklar akan, ebediyyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allâh'ın hoşnutluğu vardır. Allâh kullarını çok iyi görür. (Bu nimetler) “Ey Rabbimiz! İman ettik, bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru!” diyen, sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allâh'tan bağışlanma dileyenler içindir.”¹⁷⁰ Âyet-i kerîmeden anladığımız kadarıyla takva sahiplerinin özelliklerinden biri de infâk etmektir. İnfâk etmekte, servete taparcasına bağlanmaktan kurtulmak, cimriliğin köleliğinden azat olmak, menfaatperestlikten sıyrılıp insanlar arasındaki kardeşlik duygularını yaşamak ve insanların yaşadığı bu dünya da karşılıklı sevgi ve dayanışmayı sağlamak söz konusudur.¹⁷¹ İşte Yüce Allâh, infâk yapmayı takva sahiplerinin bir sıfatı olarak zikretmiştir ve takva sahiplerinin mükâfatlarını da âyet-i kerîmeden anlaşıldığı üzere, Allâh'ın rızası ve cennet olarak belirtilmiştir.

¹⁶⁸ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.473-474.

¹⁶⁹ Yıldırım, *a.g.e.*, c.2, s.847-848.

¹⁷⁰ Âl-i İmrân, 3/15-17.

¹⁷¹ Kutub, *a.g.e.*, c.2, s.235.

İnfâk yapmanın mükâfatlarından bir tanesi de Allâh'ın rahmetine kavuşmaktır. Nitekim bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmuştur.

*“Bedevîlerden öylesi vardır ki, Allâh'a ve âhiret gününe inanır (hayır için) harcayacağını Allâh katında yakınlığa ve peygamberin dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki o (harcadıkları mal, Allâh katında) onlar için bir yakınlıktır. Allâh onları rahmetine koyacaktır.”*¹⁷² Âyet-i kerîmede geçen *“Allâh onları rahmetine koyacaktır”* ifadesini Elmalılı: *“Allâh onları rahmetine dâhil edecek, nimetine ve mutluluğuna erdirecektir”* şeklinde îzâh etmiştir.¹⁷³ Ayrıca rahmet kelimesinden kastedilen mananın *“cennet”* olduğu da ifade edilmektedir.¹⁷⁴

İnfâk yapmanın mükâfatlarından diğeri bir tanesi de, Kur'ân-ı Kerîm'de ifade edildiği üzere *“Adn Cennetleri”*dir. Nitekim Allâh-u Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

*“Yine onlar Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak (Allâh yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun sonu sadece onlarındır. (O yurt) Adn cennetleridir. Oraya babalarından eşlerinden ve çocuklarından Salih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır.”*¹⁷⁵ Âyette geçen *“kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık infâk ederler”* ifadesi Allâh'ın birleştirmesini emrettiği şeyler meyanındadır, ahde vefâ ve anlaşmaya sadakatin bir gereğidir. Burada infâk, hayatta insanları tek bir safta toplayan ve aralarında birlik sağlayan bir unsurdur. İnfâk, veren kimsenin cimriliğini izâle eder ve alan kimsenin de kin ve intikam duygusunu söndürür. Müslüman fertlerden müteşekkil toplum hayatının Allâh'ın şerefleştirdiği insana layık insanca bir hayat olmasını ve fertlerin birbirine bağlanıp destek olmasını temin etmektedir. Âyette belirtilen gizli ve açık bir

¹⁷² Tevbe, 9/99.

¹⁷³ Elmalılı, *a.g.e.*, c.4, s.396.

¹⁷⁴ Taberî, *a.g.e.*, c.4, s.349; Sâbûnî, *a.g.e.*, c.2, s.528.

¹⁷⁵ Ra'd, 13/22-23.

şekilde infâk etmek ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir. Şöyle ki; ilan edilmesinden çekinildiği, şeref ve haysiyetin rencide olmasından korkulduğu zaman gizli bir şekilde yapılan infâk şeref ve haysiyetin korunmasını temin etmektedir. Örnek alınması gerektiği, dinin emrini yerine getirmenin belirtilmesi icap ettiği durumlarda açıktan infâk etmek gerekmektedir. Kısacası hayatın her safhasında infâk noktasında yerine ve zamanına göre hareket etmek gerekmektedir.¹⁷⁶ Bu açıklamalarımızdan anlaşıldığı üzere bu derece önemli olan infâk ibadetinin ve diğer ibadetlerin karşılığı olarak Allâh Teâlâ şu üç şeyi vaat etmiştir:

1. (Adn) Cenneti

2. Ailesinden iman edenleri, onlar kadar amel etmeseler bile, kendilerine ilhak etmek.

3. Kendilerine her kapıdan selâmetin devamlılığını müjdeleyen meleklerin girmesi.¹⁷⁷

Sözlükte “devamlı ikamet edilen yer, bir şeyin merkezi ve ortası, bir cevher veya madenin aslı, yatağı” manasına gelen “Adn” kelimesi Kur’an’da cennet kelimesi ile birlikte zikredilerek insanın aslının (Adn) yaratıldığı ve âhirette mü’minlerin sonsuza kadar kalacağı çeşitli cennetleri tasvir etmek için kullanılmaktadır. Kur’an’da on bir yerde söz konusu edilen “adn cennetleri” içinde güzel meskenlerin, tahtların, altın ve incilerle süslenmiş ince ipekten yeşil elbiselerin, sabah akşam ikram edilen türlü yiyeceklerin, eşlerine bağlı hurilerin ve çeşitli ırmakların bulunduğu ebedî bir yurt olarak tasvir edilmektedir.¹⁷⁸ Hadislerde ise; eşyaları altın ve gümüşten olan değişik Adn cennetlerinin bulunduğu, burada bulunanların her an Allâh’ı görebilecek kadar yüksek bir mevki sahibi olacakları bildirilmektedir.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Kutub, *a.g.e.*, c.8, s.542-543.

¹⁷⁷ Bursevî, *a.g.e.*, c.4, s.316.

¹⁷⁸ Bkz. Tevbe, 9/72; Nahl, 16/31; Fâtır, 35/33; Ayrıca bkz. Karaman, vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c.1, s.466-467.

¹⁷⁹ Buhârî, Tefsir, 12; Müslim, İman, 296.

Neticede Allâh-u Teâlâ, yukarıda bahsettiğimiz âyette zikredilen sıfatlara haiz olan kimselerde, onların babalarından, ailelerinden, çocuklarından inanıp da cennete girmeye layık olan dostlarını onlarla gözleri aydın olması için Adn cennetinde bir araya getirmektedir. Ayrıca melekler bu kimseleri cennete girmeleri sebebiyle tebrik etmek için ziyaret etmektedirler. Şöyle ki; onlar cennete girdikleri sırada melekler yanlarına heyet olarak gelip onlara selam verir, şerefli Rasûl, peygamberlerle sıdıkların komşusu olarak selâmet yurdunda ikamet ve Allâh-u Teâlâ'nın onları kendisine yaklaştırması nimetleri sebebiyle tebrik etmektedirler.¹⁸⁰

C. İNFÂK YAPMANIN ÜSTÜNLÜĞE VESİLE OLMASI

Allâh katında değerli olan kimseleri Yüce Allâh şu âyet-i kerîme ile bize haber vermektedir:

*“...Allâh yanında en değerli olanınız, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz, Allâh bilendir, her şeyden haberdardır.”*¹⁸¹

İnfâk yapmak Allâh katında üstünlük sebebidir. Bundan önceki konularda takva sahiplerinin sıfatlarından birinin de infâk yapmak, dolayısıyla insanlara iyilik yapmak olduğunu belirtmiştik. Nitekim bu konuda Allâh-u Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

*“Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allâh onu hakkıyla bilir.”*¹⁸² Âyette geçen “birr” kelimesi hakkında Râzî; "insanların yaptıkları makbul ameller ve mükâfat ile cennet" açıklamasını yapmaktadır. Makbul amellerden kasıtlı “birr” takva manasına gelmektedir. Cennet ve mükâfattan kasıtlı “birr” kelimesinin manası “Allâh dostlarına yaptığı iyilik, ihsan ve ikramdır.”¹⁸³ “Birr” kelimesi, hayrın, iyiliğin kemal noktası, Allâh'ın rahmeti, cenneti, manalarında anlaşılmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz

¹⁸⁰ İbn Kesîr, *a.g.e.*, c.8, s.4235-4236.

¹⁸¹ Hucurât, 49/13.

¹⁸² Âl-i İmrân, 3/92.

¹⁸³ Râzî, *a.g.e.*, c.6, s.465-466.

âyete göre Allâh'ın lütuf ve inâyetine ulaşmanın şartlarından biri, kişinin sahip olduğu ve sevip bağlandığı şeyleri Allâh yolunda kullanmasıdır. Bu şeyler ise; servet, mevki, ilim ve beden kuvveti gibi maddî ve manevî imkânlardır¹⁸⁴ ki, kişi ancak böyle yapmakla manevî olarak üstünlüğe erişmiş olacaktır. Nitekim bu sebeple selef, bir şeyi sevdiklerinde onu Allâh için infâk etmişlerdir. Yukarıdaki âyet-i kerîme indiğinde Ebû Talha (ra) Rasûlullah (s.a.s)'ın yanına gidip şöyle söylemiştir:

“Ey Allâh'ı Rasûlü! Yüce Allâh: *“Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz buyuruyor.”* Mallarımın içinde en çok Beyruha hurmalığını seviyorum. Onu Allâh yolunda infâk ediyorum. Allâh katında makbule geçmesini ve bana azık olması umuyorum. Onu Allâh'ın emrettiği yerlere ver” demiştir. Hz. Peygamber (s.a.s), Ebû Talha'nın bu davranışından memnun kalarak şöyle buyurmuştur: *“Söylediğini duydum. Onu akrabaların arasında taksim etmeni uygun görüyorum.”* Bunun üzerine Ebû Talha (ra): “Ey Allâh'ın Rasûlü! Buyurduğun gibi yaparım” demiştir. Ve en sevdiği hurma bahçesini akrabalarına -bir rivâyete göre Hassân b. Sâbit ile Übeyy b. Ka'b arasında- sadaka olarak paylaşmıştır.¹⁸⁵

D. İNFÂK'IN İHTİYAÇ FAZLASI MALDAN YAPILMASI

Allâh Teâlâ, daha önceki konularda bahsettiğimiz gibi kendisine inananları infâk yapmaya teşvik etmiştir. Hatta bazı durumlarda infâk yapmayı inananlara mecburi kılmıştır. Bunun yanında Allâh Teâlâ, infâk yapılacak malın özelliği konusunda, kanaatimizce insanlara kolaylık sağlamak için infâk edilecek malın özelliğini şu âyet-i kerîme ile bildirmiştir:

“Sana sarhoşluk veren şeyler ve şans oyunları hakkında sorarlar. De ki: “Onların her ikisinde büyük kötülük ve de insanlar için bazı yararlar vardır;

¹⁸⁴ Karaman, vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, s.61.

¹⁸⁵ Buhârî, Zekât, 44; Müslim, Zekât, 42-43; Ebû Dâvûd, Zekât, 45; Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, I-V c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, Tefsir, 5; Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünen*, I-VIII c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, Ahbar, 2; Enes, Malik b., *el-Muvatta*, I-II c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, Sadaka, 2.

ancak yol açtıkları kötülük, sağladıkları yararlardan daha büyüktür.” (Allâh yolunda) neyi harcayacaklarını sana soruyorlar. De ki: İhtiyaç fazlasını, Allâh size âyetlerini böyle açıklar ki düşünesiniz.”¹⁸⁶ Âyette geçen “avf” kelimesi ziyadelik ve fazlalık manasında kullanılmaktadır. Ayrıca, yetecek miktardan fazla olan, sade ve kolay elde edilen manalarına da gelmektedir.¹⁸⁷

Hz. Peygamber (s.a.s), infâkın ihtiyaç fazlası maldan yapılması noktasında şöyle buyurmaktadır: *“Sadakanın en üstünü kişinin malından kendi ve aile fertlerinin ihtiyacına yetecek miktarını ayırdıktan sonra verdiği sadakadır ve tasadduka, bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla.”¹⁸⁸*

Tüm bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki, kişinin kendisinin ve ailesinin nafakalarından arta kalan maldan, infâk etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla infâk edilecek mal, ihtiyaçların dışında kalan ihtiyaç fazlası olan maldır.

E. İNFÂK YAPARKEN İSRAFTAN KAÇINMAK

Bir müslümanın İslâmî kurallara uygun olarak yaptığı çalışma ve sonunda elde ettiği kazanç, hiç kuşkusuz helaldir. Ancak bir müslümanın kazancı helal olmasına rağmen bu kazancını israf etmeden yalnızca kendisinin ve ailesinin zorunlu ihtiyaçları için harcaması ve kalan kısmından Allâh’ın hakkını, Allâh’ın emrettiği biçimde yerine getirmesi dinî vecibesini tamamlayabilmesi için kaçınılmaz bir zorunluluktur.¹⁸⁹ Bu husus Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle ifade edilmektedir:

“(O kullar) harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar.”¹⁹⁰ Yani onlar, ihtiyacın üzerinde sarf edecek kadar harcamalarında müsrif, ailelerinin haklarında kısıntı yapıp onlara yeterli olanı

¹⁸⁶ Bakara, 2/219.

¹⁸⁷ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.122.

¹⁸⁸ Buhârî, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 95.

¹⁸⁹ Temel, *a.g.e.*, s.50.

¹⁹⁰ Furkân, 25/67.

vermeyecek kadar da cimri değiller. Bilakis, adaletten, orta yolu takip eden hayırlı kimselerdir. İşlerin en hayırlısı ise orta halli olanıdır.¹⁹¹

İslâmiyet, fertlere her ne kadar şahsî mülkiyet hakkını vermişse de müslüman kendi malını dilediği gibi harcamak hürriyetine sahip değildir. Günümüzdeki kapitalist sistemlerde ve hayatın hiçbir safhasında dilediği gibi harcama yetkisi söz konusu değildir. İman eden kişi zikrettiğimiz âyetin muhtevası gereği israfı cimrilik arasında orta bir yol tutmak zorundadır. Çünkü israf, hem kişiyi hem malı hem de toplumu dejenere edip bozmaktadır. Cimrilikle bunun zıddı olarak malı hapsederek ne sahibinin faydalanması mümkün kılar ne de sahibinin mensubu bulunduğu cemiyetin istifade etmesini sağlar. Hem mal, içtimai bir vasıta ve içtimai hizmetleri gerçekleştirmek için ortaya çıkarılmıştır. Gerek israf, gerekse cimrilik hem içtimai çevrede, hem de iktisadi sahada büyük sarsıntılar meydana getirir. Malın saklanması krizleri beraberinde getirmektedir. Bunun da ötesinde ahlâkın bozulmasına sebep olur ve kalpleri fesada uğratmaktadır.¹⁹²

Yaptığımız tüm bu îzâhlardan sonra diyebiliriz ki, İslâm dininin “israf”ı yasaklamasının başlıca nedeni, israfın helal yoldan da olsa kazanılan mallardaki diğer müslümanların hakkını zayıf ettirmemek, mal sahiplerinin lüks ve gösterişe kaçarak gururlanmaları ve böbürlenmelerini önlemek gibi, İslâmiyet’in hoş görmediği ve Allâh’ın razı olmadığı bir durum ortaya çıkmasına ve böylelikle, mal sahibi müslümanların günahkâr olmasına engel olmaktır.¹⁹³

F. İNFÂK’IN YAPILACAĞI YERLER

Yüce Allâh birçok âyet-i kerîmede, infâk yapmayı kendisine inanan kimselerden isterken bunun yanında, infâk yapacak kimseleri adeta zor durumda bırakmak için, birçok âyet-i kerîmede kimlere infâk yapılacağını açıkça beyan etmiştir. Bu âyetlerden biri şöyledir:

¹⁹¹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, c.11, s.6039.

¹⁹² Kutub, *a.g.e.*, c.10, s.564-565.

¹⁹³ Temel, *a.g.e.*, s.50.

“İyilik, yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz değildir. Asıl iyilik o kimsenin yaptığıdır ki, Allâh’a, âhiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allâh’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakîler ancak onlardır.”¹⁹⁴ Zikrettiğimiz bu âyette, infâkın yapılacağı kimseler hakkında İbn Kesîr şu îzâhı yapmıştır:

Yakınlar ki, kişinin akrabaları, sadaka verilmesi daha evlâ olanlardır.

Yetimler; bunlar babaları ölmüş, henüz buluğa ermemiş, kendi kazançlarını kendileri temin edecek duruma gelmemiş olan küçük çocuklardır.

Miskinler; yiyecek, giyecek ve oturacak imkâna sahip olmayanlardır.

Yolcular; yiyeceği tükenmiş olan, yolda giden yolcuları memleketlerine ulaştıracak kadar gerekli imkân verilir. Keza Allâh’a itâat için yolculuk yapacak kişiye de gidip gelmesine kadar nafaka verilir. Misafirler de yolcular arasına girmektedir.

Dilenenler; bunlar isteyip de kendilerine zekât ve sadaka verilen kimselerdir.

Köleler; bunlar esirlikten kurtulmak üzere sözleşme yapıp da sözleşmenin karşılığını ödeyememiş kimselerdir.¹⁹⁵

Yukarıda ifade ettiğimiz âyet hakkında Bursevî şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

“Bu âyet, açık ya da dolaylı olarak yüksek insanî değer ve üstünlükleri içermektedir. Bunları kısaca şu üç grupta ele alabiliriz: inanç düzgünlüğü, davranış güzelliği ve nefis temizliği. Birincisine âyetin “...Allâh’a, âhiret gününe..., peygamberlere iman edenin...” bölümü; ikincisine âyetin “...sevdiği

¹⁹⁴ Bakara, 2/177.

¹⁹⁵ İbn Kesîr, a.g.e., c.3, s.684-685.

mallardan akrabaya... köle azat eymeye verenin...” bölümü, üçüncüsüne de âyetin “...*namaz kılanın... sabredenlerin yaptıklarıdır*” bölümü işaret etmektedir. Dolayısıyla kişinin iman ve itikâdına bakılarak bu nitelikleri kendisinde toplayana doğru ve samimi vasfı verilmiştir. Takva ile de hak ile münasebetleri ve hak olan muamelesi dile getirilmiştir.”¹⁹⁶

İbn Abbas’tan rivâyet edildiğine göre; Ensar’dan çok zengin bir ihtiyar kimse Hz. Peygamber’e gelip şöyle demiştir: “Ey Allâh’ın elçisi, neyi tasadduk edelim ve kime infâkta bulunalım.” Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nazil olmuştur: ¹⁹⁷

*“Sana (Allâh yolunda) ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: maldan harcadığınız şey, ebeveyn, yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır. Şüphesiz Allâh yapacağınız her hayrı bilir.”*¹⁹⁸ Zikrettiğimiz bu âyetin nüzulüne, İbn Abbas’tan farklı bir rivâyet söz konusudur: “Bu âyet şu kimse hakkında nazil oldu ki, bu zat Hz. Peygamber (s.a.s)’e gelip: “Benim bir dinarım var” dedi. Peygamber de: “*Kendine harca*” buyurdu. Adam bu sefer: “İki dinarım var” dedi. Peygamber de: “*Onları ailene harca*” buyurdu. Bu sefer adam: “Üç dinarım var” dedi. Peygamber de: “*Hizmetçine harca*” buyurdu. Adam “dört dinarım var” dedi. Peygamber de: “*Anne ve babana harca*” buyurdu. Adam: “Altı dinarım var” dedi. Peygamber (s.a.s) bu defa: “*Allâh yolunda harca, bu harcamaların en güzelidir*” buyurdu.¹⁹⁹

Gerek yukarıda zikrettiğimiz âyetin muhtevası gereği, gerekse âyetin nüzulüne sebep olan vakıa, bizlere kimlere infâk yapılacağını açıkça ifade etmektedir. Bu kimseler hakkında Râzî şu açıklamayı yapmaktadır:

“Allâh Teâlâ, infâk hususunda bir sıra gözetmiş ve ebeveyni birinci sıraya koymuştur. Çünkü ebeveyn, sebepler âlemi dünyada insanı yokluktan varlığa çıkarmış ve onu son derece güçsüz ve muhtaç bir halden büyütmüştür. Böylece

¹⁹⁶ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.301.

¹⁹⁷ Çetiner, *a.g.e.*, c.1, s.85.

¹⁹⁸ Bakara, 2/215.

¹⁹⁹ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.78-79.

ebeveynin çocuğa in'âmı, başkalarından daha büyük olmaktadır. İşte bundan ötürü Hakk Teâlâ, “*Rabbin sadece kendinize kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “of” bile deme, onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle.*”²⁰⁰ buyurmuştur. Burada Allâh’ın hakkını gözettikten sonra, ebeveynin hakkını gözetmeden daha gerekli bir şey olmadığına işaret vardır. Çünkü insanı yokluktan varlık âlemine hakiki manada çıkararı Allâh Teâlâ’dır. Ebeveyni ise insanı zahiri sebepler âleminde yokluktan varlığa çıkarandır. Ebeveynin başkalarından öne alınması gerekmektedir.²⁰¹

Allâh Teâlâ, ebeveynden sonra “akrabaları” zikretmiştir. Bunun sebebi şudur: İnsanın bütün fakirlerin ihtiyaçlarını karşılaması mümkün değildir. Bundan dolayı mutlaka fakirlerin bazısının bazısına tercih edilmesi gerekir. Tercih için mutlaka tercih ettirici bir sebebin olması gerekir. Akrabalık şu bakımlardan tercih sebebi olabilir:

a. Akrabalık, iç içe olma sebebidir. İç içe yakın oluş da, bu insanların bir birlerinin hallerinde haberdar olmasını sağlar. Örneğin, onlardan biri zengin, bir başkası ise fakir olduğu zaman fakirin zenginin haline zenginin de fakirin haline muttalî olması daha fazla olur. Bu da insanı infâka sevk eden sebeplerin en güçlülerindenidir.

b. Akrabalar içindeki fakirler gözetilmemiş olsaydı, fakir akrabalar başkalarına başvurmaya mecbur olurdu. Bu da zengin akrabalar için bir utanç vesilesi ve kötü bir durum olurdu. Binâenaleyh, insanın kendisinden zararı gidermesi için, fakir akrabalarının ihtiyaçlarını gidermesi daha evlâdır.

c. İnsanın akrabası kendisinin bir paçası gibidir. İnsanın kendisine infâk etmesi, başkalarına infâk etmesinden daha evlâdır. İşte bu sebepten ötürü insanın akrabalarına infâk etmesi, akraba olmayanlara infâk etmesinden daha evlâdır.²⁰²

²⁰⁰ İsrâ, 17/23.

²⁰¹ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.80-82.

²⁰² Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.80-82.

Allâh Teâlâ akrabalarından sonra “yetimleri” zikretmiştir. Çünkü yetim çocuklar küçük oldukları için geçimlerini sağlayamazlar. Yine onlar yetim oldukları için, geçimlerini sağlayacak başka birisi de yoktur. Babası ölmüş olan küçük çocuk hem kazancı, hem kazananı olmayan ve helak ile yüzyüze olan kimse demektir. Bunlar yetimlerden daha az muhtaçtırlar. Çünkü onların çalışıp kazanmaya yetimlerden daha çok gücü vardır. Hakk Teâlâ, daha sonra ise “yolda kalanları” zikretmiştir. Çünkü böyle birisi, beldesinden uzak kalmış olması sebebiyle bazen, ihtiyaç ve fakr-u zarûret içine düşebilir. İşte bu, infâkın keyfiyeti meselesinde Allâh’ın yaptığı dosdoğru bir sıradır.²⁰³

Yüce Allâh Kur’ân-ı Kerîm’de infâkın yapılacağı kimseleri başka bir âyet-i kerîmede şöyle bildirmektedir:

*“Sadakalar (zekâtlar), Allâh’tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslam’a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allâh yolunda çalışıp cihat edenlere, yolculara mahsustur. Allâh pekiyi bilendir, hikmet sahibidir.”*²⁰⁴ Zikrettiğimiz bu âyette kendisine zekât (sadaka) verilecek sekiz grup insan belirtilmiştir. Bunları şöyle açıklayabiliriz:

Fakirler: Yukarıdaki zikrettiğimiz âyet-i kerîmede öncelikle belirtilen sınıf, fakirler sınıfıdır. Ancak bu noktada müctehitler ve müfessirler arasında ortak bir görüş söz konusu değildir. Bu konuda çeşitli fikirler söz konusudur. Biz bunları vermekle yetineceğiz.

1. Fakir, ihtiyaç sahibi olup istemekten çekinen kimsedir.
2. Fakir, ihtiyaçlı ve hasta olan kimsedir.
3. Fakirlerden kastedilen Ashab-ı Suffâ’dır.
4. Müslüman yoksullardır.

²⁰³ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.80-82.

²⁰⁴ Tevbe, 9/60.

5. Hz. Peygamber devrinde Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların muhtaç kimseleridir.

6. Fakir, hiçbir şeyi bulamayan kimsedir.

7. Fakir, nisâba malik olamayan kimsedir.²⁰⁵

Bu farklı görüşlerden hareketle fakir kavramı için şu ortak neticeyi çıkarmamız mümkündür.

1. Malı ve kazancı olmayan kimseler.

2. Malı ve kazancı olup, bunlar kendisi ve ailesinin geçimine yetmeyen kimseler.

3. Geçimini yarı yarıya karşılayacak malı olup, bu mal geçimine kâfi gelmeyen kimseler.²⁰⁶

Âyette zikredilen zekât verilecek kimselerden ikincisi miskinlerdir. Râzî , “miskin” kelimesinin anlamı hakkında şunları söylemektedir:

“Miskin”, “sükûn” mastarından türetilmiş bir isimdir. Binâenaleyh fakir kimse insanlardan dilenip yardım istediğinde onların bir şeyler vereceğini anlayınca kalbi diner, korkusu ve acizliği gider. Bu kimsenin, kendisine red ve men ile karşılık verildiğinden sakinleşeceği, kalbinin yatışacağı ve istemeyi tekrar edeceği için bu adı almış olması da muhtemeldir. İşte bu sebepten ötürü Cenâb-ı Hakk, temeskünü, yani miskinliği, “başkasından isteme ve yalvarmadan kinaye kılınmıştır. Böylece bu, miskinin dilenen kimse olduğuna delalet etmiş olur.²⁰⁷

Âyet-i kerimede ifade edilen yerlerden üçüncüsü ise “zekât toplayan memurlar”dır. Bunlar, vergi tahsilinde, muhasebesinde, sarf edilmesinde, denetiminde ve hesap tasfiyesinde çalışan kimselerdir. Uygulama bakımından devletin askerî ve idarî bütün bölümünü oluşturmaktadır. Şu halde bu vergiden

²⁰⁵ Yavuz, *a.g.e.*, s.387-388.

²⁰⁶ Temel, *a.g.e.*, s.67.

²⁰⁷ Râzî, *a.g.e.*, c.12, s.49; Ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz. Yavuz, *a.g.e.*, s.388- 396.

yararlananlar, devletin idare mekanizmasını oluşturan bütün bölümlerde çalışan memurlardır.²⁰⁸

Kur'ân'ın, zekât memurlarına zekâttan pay almayı hak eden sekiz sınıftan biri olarak zikretmesi, zekâtı toplama ve dağıtım işinin devletin kontrol ve idaresi altından yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Hz. Peygamber döneminden itibaren zekâtın âmiller vasıtasıyla toplandığı bilinmektedir. İslâm'ın ilk dönemlerindeki uygulamalardan anlaşıldığına göre zekât gelirlerini bir yere toplayan, muhafaza eden, hak sahiplerine dağıtan, hesap işlerini yürüten, toptan ölçen, sayan ve zekât idaresinin her kademesinde çalışan memurların tamamı âmiller sınıfına girmektedir.²⁰⁹

İlgili âyette zikredilen dördüncü grup “müellefe-i kulûb” olarak nitelendirilmektedir. Müellefe-i kulûb, kalpleri kazanılmak, İslâm'a ısındırılmak veya kötülüklerinden emin olunmak istenen yahut müslümanlara faydalı olacakları umulan kişilerdir.²¹⁰ Müellefe-i kulûb grubuna girecek kimseleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kendisine ihsanda bulunmakla, kendisinin ve ailesinin ve kavminin İslâm'a girmesi ümit edilenler.
2. Kötülük yapmasından çekinilen ve kötülüğünü defetmek için ihsanda bulunan kimseler.
3. İslâm'a yeni girmiş olup İslâm'da sabitkadem olması için kendisine yardım edilen kimseler.
4. Müslüman oldukları halde buldukları mevkî itibariyle kendilerine yapılacak ihsan ve yardım edilen kimseler.
5. Henüz İslâm'a girmiş bir kavmin, bir cemaatin sözü dinlenen liderleri

²⁰⁸ Hamidullah, Muhammed, *İslâm'a Giriş*, (çev. Cemal Aydın), DİB Yay., Ankara, 2005, s.126.

²⁰⁹ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.482.

²¹⁰ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.482.

6. Sınır bölgelerinde yaşayan ve düşmanın müslümanlara yapacağı hücumu ilk anda göğüslemesi ümit edilen kimseler.

7. Cemiyetteki nüfuz ve tesirleriyle zekâtın toplanmasında yardımcı görülen kimseler. Bütün bu sayılan kimseler müslüman olsun, gayr-i müslim olsun, müellefe-i kulûb sınıfına girmektedir.²¹¹

İlgili âyette zekâtın verileceği diğer bir grup da “köleler”dir. Ancak zekâtın ilk dört gruba verilmesi ile sonraki dört gruba verilmesi farklı bir durum arz etmektedir. Çünkü ilgili âyette²¹² önceden zikredilmiş olan dört grup için zekâtı temlik lâm’ı (malik olma anlamını ifade eden lâm harfi) ile vermiştir. Bu “*Sadakalar ancak fakirlere...*” ifadesidir. Cenâb-ı Hakk, kölelerden bahsederken bu malikiyeti gösteren “lâm”ın yerine “fî” harf-i cerini getirerek buyurmuştur. Binâenaleyh bu farkın mutlaka bir hikmetinin olması gerekir. O hikmet de şudur: Daha önce zikredilen o dört grup insana, üzerinde istedikleri gibi tasarruf edebilsinler diye, zekâtın alacakları hisseleri bizzat kendilerine verilir. Ama kölelerin zekâtın hisseleri, boyunlarının kölelikten kurtulması için ayrılır. Dolayısıyla o hisse, onların kendilerine verilmez ve onlar, o hissede istedikleri gibi tasarrufta bulunamazlar. Aksine bu hisse, onlar için ödenmek suretiyle kölelikten kurtulmaları için harcanır. Bundan sonra sayılan gruplar için de böyledir.²¹³ Köleler sınıfına zekât verilmesinin hikmeti noktasında şu açıklamayı zikretmekte fayda görüyoruz:

“Köleler sınıfının zekât verilecekler arasında zikredilmesi, İslâm dininin insanlığa verdiği değeri aksettirmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Kölelik meselesi çok nazik bir konu teşkil edip bu müessesenin müslümanlıkta yer alması, zaman zaman İslâm dinine, köleliği himaye ettiği noktasında hücumlara sebep olmuştur. Fakat zekât müessesesinde bu sınıfa da yer verilmesi, bu hücumlara önemli bir cevap teşkil etmektedir. Köleler sınıfına zekâtın hisse ayrılması, İslâm’ın bu müesseseyi koruduğu iddiasını çürütmekte ve aksine bu

²¹¹ Temel, *a.g.e.*, s.71.

²¹² Tevbe, 9/60.

²¹³ Râzî, *a.g.e.*, c.12, s.54-55.

gibi insanların hürriyetlerine kavuşturulması için mücadele ettiğini ispatlamaktadır. Kölelere zekâtтан yardım etmek veya tamamen zekât parası ile onları satın alıp serbest bırakmak hususu, kölelikle mücadele için kâfidir. Zira bu iş devlete havale edilmekle bizzat devletin görevleri arasına girmektedir. Devlet, kölelerin çok olduğu veya bunların durumlarının mesele teşkil ettiği devirlerde, bunları zekât parası ile satın alarak hürriyetlerine kavuşturmak mecburiyetindedir.”²¹⁴

İlgili âyette zekât verilecek diğer grup olarak “borçlular” zikredilmektedir. Borçlular ifadesi âyette “gârimin” kelimesinin karşılığı olarak beyan edilmektedir. Arapçada “garm” kelimesinin asıl manası, güç bir şeyi üstlenmektir. Garam kelimesi de, “devamlı azap” manasına gelmektedir. Aşka da, meşakkatli ve devamlı olduğu için “garam” denilmiştir. Borç da, insana zor gelip insan ödemediği sürece ondan kurtulamadığı için “garam” diye adlandırılmıştır. Binâenaleyh âyetteki “garam” kelimesi ile borçlular kastedilmiştir. Buna göre diyoruz ki: Eğer borç, bir günah sebebiyle gelmiş ise o, bu ifadenin hükmüne girmez. Çünkü âyette bahsedilen hisse, yardım maksadı ile verilir. Günah ise, yardımı gerektirmez. Eğer borç, bir günah sebebi ile meydana gelmiş ise, bu durumda o iki çeşittir.²¹⁵

1. Kendi ihtiyacı için borçlananlar: Geçim masrafı, mesken edinme, tedavi masrafları, çocuğunu evlendirme gibi sebeplerle borçlanan kimselerle, yangın, sel, deprem, kaza ve israf dışında bir sebeple iflas eden kimseler bu gruba girer.

2. Toplumun menfaati için borçlananlar: İki aile veya iki köy halkı arasında kan veya mal davalarından çatışma çıktığında, fitne alevini söndürmek için tarafları razı edecek malı vermeyi taahhüt edip hiçbir karşılık beklemeyen kimse bu sebeple borçlanırsa, bu borçluya zekât verilir. Bu itibarla, “arabulmak için borçlanan kişinin borcu zekât malından ödenir. İsterse bu kişi gayr-i müslim iki toplumun arasını bulmak için olsun” denilmektedir.²¹⁶

²¹⁴ Yavuz, *a.g.e.*, s.417-418.

²¹⁵ Râzî, *a.g.e.*, c.12, s.53.

²¹⁶ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.485.

Hayır kurumlarında hizmet ederken ve kimsesizler yurdu, hastane, okul, camii yapımı gibi bir sosyal hizmeti gerçekleştirirken borçlananlarda, ara bulmak için borçlananlar gibidir. Bunların da borçları zekât malından karşılanır.²¹⁷

Rivâyet edildiğine göre Kabisa b. Muhârik ara bulmak için ödediği diyetten dolayı borçlanmıştır ve Hz. Peygamber'e gelip yardım istemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) o anda zekât geliri olmadığı için, ona zekât gelinceye kadar beklemesini söylemiş ve devamında şu açıklamayı yapmıştır:

“Ey Kabisâ! İstemek sadece üç grup insan için helaldir:

a. Ara bulmak için diyet verir veya kefil olur, borçlanır, borcunu ödeyene kadar onun istemesi helâl olur, borcu ödenince artık isteyemez.

b. Malı bir afet sonucu helâk olur. O kimsenin de ihtiyacını karşılayacak kadar istemesi helâldir.

c. Fakir düşen ve fakirliği komşularından üç güvenilir şahitle doğrulanan kimsenin istemesi de helaldir. Bu üç grup insandan başkalarının dilenmeleri haramdır. Onlar, dilenip aldıklarını haram olarak yerler.”²¹⁸

Kendi ihtiyaçları için borçlanan kişiye zekât verilebilmesi bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar şunlardır:

1. Nisab dışında borcunu ödeyecek serveti bulunmamak. Elinde borcunun bir kısmını ödeyecek kadar nisab fazlası malı varsa, borcunun diğer kısmını ödeyecek kadar zekât verilir. Kazanma gücünün olması borçluya zekât vermeye mâni değildir.

2. İçki kumar ve zina gibi dince yasaklanan bir haramı işlemek veya harcamalarında israfa kaçmak suretiyle borçlanmış olmamak.

3. Borcun süresi dolmuş olmak. Vadesi gelmemiş borcu olanlara zekât verilmez diyenler olduğu gibi verilir diyenler de vardır.

²¹⁷ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.485.

²¹⁸ Müslim, Zekât, 36.

4. Borcunun kul hakkından doğan bir borç olmaması. Zekât ve kefâret gibi borçlu olanlar “gârimin” teriminin kapsamı dışındadır. Ancak fakihlerin hepsi bu şartı koşmamışlardır.

Borçluya ihtiyacı kadar zekât verilir. Bu ihtiyaç da borcun ödenmesidir. Borçlu borcunu kendisine verilen zekâtla ödemez de başkasının ödemesi veya alacaklarının bağışlanması gibi yollarla bu borç ödenirse verilen zekât kendisinden geri alınır. Çünkü bu fondan verilen zekât, borcu kapatmak içindir.²¹⁹

İlgili âyette zekât verilecek diğer bir grup için “fi sebîlillâh” ifadesi zikredilmektedir. Kelime anlamı itibariyle “Allâh yolunda” demek olan “fi sebîlillâh” tabirinin biri dar diğeri geniş, iki anlamı vardır:

1. Allâh Teâlâ'nın rızasına uygun ve O'na yaklaşmak amacı ile yapılan her türlü hayırlı işte çalışan.

2. İslâm'ı yüceltmek uğruna bilfiil cihatta (sıcak harp) bulunan.²²⁰

Allâh yolunda olanların başında, Allâh için savaşanlar dendiğinde ittifak vardır. Ancak Allâh yolunda savaşa giden gazi ve mücâhitlerin dışında, hacca gidenlerle ilim öğrenmek için çalışanlara da zekâtın bu fonundan hak verilip verilemeyeceğinde ihtilaf edilmiştir.²²¹ Hatta dul kadınlar ve yetimlere ödemelerde bulunulmasına, hastanelere, camilere tahsisat ayrılmasına ve bir ordunun alet ve techizatı ile diğer masraflarını karşılamasına kadar²²² bütün hayatı ve hayata dair hususları ihtiva etmesi itibariyle bütün hayır yollarının Allâh yolunda yapılan işler olduğu düşünülerek zekâtın bu fonundan belli bir hak ayrılacağı görüşünde olanlar söz konusudur. Bu konuda daha da ileri bir adım atarak; İslâm'ın dışındaki fikir akımlarına karşı, İslâmî düşünceyi araştırmak ve araştıranlar yetiştirmek için okullar açmak, akademik çalışmalar yaptırmak, neşriyat merkezleri kurmak; zengin ve modern kütüphaneler tesis etmek; edebî

²¹⁹ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.485-486.

²²⁰ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.486.

²²¹ Temel, *a.g.e.*, s.78.

²²² Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, I-II c, (trc. Salih Tuğ), İrfan Yay., İstanbul, 1993, c.2, s.1038.

sanat kollarından kâbiliyetli elemanlar yetiştirmek; sinema, tiyatro, gazetecilik gibi propaganda alanlarında çalışmalar yaptırmak; tedavide İslâm prensiplerini uygulayacak hastaneler kurmak ve harp sanayinin kurulmasına yardımcı olmak gibi konularda Allâh yolunda zekâtın bu fonundan da faydalanılacağı kanaati ileri sürülmektedir.²²³

Çağımızda bazı âlimler “Allâh yolunda” tabirine geniş bir anlam yükleyerek müslümanın yararına olan her türlü faaliyeti bu kapsamda görmektedirler. Onlara göre günümüzde bütçe gelirlerinden bir kısmının ülkelerin savunma giderlerine ayrılmakta olduğu bilinmektedir. İslâm dini, tebliği yani kendisini duyurmayı ve tanıtmayı hem kendisine inananlara bir borç olarak yüklemiş hem de bunu toplumun başta gelen görevlerinden saymıştır. Ayrıca müslümanların “dış saldırı ve tehlikelere karşı korunması da devletin görevlerindedir. Öyleyse zekât gelirlerinden bir fonun İslâm’ın tebliğine ve ülke savunması giderlerine ayrılması yerindedir.²²⁴

Allâh yolunda yapılan harcama noktasında günümüzdeki duruma bakmakta fayda görüyoruz. Geçmişte olduğu gibi İslâm ülkelerini, İslâm inançlarını korumak, müslümanların tam bir dinî hürriyet içinde yaşamalarını sağlamak için yapılan her türlü savaşlar Allâh yolunda bir cihattır. Bu bakımdan bugün dünyanın birçok yerinde müslümanların yürüttükleri mücadeleleri buna göre değerlendirmek gerekmektedir. Bugün müslümanlar, Afganistan, Rusya, Kafkasya, Filistin, Filipinler, Eritre, Somali, Azerbaycan, Bosna, Kıbrıs, Doğu ve Batı Türkistan’da varlıkla yokluk arasında çırpınmakta, inançlarını, mukaddesatını korumak için mücadele etmektedirler. Bunlar şüphesiz Allâh yolunda bir cihattır. Bunlara zekât verilebileceği gibi zekâtın haricinde yardım da müslümanların bir vazifesidir. Bu hususta ölçü bellidir. Allâh’ın dinini ve dince mukaddes sayılan şeyleri korumak, Allâh’ın ismini yüceltmek için yapılan mücadeleler bir cihattır. Bu ölçüye uymayan, gayesi Allâh’ın dinini yüceltmek, dini ve dince mukaddes sayılan şeyleri korumak maksadıyla yapılmayan harpleri

²²³ Yavuz, *a.g.e.*, s.449.

²²⁴ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.487.

(savaşları) cihat saymak tabiatıyla mümkün değildir. Dolayısıyla silâha sarılan her milletin bu silâhlı hareketlerini cihat çerçevesine sokmak ve zekât fonundan yardım etmek imkânı yoktur. Hedefin mutlaka İslâmî olması gerekmektedir.²²⁵ Peygamberimize “*Cesaret olsun diye, yiğitlik olsun diye ve gösteriş için savaşan adamların hangisi Allâh yolundadır?*” diye sorulduğunda, “*O, Allâh’ın isminin en yüce olması için savaşan insan işte o Allâh yolundadır.*”²²⁶ buyurmuşlardır.

Zikrettiğimiz ilgili âyette zekâtın sonucu sarf yeri için “İbnu’s-Sebil” tâbiri kullanılmaktadır. Sözlükte “yol oğlu” anlamına gelen ibnu’s-sebil, yola çıkmış ve bir süredir yolda olan kimse demektir. Araplar bir şeye uzun müddet devam eden kimseye onun adını verirler.²²⁷

Âyetteki “yolcular” tabirinin anlattığı kimseler hakkında İmam Şâfiî şöyle der: “Zekâta müstahak olan yolcu günah için olmayan bir yolculuğa niyetlenip de bu yolculuğunu herhangi bir yardım almadığı takdirde yapamayacak olan kimsedir.” Âlimlerimiz, kendi beldesinden bir ihtiyaçtan dolayı yolculuğa çıkmaya niyetlenen kimseye zekâttan hisse verilmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir.²²⁸

İslâm dininde ilim tahsil etmek, mübârek yerleri ve olgun kişileri ziyarette bulunmak, hısım, akrabayı ve baba dostlarını ziyaret etmek, hastayı ziyaret etmek, ticaret yapıp helal mal kazanmak, ahval-i âlemi görüp geçmiş olaylardan ibret almak, hayırlı şeyler öğrenmek niyetiyle sefere çıkıp dolaşmayı, seyahat etmeyi, Kur’ân-ı Kerîm “*Sizden önce nice (milletler hakkında) ilâhî kanunlar gelip geçmiştir. Onun için yeryüzünde gezip dolaşın da (Allâh’ın âyetlerini) yalan sayanların akıbeti ne olmuş görün.*”²²⁹ âyetiyle tavsiye etmektedir. Yiyeceği tükenen ve yolda kalan kimselere memleketlerine ulaştırarak kadar gerekli imkân

²²⁵ Temel, *a.g.e.*, s.79-80.

²²⁶ Buhârî, İlim, 45.

²²⁷ Algül, vd., *a.g.e.*, c.1, s.486.

²²⁸ Râzî, *a.g.e.*, c.12, s.56.

²²⁹ Âl-i İmrân, 3/137.

verilir. Keza Allâh'a itâat için bir yolculuk düşünen kişiye de gidip gelmesine yetecek kadar nafaka verilir. Misafîr de yolculardan sayılır.²³⁰

Misafire hakkının verilmesi *“Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.”*²³¹ ve *“O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allâh'ın rızasını isteyenler için bu, en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”*²³² âyetleriyle emredilmektedir. Burada “hakkını ver” emri zekât vermek ve iyilik etmek şeklinde açıklanmıştır.²³³

Misafire sadaka (zekât) verilmesi noktasında Hz. Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyurmaktadır: *“Her kim Allâh'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, misafirlere ikrama bulunsun...”*,²³⁴ *“Her kim Allâh'a ve âhiret gününe iman ederse misafirine câizesini ikram etsin.”* Orda bulunanlar sordular: *“Misafirin câizesi nedir ya Rasûlallâh?”* Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: *“Misafirlik üç gündür. Ondan öteye olan ikram, ev sahibinin misafire sadakasıdır.”*²³⁵

İslâm dini rızık aramak, ilim tahsil etmek, Allâh'ın dünya üzerindeki yaşadıklarını ibret gözüyle görmek, Allâh yolunda cihat etmek ve İslâm'ın temel direklerinden biri olan hac ibadetini yerine getirmek gibi sebeplerle seyahat edilmesini teşvik etmiştir. Bu şekilde meşru gayeler uğruna seyahat edilmesini teşvik eden İslâm, herhangi bir sebeple parasız kalan kimselere umumî olarak yardım edilmesini emretmiş, bu umumî emirle yetinmeyerek bu şekilde yolda kalanlar için zekâttan bir de pay ayırmıştır.²³⁶

İslâm'ın bu şekilde yolda kalmışlara yardım elini uzatmanın ve devlet gelirlerinden bunlara bir pay ayırmanın örneğini başka bir sistemde bulmak mümkün değildir. Bugünkü gibi yolcuların istifade edebildikleri lokanta ve

²³⁰ Tekiner, *a.g.e.*, s.111.

²³¹ İsrâ, 17/26.

²³² Rûm, 30/38.

²³³ Karaman, vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, s.407.

²³⁴ Buhârî, Edeb, 31.

²³⁵ Buhârî, Edeb, 85; Ebû Dâvûd, Et'ime, 5.

²³⁶ Temel, *a.g.e.*, s.80.

otellerin bulunmadığı devirler göz önüne alınırsa, uzatılan bu yardım elinin önemi daha iyi kavranır. Esasen bugün de buralardan sadece parası olanlar istifade edebildiklerine göre değişen bir şey yoktur.²³⁷

Netice olarak M. Hamidullah'ın şu değerlendirmesini ifade etmek istiyoruz: “Dinî ibadetler hususunda yaptığımız bu açıklama müslümanın bütün hayatını yöneten temel ilkeyi yeterince gözler önüne sermektedir. Bütünü geliştirmek ve parçaların işbirliğini sağlamak. Kur'ân-ı Kerîm yirmi kadar âyette “*Namaz kılın ve zekâtı verin*” emrini tekrarlar. Madde ile mananın ayrılmazlığını, beden ile ruhun birliğini gözler önüne serme bakımından, Allâh'a ibadet etmek ile devlete vergi vermeyi, yani namaz kılmak ile zekâtını ödemeyi aynı düzeyde ele alan bu emirden daha açık bir delile ihtiyaç var mıdır? Manevî görevler maddî yarardan yoksun olmadığı gibi, maddî görevlerde ruhî faydalardan uzak değildir. Ayrıca söz konusu yararların tamamı, bu ödevlerin yerine getirilmesindeki niyet ve sebebe sıkı sıkıya bağlıdır.”²³⁸

²³⁷ Temel, *a.g.e.*, s.81.

²³⁸ Hamidullah, *İslâm'a Giriş*, s.129.

III. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE İNFAK YAPANLARIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

A. İNFÂK'IN ALLÂH YOLUNDA YAPILMASI

Allâh Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de adeta Allâh yolunda infâk yapılmasını uyarırcasına kendisine inananlardan istemektedir. Bu noktada şöyle buyurmaktadır:

*“Allâh yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allâh dürüst davrananları sever.”*²³⁹

Şa'bi'den rivâyet edildiğine göre bu âyet-i kerîme Allâh yolunda infâkta bulunmayan ensar hakkında nazil olmuştur. İkrime'den rivâyet edildiğine göre de bu âyet-i kerîme “Allâh yolunda infâkta bulunma” hakkında nazil olmuştur. Ebû Cubeyre İbnu'd-Dahhâk'ın rivâyeti ise zikrettiğimiz bu iki rivâyete biraz daha açıklık getirir mahiyettedir ki şöyledir: “Ensar, ellerinden geldiği kadar sadaka dağıtır, Allâh yolunda fakirleri doyururdu. Bir sene kıtlık oldu ve bunu yapamaz oldular. Bunun üzerine Allâh Teâlâ bu âyeti indirmiştir.”²⁴⁰

Zikrettiğimiz âyet-i kerîmede “*mallarınız Allâh yolunda harcayın*” ifadesinden maksat; mü'minleri, Allâh'ın düşmanlarına karşı cihat etmeye götüren yoldur. “*Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın*” ifadesinden maksat ise; Allâh yolunda harcamayı terk ederek kendinizi tehlikeye atmayındır. Bu hususta Abdullah b. Abbas şöyle söylemektedir: “Buradaki tehlike, kişinin Allâh yolunda öldürülmesi değildir. Buradaki tehlike mal harcamamaktır.” Sizden

²³⁹ Bakara, 2/195.

²⁴⁰ Vâhidî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed, *Esbâbu Nüzûli'l-Kur'ân*, (trc. Necati Tetik ve Necdet Çağıl), İhtar Yay., Erzurum, 1994, s.41.

biriniz “harcayacağım bir şey yok” demesin. Şâyet kendisinde bir mızrak dahi bulunuyorsa onunla Allâh yolunda teşhizatlınsın.²⁴¹

Zikrettiğimiz âyet hakkında Râzî şu açıklamayı yapmaktadır: “Bil ki infâk; malı iyilik yollarına ve faydalı şeylere verip harcamaktır. İşte bu sebepten ötürü malını boş şeylerde zâyi eden kimseler için “O, malını infâk etti” denilmez. “Allâh’ın dini için infâk” olur. Çünkü sebil, yol demektir. Allâh’ın yolu da, O’nun dinidir. Buna göre Allâh’ın dini hususunda emrettiği her türlü infâk, bu âyetin muhtevasına girer. İster bu hac ve umre yapmak için olan harcama olsun, ister bizzat cihada katılmak suretiyle olsun; ister başkalarının savaş giderlerini karşılamak suretiyle olsun; ister sıla-i rahim ve sadakalarla olsun veya kişinin ailesine ve çocuklarına harcamaları suretiyle olsun; ister zekât ve kefarete olarak verdiği şeyler olsun; isterse yol ve benzeri şeylerin yapılması için verdiği sadakalar olsun fark etmez. Ancak bu âyetten önce cihat zikredilmiş olduğu için, bunda murat edilen en uygun mana, bu infâkın cihat hususundaki harcamalara hamledilmesidir. Daha doğrusu Cenâb-ı Hakk şu iki sebepten ötürü, “Allâh yolunda infâk ediniz” buyurmuştur:

1. Bu, sanki infâkın vacip oluşunun sebebine dikkat çekmektedir. Çünkü mal, aslında Allâh’ın malıdır. Dolayısıyla onun Allâh yolunda infâk edilmesi vaciptir. Bir de mü’min kimse Allâh’ın adını duyunca heyecanlanır ve şevke gelir. Dolayısıyla malını Allâh yolunda infâk etmesi kolaylaşır.

2. Bu âyet Hz. Peygamber (s.a.s)’in Hudeybiye senesi umresini kaza etmek üzere Mekke’ye gittiğinde nâzil olmuştur. Şâyet müşrikler müslümanlara engel olmaya kalksalar, bu umre mutlaka savaşa sebep olacaktı. Bu itibarla bu umre, hem umre hem de cihat olmuştur. Böylece bunda iki mana birleşmiştir. Durum böyle olunca Cenâb-ı Hakk, “Cihat ve umre yolunda infâk edin” demedi de “Allâh yolunda infâk edin” buyurmuştur.”²⁴²

²⁴¹ Taberî, *a.g.e.*, c.1, s.464.

²⁴² Râzî, *a.g.e.*, c.4, s.440.

İbn Kesîr konumuzla alâkalı olarak âyet hakkında şöyle bir îzâhta bulunmaktadır: “Bu âyet, diğer ibadetler ve taatlerle birlikte Allâh yolunda infâk yapmayı emretmektedir. Bilhassa düşmanla savaş hususunda müslümanları düşmanlarına karşı takviye edecek şekilde mallarını sarf etmeye teşvik etmektedir. Bunu terk etmenin helak ve mahvolmak olduğunu, bu davranışın alışkanlık haline gelmesi durumunda felaket doğacağını haber vermektedir. Sonra da iyilik etmeyi emrediyor ki bu, itâat makamlarının en yücesidir.”²⁴³

Yukarıdaki tüm îzâhlardan sonra diyebiliriz ki, Allâh yolunda harcama yapmak, öncelikle savaş masraflarını, ülkenin savunulması için maddî fedakârlıklarda bulunmayı ifade etmektedir. Ancak âyetin nüzul sebebinin belli olması âyetin hükmünü o sebeple sınırlandırmayı gerektirmez. Buna göre âyet, insanın sahip olduğu maddî imkânlardan kendine Allâh’ın hoşnutluğunu ve âhîret mutluluğunu kazandıracak hayır yollarına harcamada bulunulmasını Kur’ânî kavramla infâkta bulunulması şartıyla ülkenin savunulması, hac hizmetleri, yoksulların desteklenmesi, hatta tabiatın korunup geliştirilmesine kadar çok çeşitli hizmetler için yapılan her türlü harcama Allâh yolunda harcama sayılmıştır. Savunma ve diğer hizmetler için yapılan harcamalar, hem harcama yapanın dinî hayatı hem de ülkenin ve toplumun güvenliği, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için son derece gerekli olduğundan âyetin devamında “Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın” buyurulmak sûretiyle bir bakıma cimrilik yaparak bu tür harcamalardan kaçınmanın müslüman toplumlar ve bireyler için tehlike teşkil ettiği haber verilmiş; âyetin son kısmında bir defa daha müslümanlar iyilik etmeye çağrılarak Allâh’ın iyilik edenleri sevdiği müjdesi verilmiştir.²⁴⁴

Yapılan infâkın Allâh yolunda yapılmasını bildiren âyetlerden bir tanesi de şöyledir:

²⁴³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, c.3, s.770.

²⁴⁴ Karaman, vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c.1, s.199-201.

*“Allâh yolunda mallarını harcayanların örneği yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allâh dilediğine kat kat fazlasını verir.”*²⁴⁵

Bu âyet-i kerîme, malını Allâh’ın düşmanlarına karşı cihat için harcayan mücâhidin durumunu anlatan bir misaldir ki, bu âyette Allâh Teâlâ infâkın kendi yolunda yapılması gerektiğini bize haber verirken aynı zamanda Allâh kendi yolunda infâk yapanlara hesapsızca maddî karşılık ve âhirette de kıymetini takdirden aciz olduğumuz manevî nimetleri ihsan edeceğini haber vermektedir.²⁴⁶

“Mallarını Allâh yolunda harcayanlar” tabiri, Allâh’ın dini uğrunda harcayanlar” demektir. Cenâb-ı Hakk’ın bu ifade ile bilhassa cihat için yapılan mal harcamalarını (infâk) kastetmiş olduğu da söylendiği gibi, bütün hayır yollarında yapılan infâkı da kastetmiş olduğu söylenmiştir. Buna göre, âyetin hükmüne Hz. Peygamber (s.a.s) ile hicret etme, insanın nefesine ve başkalarına karşı cihadı, malını sadaka vererek harcama ve faydalı işlerde infâk etmesindeki bütün farz ve nafil harcamaları girmektedir. Çünkü bunların hepsi, Allâh’ın dini ve şeriatı olan yol uğrunda yapılan işlerden sayılmaktadır. Bunların hepsi, Allâh yolunda yapılmış birer infâktır.²⁴⁷

Diyebiliriz ki Yüce Allâh, kendi yolunda infâk yapılması noktasında kendisine inananları uyarırken aynı zamanda âyetlerin izâhlarından anladığımız kadarıyla bu yolların neler olduğu da ifade edilmektedir. Bu yollar ki Allâh rızasına götüren her şeydir. Aynı zamanda Yüce Allâh, kendi yolunda infâk etmemizin neticesini de ilgili âyette çok veciz bir teşbihle bize haber vermektedir. Nitekim bu noktada Ebû Mes’ud el-Ensârî şöyle demektedir: *“Bir adam, yuları boynunda bulunan bir devesini getirip “Bu, Allâh yoluna olsun” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) “Bunun karşılığında kıyamet gününde sana yedi yüz deve verilecektir, hepsi de yularlı olacaktır” buyurmuştur.*²⁴⁸

²⁴⁵ Bakara, 2/261.

²⁴⁶ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.137.

²⁴⁷ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.475.

²⁴⁸ Müslim, İmâre, 32.

Allâh Teâlâ kendi yolunda infâk yapılması noktasında insanlara yukarıdaki âyet-i kerîmede ikâzda bulunduktan sonra, bir sonraki âyette adeta infâkın nasıl yapılacağı veya nasıl yapılması gerektiği hususunda yine kendisine inananlara ikâzda bulunmak için şöyle buyurmuştur:

*“Mallarını Allâh yolunda harcıyıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allâh katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.”*²⁴⁹ Bu âyet-i kerîme, Medine-i Münevvere’deki en kıymetli sulardan birisi olan Rume kuyusunu satın alarak umûmun istifadesine arz edilmek üzere vakfetmesi ve Tebük gazilerini techiz etmesi üzerine Hz. Osman (ra) ve malının yarısı olan dört bir dirhemi yine aynı gazveye hazırlık sırasında infâk eden Abdurrahman b. Avf (ra) hakkında nazil olmuştur.²⁵⁰

Mallarını Allâh yolunda harcayanların Allâh katındaki kendilerine hazırlanan mükâfatları alabilmeleri için iki husustan kaçınmaları gerekmektedir. Bunlardan biri, yapılan iyiliği başa kakmaktır. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: *“Üç kimse vardır ki kıyamet gününde Allâh onlarla konuşmayacaktır. Bunlardan birisi, verdiği her şeyi başa kakan, diğeri yalan yeminle malını satan, üçüncüsü ise elbisesinin eteğini uzatandır.”*²⁵¹ Kişilerin rableri katında kendileri için hazırlanan mükâfatı alabilmeleri için yaptıkları iyilik sebebiyle insanlara eziyet etmemeleri de gerekmektedir.²⁵² Nitekim bu mevzuda Kur’ân-ı Kerîm’de Allâh Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *“Mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden ötürü eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.”*²⁵³

Zikrettiğimiz âyet hakkında Taberî şöyle bir îzâhta bulunmaktadır: *“Mallarını Allâh yolunda harcayanlardan maksat, mallarını Allâh’ın düşmanlarına*

²⁴⁹ Bakara, 2/262.

²⁵⁰ Vâhidî, *a.g.e.*, s.89; Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.477; Çetiner, *a.g.e.*, c.1, s.114.

²⁵¹ Müslim, İman, 106; Ebû Dâvûd, Libas, 4087.

²⁵² Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.139.

²⁵³ Ahzâb, 33/58.

cihat eden mücahitlere harcayanlardır. Harcanan şeyi başa kakmak, yaptığını ya dille söylemek şeklinde olur veya davranışlarıyla yaptığını hissettirmek şeklinde olur. “Eziyet etme” ise, malını infâk ettiği kimselerin gerekeni yapmadıklarını söyleme gibi davranışlarda bulunmaktır. Bu hususta İbn Zeyd diyor ki, “Bir kadın gelip babama: “Ey Üsâme, sen gerçekten Allâh yolunda cihada çıkan bir adamı bana göster. Çünkü onlar, ancak meyve yemek için gidiyorlar. Bende bir av yeleği ve dolu oklar var. Onu ona vereyim.” Bunun üzerine babam o kadına dedi ki: “Allâh senin av yeleğini, oklarını da mübarek kılmadı. Çünkü sen onları vermeden önce vereceğin kişilere eziyet ettin.”²⁵⁴

Allâh Teâlâ'nın infâka ne kadar çok önem verdiğini çok iyi bilen sahabe-i kiram, infâk noktasında çok hassas davranmıştır. “*Sevdiğiniz şeylerden (Allâh için) harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz*”²⁵⁵ âyeti nazil olduğunda, bu âyet-i kerîmeden haberdar olan sahabe mallarının en değerlilerini Allâh yolunda infâk etmişlerdir. Nitekim Ömer b. El-Hattab, Ebû Musa el-Eş'ârî'den Medâin şehri fethedildikten sonra oradan getirilen cariyelerden kendisi için bir cariye satın almasını istemiştir. Hz. Ömer cariyeyi satın alınca, zikrettiğimiz âyeti okuyup cariyeyi azat etmiştir. Ayrıca Enes b. Malik'ten rivâyet edildiğine göre, zikrettiğimiz âyet inince Ebû Talha, Hz. Peygamber'e (s.a.s) gelip: “Ey Allâh'ın Rasûlü, Allâh buyuruyor ki, “*Sevdiğiniz şeylerden Allâh için harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz.*”, “Benim en sevdiğim malım Beyruha bahçesidir. Bunu Allâh için tasadduk ettim. Ben bu bahçeden, Allâh katında iyiliğe erişmeyi ve sevabının birikmesini ümit ediyorum. Ey Allâh'ın Rasûlü! Sen bu bahçeyi, Allâh'ın sana gösterdiği yere tahsis et” demiştir. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “*Ne güzel, bu gelip geçici bir maldır. Ne söylediğini işittim. Benim kanâatim şu ki, sen bu bahçeyi akrabalarına ver.*” demiştir. Bunun üzerine Ebû Talha “Ey Allâh'ın Rasûlü, söylediğini yapayım” demiştir ve Ebû Talha o bahçeyi akrabaları ve amcaoğulları arasında taksim etmiştir.²⁵⁶

²⁵⁴ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.140.

²⁵⁵ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.312.

²⁵⁶ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.313.

İslâm dini, cihadın ve infâkın her türlü dünyevi gayeden, şahsî menfaatten, kavmiyetçilik ve ırkçılık şuurundan tamamen uzak olarak sadece Allâh yolunda yapılmasını şart koşmaktadır. Böylece ilâhî rızanın tecellisi, Allâh kelâmının tahakkuku ve de her şeyin ihlâs ve samimiyetle Allâh için (Allâh yolunda) yapılmasını temin etmektedir. İşte bunun için İslâm dini, ilk andan itibaren şahısları ve devletleri yüceltmeyi hedef alan savaşları adeta elde etmeyi, başkalarını ezip horlaştırmayı (hor görmeyi ve göstermeyi), bir ülkenin başka bir ülkeye, bir kavmin başka bir kavme, bir ırkın başka bir ırka, bir sınıfın başka bir sınıfa hâkimiyet sağlamasını gaye edinen savaşları tasvip etmediği gibi reddetmektedir. Tüm bunların dışında geriye tek bir savaş taktiği söz konusudur ki, o da Allâh yolunda cihattır. Allâh Teâlâ, bir cinsin bir ülkenin, bir kavmin, bir sınıfın, bir ferdin veya bir milletin hâkimiyetini istemez. Bilakis Allâh'ın ulûhiyyetini ve hâkimiyetini irade buyurmaktadır.²⁵⁷ İşte bu hususta yapılacak infâkın sadece Allâh yolunda yapılmasını Allâh Teâlâ, adeta bizleri uyarırcasına emretmektedir. Nitekim bu konuda Allâh Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

*“Onlara (düşmanlara) karşı yettiği kadar kuvvet ve cihat için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allâh'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allâh'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allâh yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir. Siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.”*²⁵⁸

Zikrettiğimiz âyetin “Allâh yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız” kısmında önemli hususlar söz konusudur. Burada Allâh yolunun ne olduğu konusuna biraz da olsa âyetle açıklık getirilmektedir. Müslümanların tevhid inancını savunmak, bağımsızlıklarını korumak, namuslarını muhafaza etmek, inanç ve ibadet özgürlüklerini müdafaa etmek için verdikleri mücadele Allâh yolunda verilen mücadeledir. Çizilen bu ilâhî yol uğruna infâk yapılması söz konusudur. Âyetin önceki bölümleriyle irtibat kurulduğunda şöyle bir netice çıkartmak söz konusudur: Allâh'ın yolunu oluşturan hukukî, ahlâkî,

²⁵⁷ Kutub, a.g.e., c.7, s.70-71.

²⁵⁸ Enfâl, 8/60.

siyasî ve toplumsal değerleri müdafaa etmek ve bu değerlere saldıracak olan düşmanları caydırmak için teşkil edilecek ordu ve savaş teknolojisi araştırmalarına yapılacak yardım ancak infâk ile temin edilebilecektir.²⁵⁹

İslâm dini, israfı yasakladığı kadar israfın zıddı olan cimriliği de yasaklamakta ve müslümanların sahip oldukları mallardan Allâh'ın gösterdiği biçimde sarf etmelerini emretmektedir. Allâh, insanların infâk etmeleri gerektiğini, bunu yapmayarak cimrilik edenlerin kötü ve aleyhlerine olan bir amel işlediklerini, bunu yapmaya devam ettikleri takdirde tüm toplumu dahi değiştirebileceğini çok açık bir biçimde dile getirmektedir.²⁶⁰ Bu husus Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifade edilmektedir:

*“İşte sizler Allâh yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allâh zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir toplum getirir. Artık onlar sizin gibi de olmazlar.”*²⁶¹

Âyet-i kerîmede, insanların mallarını Allâh yolunda cihat etmeye harcamadıkları ve İslâm dininden dönüp irtidat etmeleri halinde yerlerine Allâh'ın dinini ayakta tutan başka bir kavmin getirileceği beyan edilmektedir.²⁶² Ayrıca âyet-i kerîme belirtmektedir ki, insanlardan bir kısmı bazı şeylere karşı cimrilik etmektedirler. Âyetin muhtevası gereğince cimrilik yapmayanlar da söz konusudur. Birçok rivâyet onun örneklerini kaydetmiş oldukları gibi Kur'ân-ı Kerîm'de başka yerlerde aynı örnekleri tescil etmektedir. Bu sahada İslâm, harikalar cinsinden örnekler ortaya çıkarmıştır. Cömertlik ve fedakârlıkta eşi bulunmaz misaller vermiştir. Bunların olması İslâm cemaatinde mal hususunda cimri davrananların bulunması reddetmemektedir.²⁶³

²⁵⁹ Bayraklı, *a.g.e.*, c.8, s.59.

²⁶⁰ Temel, *a.g.e.*, s.119-120.

²⁶¹ Muhammed, 47/38.

²⁶² Taberî, *a.g.e.*, c.7, s.448.

²⁶³ Kutub, *a.g.e.*, c.13, s.410.

İfade ettiğimiz âyet-i kerîmede Allâh Teâlâ cimrilik sebebiyle insanların Allâh yolunda infâk etmediklerini beyan etmektedir. Ayrıca bu hususta insanları uyarmaktadır. Bu noktada Hz. Peygamber (s.a.s) de adeta insanları uyararak şöyle buyurmaktadır:

*“Cimrilik edenle infâk edenin örneği, üzerlerinde demirden zırhlar bulunan ve elleri (boyunlarına bağlanmışçasına) memeleriyle köprücük kemiklerine yapışan iki kimsenin misali gibidir. Hayırsever ve cömert, infâkta buldukça, üzerindeki demir zırh genişleyip aşağı doğru uzar veya vücudunu tamamıyla kaplar. Hatta parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimriye gelince, o, herhangi bir şeyi infâk etmek istediği zaman, derhal zırhı büzülür ve her halkası vücudunu sıkar. O, sıkın zırhını genişletmeye çalışır, ama başarılı olamaz.”*²⁶⁴ Bu hadis infâk ve infâktan kaçınmanın sebeplerini bize açıkça beyan etmektedir. Şöyle ki; cömert ve semahat sahibi bir insan, infâka ihtiyaç hissedilip de infâk yapmak istediğinde, gözünde mal değersiz ve hakir bir hal alarak harcaması kolaylaşır; hatta bundan dolayı gönlünde manevî bir huzur ve rahatlama meydana gelir ki, kendisi de bu iç huzur ve ferahın gönlünü kapladığı, parmaklarına kadar vücudunun her tarafını istila ettiğini nefsinde hisseder. Cimri ise, infâkta bulunmak istediğinde, hırs duygusu kabırır, gözünde malın güzelliği canlanarak bütün kalbini istila eder ve infâkta bulunmasına engel olur.²⁶⁵

B. GÖSTERİŞ İÇİN İNFÂK YAPMAMAK

İnfâk yapanların dikkat etmesi gereken özelliklerden biri de gösteriş amaçlı infâk yapmaktan imtina etmektir. Allâh Teâlâ bu hususta infâk yapanları adeta uyarırcasına şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Allâh’a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırları boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya

²⁶⁴ Buhârî, Zekât, 28; Müslim, Zekât, 75; Nesâî, Zekât, 61.

²⁶⁵ Dihlevî, a.g.e., c.2, s.74.

*haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allâh kâfirleri doğru yola iletmez.*²⁶⁶

Âyet-i kerîmede, “Allâh’a ve âhiret gününe iman etmeyenler” diye vasfedilen kimselerden maksat, münafıklardır. Çünkü kâfirlerin mallarını gösteriş için harcamaları beklenemez. Zira onların kâfir oldukları bilindiği için mü’minler, onların mallarını sevap bekleyerek harcamadıklarını bilmektedirler. Bu itibarla kâfir ve müşriklerin mallarını gösteriş için harcamaları anlamsızdır. Hâlbuki münafıklar görünüşte kendilerini müslüman gibi gösterdikleri için, mü’minler onların harcamalarının Allâh rızası için olacağına ihtimal vermektedirler. Onlar da mü’minlere gösteriş yapmak için harcamaktadırlar. Gerçekte Allâh rızası için harcamadıkları halde neticede bunu başa kakar veya mallarını verdikleri kimselere herhangi bir eziyette bulunacak olurlarsa, onlar da tıpkı mallarını gösteriş için harcayan münafıklar gibi hiçbir sevap alamazlar.²⁶⁷

“Malını insanlara gösteriş için harcayan” âyeti ile ilgili Râzî şu açıklamaları yapmıştır: “İfadedeki “kaf” harfi hususunda iki görüş söz konusudur:

1. Bu harfi cerr, mahzup bir kelimeyle ilgilidir. Bunun takdiri de şöyledir: Sadakalarınızı, mallarını insanlara riyâ için harcayan kimsenin heder edişi gibi başa kakıp inciterek iptal etmeyin. Böylece Allâh Teâlâ, nifak ve riyânın sadakaları boşa çıkarması gibi, başa kakma ve incitmenin de sadakaları boşa çıkaracağını beyan etmiştir. Bu husustaki sözün özü şudur: Münafık ve riyakâr olanlar sadakalarını Allâh rızası için vermezler. Başa kakıp inciterek sadaka veren de, o sadakayı Allâh rızası için vermiş olmaz. Çünkü eğer onun bu sadakadan maksadı Allâh rızasını kazanmak olsaydı, ne bu sadakasını fakirin başına kakar, ne de onu incitirdi. Böylece bu iki sadaka şeklinin de Allâh rızası için olmadığı ortaya çıkmaktadır. İşte bu da bizim söylediğimiz şu hususu kuvvetlendirmektedir. Sadakanın heder olup boşa çıkmasından maksat, başlangıçta doğru şekilde verildiği halde daha sonra başa kakılıp, o fakir

²⁶⁶ Bakara, 2/264.

²⁶⁷ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.141-142.

incitilerek sevabın yok edilmesi değil, daha işin başında batıl bir şekilde yapılmış olmasıdır.

2. 'Kâf' harfi ceri, hal olarak mahallen mansuptur. Buna göre âyetin takdiri şu şekildedir: “Malını, insanlara gösteriş için infâk eden kimselere benzeyerek, sadakalarınızı heder etmeyiniz.”²⁶⁸

İlgili âyetle yaptığımız bu açıklamalardan sonra netice olarak şunları ifade edebiliriz: Başa kakmaksızın ve eziyet etmeksizin Allâh yolunda infâk etmek, Allâh'ın rızasını kazanmaya sebeptir. Tıpkı Allâh ve Rasûlünün Tebük ordusunun teçhizatını karşılayan ve ayrıca bin dinar getirip Rasûlullah (s.a.s)'in önüne koyan Hz. Osman'dan razı olmaları gibi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “*Bugünden sonra yapacağı Affan oğluna (Osman'a) zarar vermez. Allâhım! Sen Osman'ın bugününü unutma (karşılıksız bırakma).*” Bu ilâhi rıza ve bu büyük sevap, infâkın akabinde herhangi bir eziyet ve bir minnette bulunmayan kimselerdir. Çünkü başa kakmak ve eziyet etmek sadakanın sevabını iptal etmektedir. Kişiye düşen, yaptığı infâk ameliyle Allâh'ın rızasını dilemesi, ondan sevap beklemesi ve infâk yaptığı kimseden bir şey ummamasıdır. Yüce Allâh bu konuda şöyle buyurmaktadır: “*Biz size ancak Allâh rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür isteriz.*”²⁶⁹ Verdikleriyle, mükâfat, teşekkür ve övgü bekleyen kimse, desinler diye yapıyor, riyakârlık ediyor demektir. İbn Abbas Yüce Allâh'ın “*Fazlasını yapsın diyerek iyilik yapma*”²⁷⁰ âyeti hakkında şöyle demiştir: “Yani ondan daha iyisini umarak kimseye bir şeyler verme.”²⁷¹

Baş a kakmak büyük günahlardandır. Bu, yapılan iyiliği sayıp dökmek ve bundan dolayı bir çeşit azarlamak şeklinde olmaktadır. Mesela, “Ben sana iyilik yaptım, seni refaha kavuşturdum” ve buna benzer sözler söylemek buna örnektir. Eziyet ise sövmek, hakaret etmek ve şikâyette bulunmaktır. Bu da baş a kakmadan

²⁶⁸ Râzî, *a.g.e.*, c.5, s.491.

²⁶⁹ İnsan, 76/9.

²⁷⁰ Müddesir, 74/6.

²⁷¹ Zuhayli, Vehbe, *Tefsîru'l-Münîr*, I-XV c, (trc. Hamdi Arslan, vd.), Risale Yay., İstanbul, 2005, c.2, s.48.

daha geneldir. Çünkü başa kakmak eziyet vermenin bir parçasıdır. Başa kakmak ve eziyet etmek, sadakadan gözetilen faydalı tahrip ve iptal etmektedir.²⁷²

C. İNFÂK YAPMANIN BEYHÛDE BİR DAVRANIŞ OLMAMASI

İnfâk yapmanın mükâfatı konusunda, infâkın Allâh katındaki mükâfatlarına değinmiştik, Yüce Allâh adeta kendi uğrunda yapılan infâkın amaçsız ve boş bir fiil olmadığını bilakis insanların bu fiili boş bir eylem gördüklerini şu âyet-i kerîme ile haber vermektedir:

*“Bedevilerden öylesi de var ki (Allâh yolunda) harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belalar gelmesini bekler. (Bekledikleri) o kötü bela kendi başlarına gelmiştir. Allâh pekiyi işiten, çok iyi bilendir.”*²⁷³ Âyet-i kerîmede geçen “mağrem”, insanın malına gelen zarar demektir. Allâh’a ve âhiret gününe inanmayan, Allâh yolunda harcadığı maldan sevap ummayan, Allâh yolunda harcamadığı zaman da bunun cezasından korkmayan kimse Allâh yolunda harcadığı şeyi zarar ve lüzumsuz saymaktadır. Harcadıklarını da ya gösteriş için ya da takiyye yani asıl maksadını gizleyerek müslümanlardan görünmek için yapmaktadır. Âyete geçen “yerabbesu” beklemek, “devâir” de insanın başına gelen musibet ve felaketler demektir. O kimseler Hz. Peygamber’in vefatıyla, müslümanların başına bir takım belaların gelip, kuvvetlerini kaybetmelerini ve inkârcıların egemen olmasını beklemekteydiler. Böylelikle de infâktan kurtulacaklarını ummaktadırlar.²⁷⁴

Zikrettiğimiz âyetin açıklamasında Elmalılı şunları söylemektedir: Allâh yolunda sarf edeceği malı, sadaka namıyla vereceği malı, boşa gitmiş, telef olmuş bir zarar, bir ziyân olarak görür, öyle kabul eder. Allâh rızası için vermediği ve sevabını ümit edemediği için verdiği o mal, bir (mağnem) ganimet değil, bir mağrem (cereme) olmaktadır. Sevindirici bir kazanç değil, ölümcül bir dert, yüreğine vurulmuş bir düğüm olmaktadır. Gösteriş ve takiyye gibi art

²⁷² Zuhayli, , *a.g.e.*, c.2, s.49.

²⁷³ Tevbe, 9/98.

²⁷⁴ Bursevî, *a.g.e.*, c.3, s.495.

düşüncelerle verildiğinden katkısız bir garamet (ziyan) ve bir hüsrân söz konusudur.”²⁷⁵

Tüm bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki, Allâh’a ve âhiret gününe iman etmeyen kimse, yapacağı ve yapılan infâkı lüzumsuz bir davranış olarak görmektedir. Ama bunun yanında Allâh’a ve âhiret gününe iman eden kimse infâk yapmayı bunun tam tersi olarak telakki etmektedir. Nitekim bu hususta Allâh Teâlâ, adeta infâk davranışının beyhûde bir davranış olmadığı bildirmek ve bu konuda yanlış kanaat sahibi insanları uyarmak için şöyle buyurmuştur:

*“Bedevilerden öylesi de var ki, Allâh, ’a ve âhiret gününe inanır, (hayır için) harcayacağını Allâh katında yakınlığa ve Peygamber’in dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki o (harcadıkları mal, Allâh katında) onlar için bir yakınlıktır. Allâh onları rahmetine koyacaktır. Şüphesiz Allâh bağışlayan, esirgeyendir.”*²⁷⁶ Âyet-i kerîmede dikkat edilirse yapılan infâkın Allâh’a yakınlığa ve peygamberin duasına ve istiğfarına sebep olacak bir amel olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca yapılan harcamalar (infâklar) kişi için büyük hayırlara vesile olacak ve ebedi hayatında kişinin işine yarayacak bir azık olacaktır ve kişi bu yolu seçip infâkı seve seve yapmaktadır. Zira Hz. Peygamber (s.a.s) efendimiz, böyle sadaka verenler hakkında hayır ve bereket ile duada bulunmuş ve onlar için Allâh’tan mağfiret niyaz etmiştir.²⁷⁷ Dolayısıyla diyebiliriz ki Allâh’a iman edip bu yolda yapılan hiçbir harcama beyhûde bir davranış değildir. Aksine Allâh katında nice mükâfatlara nail olmaya vesiledir.

D. İNFÂK YAPARKEN İTİDALLİ BİR YAKLAŞIM SERGİLEMEK

Allâh Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de birçok âyet-i kerîme inananlara infâk yapmalarını emir ve tavsiye etmektedir. Bunun yanında Allâh Teâlâ, infâk yaparken kişilerin nasıl bir yol izleyeceklerini haber verip bu noktada onlara ikâzda bulunmaktadır. Bu hususta Yüce Allâh şöyle buyurmaktadır:

²⁷⁵ Elmalılı, *a.g.e.*, c.4, s.395.

²⁷⁶ Tevbe, 9/99.

²⁷⁷ Elmalılı, *a.g.e.*, c.4, s.395.

“(O kullar), harcadıklarında ne israf eder, ne de cimrilik ederler, ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”²⁷⁸ Yani onlar, ihtiyacın üzerinde sarf edecek kadar harcamalarında müsrif, ailelerinin haklarında kısıntı yapıp onlara yeterli olanı vermeyecek kadar da cimri değildirler. Bilakis, adaletle orta yolu takip eden hayırlı kimselerdir. İşlerin en hayırlısı ise orta halli olanıdır, ne biri (israf hali) ne de öteki (cimrilik hali) değildir.²⁷⁹

Zikrettiğimiz âyette geçen “kavam” kelimesi hakkında Sa’leb şunu demiştir: “Bu kelime kaf harfinin fethasıyla adalet ve doğruluk üzerine olma; kesra ile “kıvam” şeklinde okunduğunda ise “bir şeyin sayesinde ayakta durabildiği şeydir.” Keşşaf sahibi ise şöyle demiştir: “Kavam kelimesi, iki tarafında dosdoğru ve itidal üzere bulunmasından dolayı, iki şey arasında bulunan denge ve ahenk anlamına gelmektedir.” İstikamet kökünden gelen “kavam” kelimesinin bir benzeri de istiva kökünden gelen ve eşit (müsavi) anlamına gelen "seva'u" kelimesidir. Bu kelime kesre ile “kıvam” şeklinde de okunmuştur ki, anlamı bir şeyin kendisiyle ayakta durduğu şeydir, kıvamdır.²⁸⁰

Bazı müfessirlere göre âyette zikredilen “israftan maksat, malı Allâh’a isyan yolunda harcamak, “Cimrilikten maksat ise Allâh’ın farz kıldığı bir hakkı kısıtlamak, malı o yolda harcamamaktır. İkisinin ortası ise, Allâh’a isyan yolunda harcamamak ve Allâh’ın farz kıldığı hakları yerine getirmektir. Abdullah b. Abbas, İbn Cüreyc ve İbn Zeyd, bu âyeti şu şekilde îzâh etmişlerdir: Allâh’a isyan yolunda harcanan tek bir dirhem bile israftır. Allâh yolunda harcanan herhangi bir miktar ise israf değil tam aksine yerinde harcanmış bir maldır. Diğer bir kısım müfessirler ise israftan maksat, nafakada haddi aşır fazla harcamaya kaçmaktır. Cimrilikten maksat ise nafakayı kısmaktır. İkisinin ortası ise orta yolu tutmaktır. Bunlara göre nafakayı temin etmek durumunda olan kişi, kendileri için

²⁷⁸ Furkân, 25/67.

²⁷⁹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, c.11, s.6039.

²⁸⁰ Râzî, *a.g.e.*, c.17, s.280.

harcamada bulunduğu kimselere haddinden fazla harcamada bulunarak israfa kaçmamalı, onların nafakalarını kısıtlayarak da cimriliğe düşmemelidir.²⁸¹

Müfessirlerin açıklamalarından anladığımız kadarıyla infâk noktasında itidalli bir yaklaşım söz konusudur, bu husus âyet-i kerîme ile de sabittir. Kişinin malını istediği gibi tasarruf etme ve etmeme durumu söz konusu değildir. Bunun yanında “Cömertlik erdemdir, ne var ki, eğer müsriflik derecesine varırsa, bu erdemliğini kaybeder ve hatta bayağı bir kötülük halini alır.”²⁸² Dolayısıyla infâkta bulunurken ölçülü ve aşırılıktan uzak olunmalıdır. Ancak Elmalılı'nın dediği gibi, zaman olur ki evlâdu iyâl, din ve millet uğrunda bütün mal varlığının harcanıp infâkı gerekir ve böyle yapmak iktisat kurallarının bile çerçevesine girer. Sonra mal denilen şey olsa olsa canın bir yongasıdır. Hâlbuki Allâh yolunda bile canını feda etmekten çekinilmemesi gereken öyle görev zamanları vardır ki, bu gibi durumlarda infâk-ı külli adı verilen her şeyini harcamak bile hafif kalır. İşte bundan dolayıdır ki, “hayırda israf olmaz” dahi buyrulmuştur. Önemli olan; sabır, metanet, yaptığı hayra sonradan pişman olmamak, din ve şahsiyetini tehlikeye sokmamaktır.²⁸³

E. İNFÂK YAPILACAK MALIN ÖZELLİĞİ

Allâh Teâlâ, infâk yapılacak malın keyfiyeti noktasında şöyle buyurmaktadır:

*“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilirse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Bilin ki, Allâh zengindir, övgüye lâyıktır.”*²⁸⁴ Yani, ey Allâh'ı ve Rasûlünü tasdik edenler, ticaretten kazanmış olduğunuz mallarınızdan, elinizde bulunanların en iyi ve güzellerinden Allâh yolunda harcayın. Yerden sizin için çıkarmış olduğumuz

²⁸¹ Taberî, *a.g.e.*, c.6, s.196.

²⁸² İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, (trc. Selahattin Ayaz), İstanbul, 1997, s.114.

²⁸³ Elmalılı, *a.g.e.*, c.2, s.230.

²⁸⁴ Bakara, 2/267.

meyve ve her türlü mahsullerden de infâk edin. Vereceğiniz şeyin kötülerini vermeyin, iyilerini verin. Sizler, hakkınız olan şeyleri almak istediğinizde, sadaka olarak verdiğiniz bu kötü şeyleri ancak gözünüz kapalı olursa alırsınız. Yani gönül hoşluğu ile değil, istemeyerek alırsınız. O halde, kendiniz için istemediğiniz bir şeyi, Allâh rızası için bir fakire vermeye gönlünüz nasıl razı olur? Bilin ki, Allâh'ın sizin sadakalarınıza hiç ihtiyacı yoktur. Allâh yarattıklarına bolca lütufta bulunmasından dolayı övülmeye layıktır.²⁸⁵ Berâ İbn Azîb'den rivâyet edildiğine göre zikrettiğimiz bu âyet, Ensar hakkında nazil olmuştur. Ensar, hurma kesimi mevsiminde kestiği hurmalardan mescid-i nebevi'ye getir ve iki direk arasına bağlanmış bir ipe asarlardı. Fakir muhacirler de bu hurmalardan yerlerdi. Bazıları, araya konan hurma hevenklerinin çokluğuna bakarak bir beis yoktur düşüncesiyle iyi hurma hevenkleri arasına kötü hurmaları da koymaya yeltenmiştir. Bunun üzerine Allâh Teâlâ bu âyeti indirmiştir.²⁸⁶

Âyette “iyisi” anlamına gelen “tayyibât” kelimesi, bazı müfessirler tarafından helal olarak yorumlanmıştır. Bazıları ise “iyi ve temiz olan” şeklinde yorumlamıştır. Çünkü helal olan emirle belirlenmiş, haramdan kaçmaksa emredilmemiştir. Yine âyette geçen ve “kötü şeyler” anlamına gelen “habis” kelimesi; değersiz, önemsiz, basit ve kötü şeyler demektir. Habis, tayyib kelimesinin zıddıdır. Tayyib, insan tabiatının hoş gördüğü, habis ise hoşlanmadığı ve iğrendiği şey demektir. Bu bakımdan âyette: “Ey iman edenler! Değer vermediğiniz, neredeyse iğrendiğiniz şeyleri Allâh yolunda harcamaya kalkışmayın” denilmek istenmektedir.²⁸⁷

İnfâk yapılacak malın bir özelliği de kişinin sevdiği mal olmasıdır. Yani kişinin sevdiği maldan infâk yapmasıdır. Bu hususta Allâh Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “*Sevdiğiniz şeylerden (Allâh yolunda) harcamadıkça “iyi”ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allâh onu hakkıyla bilir.*”²⁸⁸ Zikrettiğimiz bu

²⁸⁵ Taberî, *a.g.e.*, c.2, s.146.

²⁸⁶ Vâhidî, *a.g.e.*, s.89-90; Çetiner, *a.g.e.*, c.1, s.115.

²⁸⁷ Bursevî, *a.g.e.*, c.1, s.466-467.

²⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/92.

özelliklerin yanında infâk yapılacak malın bir diğer özelliği de helal yollardan kazanılmış, helal kazanç olmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.s) bu konuda şöyle buyurmaktadır:

*“Her kim, helal kazancından bir hurma değerinde bir şeyi sadaka olarak verirse ki, Allâh ancak helal maldan verilen sadakayı kabul eder, Allâh onun bu sadakasını sağ eliyle kabul eder. Sonra o tek hurma değerinde olan sadakayı, dağ gibi oluncaya kadar, sizin birinizin tayını büyüttüğü gibi sadaka sahibi için büyütür.”*²⁸⁹ Ayrıca yine infâk verilecek malın özelliğini belirten bir hadisi Avf b. Malik şöyle ifade etmektedir: “Rasûlullah (s.a.s) bir gün, elinde asasını alarak çıkageldi. Adamın biri çürüklü bir hurma salkımı almıştı. Rasûlullah (s.a.s) salkıma asasıyla dürterek: *“Bu sadakanın sahibi keşke bundan daha iyisini tasadduk etse idi. Zira o, kıyamet günü çürük hurma yiyecek.”* buyurdu.²⁹⁰

Neticede diyebiliriz ki, infâk yapılacak malın özelliği noktasında Allâh Teâlâ insanları uyararak, kişinin sevdiği maldan, ayrıca temiz ve kendisine sadaka olarak verdiğinde kendisinin hiç çekinmeyecek şekilde olabileceği özellikteki maldan infâkta bulunmasını istemektedir. Bunun yanında gerek Hz. Peygamber (s.a.s)’in hadisleri, gerekse ilgili âyetlerin yorumlarından anlaşıldığı kadarıyla helal kazanç olan maldan infâkta bulunmak gerekmektedir.

F. İNFÂK YAPANLARA ÇEŞİTLİ UYARILAR

İnfâk edenlerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar söz konusudur. Bu hususlardan iki tanesini Allâh Teâlâ şu âyet-i kerîme ile bildirmektedir.

*“Mallarını Allâh yolunda harcıyıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allâh katında has mükâfatları vardır.”*²⁹¹ Âyet-i kerîmede zikredilen uyarılar “başa kakmamak” ve “fakirlerin gönlünü kırmamak”tır (eziyet etmemektir). Başa kakmak, yapılan iyiliği sayıp dökmek ve bundan dolayı bir çeşit azarlamak şeklinde olmaktadır.

²⁸⁹ Buhârî, Zekât, 8; Müslim, Zekât, 63.

²⁹⁰ Ebû Dâvûd, Zekât, 16; Nesâî, Zekât, 27.

²⁹¹ Bakara, 2/262.

Mesela, “Ben sana iyilik yaptım, seni refaha kavuşturdum” ve buna benzer sözler sarf etmek buna örnektir. Eziyet ise, sövmek, hakaret etmek ve şikâyetle bulunmaktır. Bu başa kakmaktan daha geneldir. Çünkü başa kakmak eziyet vermenin bir parçasıdır. Başa kakmak ve eziyet etmek, sadakadan gözetilen faydayı tahrip ve iptal etmektedir.²⁹²

İnfâk edenlerin imtina etmeleri gereken davranışlardan diğeri bir kısmı da şu âyet-i kerîmede ifade edilmektedir:

*“Ey iman edenler! Allâh’a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırları boşa çıkarmayın...”*²⁹³ Dikkat edilirse âyet-i kerîmede infâkta bulunanların sakınmaları gereken davranışlar başa kakmak ve incitmektir. Bir önceki âyette başa kakmaktan bahsetmiştik. Burada zikredilen incitmek veya minnet altında bırakmak, bir fakire ve bir yetime yardım eden kimse, “benim yemeğim senin midededir” dediği zaman o kişiyi incitmekte ve minnet altında bırakmaktadır. Dolayısıyla minnet altında bırakmak ve incitmek (eziyet etmek), amelin Allâh katına çıkmasını engellemekte, karşılığın insanlardan beklenmesine sebep olmaktadır.²⁹⁴

Neticede diyebiliriz ki, ifade ettiğimiz bu âyetlerde, Allâh infâk yapmayı teşvik etmiş ve infâkın amacını, nasıl yapılacağını ve sevabı noktasında önemli açıklamalar yapmıştır. Buna göre, ibadet maksadıyla yapılacak olan infâk ve tasadduk insanların takdir ve beğenisini kazanmak için değil, Allâh rızası için yapılacaktır. Bunun yanında infâk yapıldıktan sonra başa kakmak ve incitmek gibi davranışlar söz konusu olmayacaktır. Ayrıca, infâkın dünya ve âhiret hayatı için büyük faydalara neden olduğu göz önünde bulundurulacaktır.²⁹⁵

²⁹² Zuhayli, *a.g.e.*, c.2, s.49.

²⁹³ Bakara, 2/264.

²⁹⁴ Bayraklı, *a.g.e.*, c.3, s.321.

²⁹⁵ Karaman, vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c.1, s.292.

G. İNFÂK YAPMAYANLARIN İKÂZ EDİLMESİ

Allâh Teâlâ daha önceki konularda belirttiğimiz gibi kendisine inananları infâk yapmaya çağırılmış, infâkın amacı, nasıl yapılması gerektiği, infâk yapılacak malın özelliği gibi birçok konuda insanların uyması gereken hususları zikretmiştir. Tüm bu hususların yanında kendisine iman edenlerden infâk yapmayanları ikâz da etmiştir. Bu konuda Allâh Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır:

*“Ey iman edenler! (Biliniz ki) hahamlardan ve rahiplerden birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allâh yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allâh yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!”*²⁹⁶ Âyet-i kerîmenin Arapçasında zikredilen “kenz” kelimesi “biriktirmek” ve “bir araya getirmek” manasına gelmektedir. Biraraya getirilen ve birbirine katılan her şeye “kenz” denilmektedir. Sahabenin âlimleri ilgili âyette tenkit edilen “kenz” kelimesi ile neyin kastedildiği noktasında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Sahabe âlimlerinin çoğunluğu “kenz”den kastedilen mananın “zekâtı verilmeyen mal” olduğunu beyan etmişlerdir. Diğer görüşü savunanlar da “kenz” kelimesi hakkında şu îzâhı yapmışlardır: “Çok mal bir araya getirilip biriktirildiğinde, zekâtı ister verilsin ister verilmesin, bu mal, kınanmış “kenz” durumundadır.”²⁹⁷

Diyebiliriz ki, âyetin “*altın ve gümüş yığıp da onları Allâh yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azapla müjdele*” ifadesi, üslup açısından geneldir. Ancak âyetin başında haham ve rahiplerin insanların mallarını haksız yere yemeleri ve Allâh yolundan alıkoymaları vasıflarıyla zikredilmeleri, âyetin bu ikinci kısmıyla birinci derecede olanların kastedildiğini göstermektedir. İnsanların mallarını batıl yollarla yemeleri onları, altın ve gümüş yemeye sevk etmiştir. Allâh'ın yolundan alıkoymaları ise onların bu servetleri ellerinde tutmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Böylelikle de âyet kınama ve bağlayıcı olma açısından muhkem olmaktadır. Âyet üslup açısından genel olması itibariyle ihtiva

²⁹⁶ Tevbe, 9/34.

²⁹⁷ Râzî, *a.g.e.*, c.11, s.497; Ayrıca bkz. Taberî, *a.g.e.*, c.4, s.485.

ettiği uyarma ve yönlendirme ile aynı zamanda altın ve gümüş biriktirip Allâh yolunda harcamayan herkese dikkat çekmektedir.²⁹⁸

İnfâk yapmayanların ikâz edildiği diğer bir âyet de şöyledir:

*“Ne oluyor size ki; Allâh yolunda harcamıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allâh’ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayanlar ve savaşanlar, daha sonra harcıyıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infâk eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allâh hepsine de en güzel olanı vaat etmiştir. Allâh yaptıklarınızdan haberdardır.”*²⁹⁹

Yani, Ey insanlar size ne oluyor da, Allâh’ın size verdiği mallardan Allâh yolunda harcamıyorsunuz. Hâlbuki ölümünüzden sonra bu mallarınız tekrar Allâh’a dönecektir. Zira göklerin ve yerin mirası sadece Allâh’a aittir. İçinizden, fetihten önce mallarını Allâh yolunda harcıyıp savaşanlarla fetihten sonra mallarını savaşıp harcayanlar aynı derecede değildirler. Fetihten önce mallarını harcıyıp savaşanların dereceleri fetihten sonra mallarını harcıyıp savaşanların derecelerinden daha üstündür. Fakat Allâh bunların her birine de, güzel bir mükâfat olan cenneti vaat etmiştir. Zira onlar mallarını Allâh yolunda harcamışlar ve Allâh’ın düşmanlarına karşı savaşmışlardır. Allâh, mallarınızı harcama ve düşmanlarına karşı savaşma gibi amellerinizi bilir. Kıyamet gününde onların karşılığını verecektir.³⁰⁰

İnsanların bu dünyada sahip oldukları servet ve imkânların asıl mâliki ve kişilerin gerçek konumları hakkında *“Allâh’a ve Rasûlüne iman edin. Sizi üzerinde tasarrufta yetkili kıldığı şeylerden harcıyın. Sizden iman edip de (Allâh rızası için) harcayan kimselere büyük mükâfat vardır.”*³⁰¹ âyet-i kerîmede hatırlatma söz konusudur. Zikrettiğimiz ilgili âyette ise bütün imkânların akıbeti hakkında uyarı yapılmakta, “mal sahibi, mülk sahibi! Hani bunun ilk sahibi?” mısralarında özetlenen gerçeğe dikkat çekilmektedir. İnsan ister uzun süre

²⁹⁸ Derveze, *a.g.e.*, c.7, s.333.

²⁹⁹ Hadîd, 57/10.

³⁰⁰ Taberî, *a.g.e.*, c.8, s.173.

³⁰¹ Hadîd, 57/7.

yaşama emeli ve hayatı refah içinde geçirme düşüncesiyle, isterse mirasçılarında çok şey bırakma hevesiyle ne kadar servet biriktirirse biriktirsin, bir gün asıl mâlik olan Yüce Allâh'ın imtihan sebebiyle kullarında bu servet üzerinde tanıdığı yetkiler sona erecektir. “Göklerin ve yerin mirası Allâh'a ait”, yani tamamının zaten O'na kalacak olduğundan belirtilmesi işte bu anlamdadır. Daha sonra “Ne diye Allâh yolunda harcama yapmıyorsunuz?” buyrulurken soru şeklinde bir uyarıda yer verilmesi belirtilen gerçeği göz önüne alan mü'minin infâk konusunda da duyarlı davranmasının kaçınılmaz olacağına vurgu yapma anlamı taşımaktadır.³⁰²

I. İMAN ETMEYENLERİN İNFÂK YAPMA AMAÇLARI

Allâh Teâlâ, daha önce de belirttiğimiz gibi birçok âyet-i kerîmede kendisine inananlardan kendi yolunda (Allâh yolunda) infâk yapmalarını istemiştir. İnfâk yaparken insanlara birçok uyarıda bulunan Allâh Teâlâ, kendisine inanmayanların da infâk yaptıklarını bize şu olay üzerine haber vermektedir: “Muhammed b. İshak Zührî'den nakledildiğine göre Bedir günü, Kureyşliler mağlup olunca ve yenilmiş ordu Mekke'ye dönünce Abdullah b. Rebîa, İkrime b. Ebû Cehîl, Saffan b. Ümeyye ve beraberinde Bedir savaşında babalarını, çocuklarını ve kardeşlerini kaybetmiş birkaç kişi ile birlikte Ebû Süfyan'ın yanına gitmişlerdir. Harp oğlu Ebû Süfyan ile konuştular ve şöyle dediler: “Muhammed sizi zarara uğrattı ve en hayırlınızı öldürdü. Kurtarmak için savaştığınız bu malla bize yardım edin. Umulur ki ondan öcümüzü alırız.” Onlar da buna muvafakat ettiler. Bunun üzerine (İbn Abbas'tan da rivâyet edildiğine göre) şu âyet-i kerîme nazil olmuştur:³⁰³ “Şüphesiz ki, inkâr edenler, mallarını (insanları) Allâh yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harcayacaklar. Ama sonunda bu onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklar. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır.”³⁰⁴ Yani, kâfirler mallarını insanların İslâm'a girmelerine engel olmak için harcamaktadırlar.

³⁰² Karaman, vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c.5, s.128.

³⁰³ Taberî, *a.g.e.*, c.4, s.216; Çetiner, *a.g.e.*, c.1, s.422.

³⁰⁴ Enfâl, 8/36.

Bundan sonra da harcamalarına devam edeceklerdir. Fakat bu harcamaları onlar için sonunda bir pişmanlık sebebi olacaktır. Çünkü malları gidecek, fakat onlar yine de Allâh'ın nurunu söndürüp inkârcılığı yüceltme maksatlarına ulaşamayacaklardır. Sonunda mü'minler onlara galip geleceklerdir. Bu, onların hem ölüleri hem de dirileri için büyük bir kayıp ve ağır bir pişmanlık sebebidir. Ölen yok olmuş gitmiş, malları yağma edilmiş ve ebedî olarak kalacağı azabın içine girmeye acele etmiştir. Sağ kalanlar ise mallarını kaybetmiş, hezimete uğramış, hor ve hakir olarak geri dönmek zorunda kalmıştır. En sonunda hepsi de toplanıp cehenneme sürükleneceklerdir.³⁰⁵

Zikrettiğimiz ilgili âyeti şöyle analiz edebiliriz: “*Mallarını Allâh yolundan alıkoymak için harcıyorlardı.*” Bu ifadenin anlamı; ekonomik değerlerini bir araya getirerek, Allâh'ın yolunu engellemek için güç kazanıyorlardı. Demek ki ekonomik güç, birçok işi yapmada kolaylık sağlamaktadır. Diğer taraftan işi yapanların kâfir oldukları beyan edilerek eylemin arkasındaki psikolojik sebep ifade edilmektedir. “*İstikbalde dahi harçayacaklar*” ifadesiyle Allâh kıyâmete kadar bu mücadelenin devam edeceğine işaret etmektedir. Tevhid inancı ile inkârın mücadelesi hiçbir zaman bitmeyecektir. Asırlar, sadece onun kılık değiştirmesine sebep olacaktır, ama mücadele devam edecektir.³⁰⁶

Diyebiliriz ki, aslında Bedir Savaşından önce ve sonra vukû bulan bu gibi olaylar bu dinin düşmanlarının takip ettiği geleneksel metottur. Âyette zikredilen kimseler bütün enerjilerinin insanları Allâh yolundan alıkoymak için harcamaktadırlar. Hile ve oyunlarını bu noktada tatbik sahasına koymakta, İslâm dininin önüne engeller dikmek için bütün varlıklarını harcamaktadırlar. Her yerde ve her zaman müslümanlara karşı savaşmak uğruna vermeyecekleri şey yoktur. Gerçek şudur ki, savaş hiçbir zaman bitmeyecektir. İslâm dinine mensup olanları emniyet içerisinde yaşatmayacaklardır. Buna karşı bu dinin takip ettiği metot, cahiliyetin hücumuna karşı harekete geçmektir. Bu din ehlinin hareket yolu

³⁰⁵ Taberî, *a.g.e.*, c.4, s.216.

³⁰⁶ Bayraklı, , *a.g.e.*, c.7, s.538.

cahiliyetin hızını kırarak düşmanlığı önlemektir.³⁰⁷ Netice itibariyle Allâh Teâlâ, inkâr edenlerin inananları Allâh yolundan alıkoymak için infâk yaptıklarını haber vererek bu noktada inananların uyanık olmasını isteyerek uyarmaktadır. Ayrıca inananların infâkta bulunurken bu noktayı gözden kaçırmamaları gerekmekte olup ona göre infâkta bulunmaları lazım gelmektedir.

³⁰⁷ Kutub, *a.g.e.*, c.6, s.540-541.

SONUÇ

Allâh Teâlâ, insanı bireysel bir varlıktan ziyâde sosyal bir varlık olarak yaratmıştır. Dolayısıyla insanın içinde bulunduğu toplumda hayatını sürdürebilmesi için birtakım mükellefiyetleri söz konusu olmaktadır. İslam dinine göre bu mükellefiyetlerin ön şartı iman esaslarını kişinin kabul etmesidir. Sonrasında ise, kişinin dince kendisinden istenen emirleri yerine getirmesidir. Bu nedenle, insan toplu halde yaşamını devam ettiren bir varlık olduğu için bulunduğu toplumda kişinin infâk yapması söz konusudur.

İnfak ibadetini Allâh Teâlâ, birçok ayet-i kerimede iman etmenin bir gereği olarak kendisine inananlara emretmiştir. Bunun yanında infâk yapmanın hem imanî hem de amelî bir davranış olduğu birçok ayet-i kerimede, iman ve namaz ibadetinden sonra belirtilmiştir. Buradan da anlıyoruz ki infâk yapmak, imandan sonra amelî ve ahlâkî bir özellik arz etmektedir. Dolayısıyla mü'minler infâk yapmakla mükellef tutulmuşlardır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de birçok ayet-i kerimede infâk yapmamak imanî bir problem olarak nitelendirilip bildirilmiştir. Tüm bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki, kâmil bir iman için amelî bir davranış olan infâk arasında çok sıkı bir ilişki söz konusudur.

İbadetlerin yapılış gayesi insanların Allâh'a kul olduklarının göstergesidir. İnfak ibadetinin yapılış gayesi de bundan başka bir şey değildir. Bu temel gayenin yanında infâk ibadetinin çeşitli gayeleri söz konusudur. Bunlardan bir tanesi kişinin Allâh'ın rızasını kazanması ve imanını sağlamlaştırmasıdır. Bunun yanında yine kişinin Allâh'ın büyüklüğünü ve azâmetini idrak edip O'ndan korkarak, Allâh korkusundan hareketle infâk yapmasıdır. İnfak ibadeti Allâh'a yakınlığa ve Hz. Peygamberin duasını almaya vesile olmaktadır. Bu saydığımız gayeler çerçevesinden bakıldığında infâk ibadetinin ne kadar önemli bir ibadet olduğu ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak insanın içinde yaşadığı toplumda zenginler ve fakirler söz konusudur. İslam dinine göre fakirlerin zenginler üzerinde hakları bulunmaktadır. İnfak ibadeti ile fakirler bu haklarını zenginlerden almakta, zenginler ise

mükellefiyetlerini yerine getirmektedirler. Böylelikle toplumda fakirlik ve yoksulluktan oluşabilecek bir kaosun önüne geçilebilmektedir. Ekonomik olarak huzurlu bir toplum meydana getirmede infâk ibadeti adeta bir köprü vazifesi üslenmektedir. Böylelikle toplumda oluşabilecek ekonomik kaynaklı sorunların önüne geçilmektedir. Bunun yanında infâk, fakir ile zengin arasında sevgi ve saygı bağlarının oluşmasını sağlamakta ve böylelikle toplumun maddi ve manevi yönden korunmasını sağlamaktadır.

Yine infak ibadetinin gayelerinden biri de yaratılana şefkat merhamet göstermektir. Yaratandan ötürü yaratılana sevgi ve saygı gösterme infâk ibadetinde kendini bulmaktadır. Bunun yanında infâk ibadeti kişinin manevi olarak güçlenmesine vesile olmaktadır ki Kur'ân-ı Kerim'de muttâkilerin vasıflarından biri de infâk yapmak olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla muttâki olan kişi infâk yapmakla nefisini tezkiye etmekte, nefis terbiyesi yapmakta, cimrilikten kurtularak Allâh'ın ahlâkıyla ahlâklanmakta, dünyaya aşırı bağlılıktan kurtularak kalbine Allâh sevgisinin yerleşmesini sağlamakta, şahsiyetini geliştirmekte ve muhtaç insanların sıkıntıları karşısında vicdan azabından kurtulmakta ve huzura kavuşmaktadır.

Aynı zamanda infâk ibadeti İslam dininin yayılması için bir fon teşkil etmektedir. Bu nedenle gayri müslimlere dahi İslam dini infâkta bulunulmasını uygun görmüştür. İnfakin diğer gayelerini şöyle ifade edebiliriz: Ahîret için sevap kazanmak, inanmayan kişinin kendisine infâk edilerek hidayetine vesile olmak.

İslam dini yardımlaşmaya ve dayanışmaya çok büyük ehemmiyet atfeden bir dindir. Bundan dolayıdır ki infâk ibadeti en az diğer ibadetler kadar makbul bir ibadet olarak Kur'ân-ı Kerim'de karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sosyal olarak yardımlaşma ve beraberinde dayanışma sağlandığında toplum maddi ve manevi olarak ilerleyebilmektedir ve o toplumdaki insanlar arasında bencillik duygusu kalkmaktadır. Böylelikle insanların birbirlerini sömürmelerinin ve haksız yere çıkar elde etmelerinin önüne geçilmektedir. Dolayısıyla ekonomik kaynaklı suçların ve günahların önüne geçilmektedir

Her ibadetin bir mükâfatı olduğu gibi infâk ibadetinin de mükâfatı söz konusudur. O mükâfat ise kişinin cennete girmesine ve manevi olarak üstünlüğüne vesile olmaktadır. Yüce Allâh infakta bulunurken israf edercesine infâk yapmayı yasaklamıştır, ayrıca infâkın kişinin ihtiyacı dışındaki maldan infâk yapması gerektiğini bildirmiştir.

Allâh Teâlâ infâkın nasıl yapılacağı noktasında kişiyi serbest bırakmamıştır. Bu noktada infâk yapanlara çeşitli uyarılar söz konusudur. Bunları şöyle belirtebiliriz: İnfâkın Allâh yolunda yapılması, infâkı gösteriş için yapmamak, infâkın anlamsız bir davranış olmayıp bilakis Allâh indinde çok mânidar bir davranış olması, infâk yaparken itidalli bir yaklaşım sergilemek ve kişinin sevdiği maldan infâkta bulunması.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDULBÂKÎ**, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li El-fâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, (Yayına haz. Mahmut Çonga), Timaş Yay., İstanbul, 2004.
- AYINTABÎ**, Mehmed Efendi, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsiri-Tıbyan Tefsiri*, I-IV c, (Yayına haz. Ahmed Davudoğlu), Akpınar Yay., İstanbul, 1989.
- ALGÜL**, Hüseyin, vd., *İlmihal*, I-II c, TDV Yay., Ankara, 2006.
- BAYRAKLI**, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, I-XIV c, Bayraklı Yay., İstanbul, 2006.
- BUHÂRÎ**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- BURSEVÎ**, İsmail Hakkı, *Tefsîru Rûhu'l-Beyân*, (trc. Abdullah Öz, vd.), *Rûhu'l-Beyan Tefsiri*, I-X c, Damla Yay., İstanbul, 1996.
- ÇAĞRICI**, Mustafa, "infâk", *DİA*, TDV Yay., İstanbul, 1999, c. XXII, s. 289-290.
- ÇETİNER**, Bedreddin, *Fâtihâ'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl*, I-II c, Çağrı Yay., İstanbul, 2002.
- DERVEZE**, M. İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, (trc. Şaban Karataş, vd.), *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, I-VII c, Ekin Yay., İstanbul, 1988.
- DEVELLİOĞLU**, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1970.
- DİA**, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yay., İstanbul, 1988-.
- DİHLEVÎ**, Şah Veliyyullâh, *Hüccetullâhi'l-Bâliğa*, (trc. Mehmet Erdoğan), *İslâm Düşünce Rehberi*, I-II c, İz Yay., İstanbul, 1994.
- EBÛ DÂVUD**, Süleyman b. Eş'âs es-Sicistânî, *Sünen*, I-V c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- ECE**, Hüseyin Kerim, *İslâm'ın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000.

- el-FİRÛZÂBÂDÎ**, Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsu 'l-Muhît*, I-III c, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1986.
- ELMALILI**, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X c, (sad. İsmail Karaçam, vd.), Azim Yay., İstanbul, 1992.
- ENES**, Malik b., *el-Muvatta*, I-II c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- ERDOĞAN**, Mehmet, *Hukuk ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.
- ESED**, Muhammed, *Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir*, I-III c, (çev. Cahit Kaynak, Ahmet Ertürk), İşaret Yay., İstanbul, 1999.
- GÖLCÜK**, Şerafettin-Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001.
- GÜLER**, İlhami, *İman Ahlâk İlişkisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2003.
- HAMİDULLAH**, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, I-II c, (trc. Salih Tuğ), İrfan Yay., İstanbul, 1993.
- _____, *İslâm'a Giriş*, (çev. Cemal Aydın), DİB Yay., Ankara, 2005.
- HANÇERLİOĞLU**, Orhan, *İslâm İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.
- HİCÂZÎ**, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, I-VI c, (trc. Mehmet Keskin), İlim Yay., İstanbul, ts.
- İBN KESİR**, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (trc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner), *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, I-XV c, Çağrı Yay., İstanbul, 1986.
- İBN MÂCE**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *Sünen*, I-II c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- İBN MANZÛR**, Ebû'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânu'l-Arab*, I-XV c, Dâru's-Sadr, Beyrut, ts.
- İZUTSU**, Toshihika, *Kur'ân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, (trc. Selahattin Ayaz), Pınar Yay., İstanbul, 1997.

- KARAMAN**, Hayrettin-Topaloğlu, Bekir, *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*, Elif Ofset, İstanbul, 1979.
- KARAMAN**, Hayrettin, vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I-V c. DİB Yay., Ankara, 2003.
- KARAMAN**, Hayrettin, vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yay., Ankara, 2002.
- KAZICI**, Ziya, *İslâm Medeniyet ve Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 2003.
- KURTUBÎ**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XIX c, (trc. Muhammed Beşir Eryarsoy), Buruç Yay., İstanbul, 1997.
- KUTUB**, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, I-XVI c, (trc. M. Emin Saraç, vd.), Hikmet Yay., İstanbul, 1968.
- MÂTURÎDÎ**, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te'vilâtu'l-Kur'ân*, I-IV c, (nşr. Ahmed Vanlıoğlu, Mehmet Boynukalın), Mizan Yay., İstanbul, 2005.
- MÂVERDÎ**, İmam Ebû'l-Hasan, *Edebû'd-Dünya ve'd-Dîn*, (trc. Ali Akın), *İslâm'da Dünya ve Din Edebi*, Temel Neşriyat, İstanbul, 1982.
- MEVDÛDÎ**, Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I-VII c, (trc. Muhammed Han Kayânî, vd.), İnsan Yay., İstanbul, 1996.
- MUTÇALI**, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995.
- MÜSLİM**, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccac, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III c, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- NESÂÎ**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünen*, I-VIII c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- OLGUN**, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 1998.

- ÖZAKKAŞ**, Mahmut, *İslâmî Bilgiler ve Terimler Ansiklopedisi*, I-II c, Sağlam Kitabevi, İstanbul, ts.
- ÖZEK**, Ali, vd., *İbadet ve Müessese Olarak Zekât*, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul, 1984.
- PEZDEVÎ**, Ebû'l-Yusr Muhammed b. Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdülkerîm, *Usûlu'd-Dîn*, (trc. Şerafettin Gölcük), *Ehl-i Sünnet Akâidi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1994.
- RÂZÎ**, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn el-Kureşî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, (trc. Suat Yıldırım, vd.) *Tefsir-i Kebir*, I-XXIII c, Akçağ Yay., Ankara, 1998.
- _____, *el-Muhassal*, (çev. Hüseyin Atay), *Kelâm'a Giriş*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.
- SÂBÛNÎ**, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, I-VII c, (trc. ve tahrir: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz), Ensar Neşriyat, İstanbul, 1990.
- es-SÂBÛNÎ**, Nureddin, *el-Bidâye fi Usûli'd-Din*, (trc. Bekir Topaloğlu), *Mâturidiyye Akâidi*, DİB Yay., Ankara, 1978.
- SİNANOĞLU**, Mustafa, *"İman"*, *DİA*, TDV Yay., İstanbul, 1999.
- ŞEKER**, Necmettin, *Hadisler Işığında İnfâk ve Tasadduk*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1992.
- ŞİMŞEK**, Sait, *Kur'ân'ın Ana Konuları*, Beyan Yay., İstanbul, 2005.
- TABERÎ**, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân*, (trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya), *Taberî Tefsiri*, I-IX c, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1996.
- TEKİN**, Mustafa, *İslâm'da İman-Amel İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2001.
- TEKİNER**, Aziz, *Kur'ân'da İnfâk*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

- TEMEL**, Nihat, *Kur'ân'da Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak İnfâk*, İfav Yay., İstanbul, 2001.
- TİRMÎZÎ**, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, I-V c, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- TOPTAŞ**, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerîm Şifa Tefsiri*, I-VIII c, Cantaş Yay., İstanbul, 1997.
- VÂHİDÎ**, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed, *Esbâbu Nüzûli'l-Kur'ân*, (trc. Necati Tetik, Necdet Çağıl), İhtar Yay., Erzurum, 1994.
- YAVUZ**, Yunus Vehbi, *İslâm'da Zekât Müessesesi*, Çağrı Yay., İstanbul, 1980.
- YAZICI**, Hamza, *Kur'an'da İman-Ahlâk İlişkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1999.
- YILDIRIM**, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, I-XIV c, Anadolu Yay., İzmir, 1991.
- YÜREKLİ**, Kasım, *Mü'minin Temel Özelliği İnfâk*, Ensar Yayıncılık., Konya, 2005.
- ZUHAYLÎ**, Vehbe, *Tefsîru'l-Münîr*, (trc. Hamdi Arslan, vd.), I-XV c, Risale Yay., İstanbul, 2005.